

SOCIAALRECHTELIJKE IMPLICATIES VAN PERSONEELSAANDELEN – ARTIKEL 52SEPTIES VAN DE NIEUWE VENNOOTSCHAPPENWET VAN 18 JULI 1991 ¹

Inleiding

«De idee om het kapitaal en de arbeid nader bij elkaar te brengen is tamelijk nieuw», zo vermeldt althans de memorie van toelichting bij het ontwerp van wet tot wijziging van de vennootschappenwet ². Aan de nieuwigheid van deze idee kan worden getwijfeld, zeker indien de louter Belgische context wordt overstegen. In sommige van onze buurlanden, en zeker ook in de Verenigde Staten en Japan, zijn technieken die erop gericht zijn de werknemers nader bij het kapitaal en het rendement van de onderneming te betrekken, reeds geruime tijd in zwang. Ook op het Europese niveau wordt aan voorstellen dienaangaande gewerkt. Getuige daarvan is het voorstel van 16 juli 1991 dat door de Commissie van de Europese Gemeenschappen werd ingediend. Het gaat hier om een voorstel voor een aanbeveling van de Raad betreffende de bevordering van de werknemersparticipatie in bedrijfswinsten en -resultaten (inclusief aandelenparticipatie) ³. Getuige hiervan is ook het door de Europese Commissie gesponsorde onderzoek dat uiteindelijk in het Pepper-rapport resulteerde. Het Pepper-rapport handelt over «Promotion of Employee Participation in Profits and Enterprise Results» ⁴.

Verschillende vormen van werknemersparticipatie kunnen worden onderscheiden. Het Pepper-rapport maakt het traditionele onderscheid tussen *industriële* democratisering of participatie enerzijds, en *financiële of economische* democratisering anderzijds. Industriële democratisering kent verschillende gradaties. In een aantal kernbegrippen samengevat, kan men stellen dat het gaat om informatie, consultatie en (mede)beslissingsmacht van de werknemers, in de eigen onderneming. Financiële participatie houdt op zich niet noodzakelijk een deelname aan de beslissingsmacht in de onderneming in. De beide vormen van participatie zijn echter niet steeds duidelijk van elkaar te onderscheiden ⁵. Men denke hier dan bijvoorbeeld aan de vorm van financiële participatie die erin bestaat aandelen toe te kennen aan de per-

soneelsleden van de onderneming. Aangezien aandelen stemrecht kunnen meebrengen, kan deze vorm van financiële participatie dus ook een zekere industriële democratisering met zich brengen.

Het begrip financiële participatie kan worden opgedeeld in een tweetal grote deelcategorieën, namelijk:

- 1) vormen van deelneming in de winst en
- 2) aandeelhouderschap door werknemers.

Tot invoering van dergelijke vormen van participatie wordt overgegaan om redenen die betrekking hebben op het individu van de werknemer, redenen die zich voordoen op het vlak van de onderneming, en zelfs redenen die het ondernemingsvlak zouden overstijgen.

Het staat buiten kijf dat vormen van participatie van werknemers, zoals daar bijvoorbeeld zijn stockoption plans, toekenning van aandelen, of winstdelingen, erop gericht zijn de individuele werknemer een zo groot mogelijk *besteedbaar* inkomen te verschaffen ⁶, tegen zo laag mogelijke kosten voor de onderneming. Het vermijden van de hoge sociale-zekerheidskosten die met de beloning van werknemers gepaard gaan, lag zeker ook aan de basis van het door Agfa Gevaert opgezette systeem van winstparticipaties.

In nauw verband met de bedoeling het besteedbare inkomen te verhogen, staat het zogenaamde *incentive effect*. Door de werknemer nauwer te betrekken bij de resultaten van de onderneming, via bijvoorbeeld een deelname in de winst, wordt gepoogd de werknemers beter te motiveren en tot een hogere productiviteit te brengen. Een dergelijk incentive effect kan slechts zinnig worden nagestreefd indien de wijze van beloning een zeker flexibiliteit en individualisering toelaat ⁷. In vormen van financiële participatie, zoals winstdelingen, kan gemakkelijker een dergelijk element van *wage flexibility* worden ingebouwd. Deze vorm van flexibiliteit zou het ook makkelijker maken voor ondernemingen om op plot-

¹ B.S., 26 juli 1991.

² Ontwerp van wet tot wijziging van de wetten betreffende de handelsvennootschappen gecoördineerd op 30 november 1935, in het kader van een doorzichtige organisatie van de markt van de ondernemingen en van de openbare overnameaanbiedingen, memorie van toelichting, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/1, 27.

³ Voorstel voor een aanbeveling van de Raad betreffende de bevordering van de werknemersparticipatie in bedrijfswinsten en -resultaten (inclusief aandelenparticipatie), *P.B.*, nr. C/245/12, 20 september 1991.

⁴ De resultaten van dit onderzoek werden onder andere gepubliceerd in een supplement bij *Social Europe*, 1991/supp. 3.

⁵ Zie Pepper-rapport, *Social Europe*, 1991/supp. 3, 3.

⁶ Zie o.a. HAEUTERMAN, A., «Aandeelhouderschap van werknemers in de onderneming, *Jura Falc.*, 1988, 403, 404.

⁷ Het Pepper-rapport vermeldt tussen de argumenten die tegen de besproken vormen van participatie werden aangehaald, de *inefficiëntie van groepstimuli*: «It has also been argued that group incentives are ineffective, since incentives become diluted in a group setting where rewards are linked to group effort. Profit-sharing gives each worker only a small fraction of any additional profit due to his own effort; hence workers will be tempted to free-ride, shirking, and on-the-job leisure will be encouraged, and difficulties in monitoring a single worker's contribution will arise. Therefore, profit-sharing will result in a lower level of effort and productivity, negatively related to the number of workers, additional monitoring costs, and incorrect managerial decisions» (Pepper-rapport, *Social Europe*, 1991/supp. 3, 16).

selinge veranderingen in het economisch leven in te spelen⁸. Het feit dat het loon van de Japanse werknemers vaak zelfs tot 25% uit premies bestaat waarvan de uitkering afhankelijk is van de door de onderneming gerealiseerde winst⁹, is wellicht ook niet vreemd aan de machtspositie die Japan thans inneemt in de wereldeconomie. Studies werden reeds ondernomen om aan te tonen dat *wage flexibility* ook gunstige effecten heeft op het macro-economische vlak en een positieve invloed zou hebben op de werkgelegenheid en de inflatie¹⁰.

De vraag of onder welke voorwaarden en in welke mate deze vormen van participatie de vooropgestelde doeleinden ook daadwerkelijk bereiken kan echter (nog?) niet met zekerheid worden beantwoord¹¹.

Het is in dit ruimere kader dat artikel 52septies van de nieuwe Vennootschappenwet van 18 juli 1991 moet worden begrepen. Artikel 52septies van deze wet regelt de uitgifte van aandelen bestemd voor het personeel. Andere vormen van financiële participatie van werknemers werden voorgesteld in een wetsvoorstel ingediend door senator Cooreman. Het betreft hier een «voorstel van wet tot invoering van een systeem van participatiebewijzen, de bedrijfsspaarplannen en de participatiebijdrage, met het oog op de financiële participatie van de werknemers in de onderneming van de werkgever¹²». Deze vormen van participatie vallen echter buiten de actieradius van deze studie¹³.

I. DE UITGIFTE VAN PERSONEELSAANDELEN – DE WET VAN 18 JULI 1991 – ARTIKEL 52SPETIES VAN DE VENNOOTSCHAPPENWET

Het staat iedere werknemer volledig vrij aandelen te verwerven van de onderneming waarin hij is tewerkgesteld. De werknemer kan zijn eigen inkomsten immers naar eigen goeddunken aanwenden. Niets belet hem dit te doen door zich aandelen te verschaffen van onverschillig welke onderneming. De werknemer kan vanzelfsprekend zijn eigen privé-kapitaal besteden zonder dat daarop sociale-zekerheidsbijdragen verplicht zijn¹⁴. Het gaat hier dan immers niet om een voordeel dat hij ten gevolge of naar aanleiding van zijn arbeidsovereenkomst heeft verkregen. De werknemer wordt, met betrekking tot de aanschaffingsprijs, in vergelijking met andere potentiële kopers van het aandeel, niet bevoordeeld door de werkgever¹⁵.

Anders zou het wel eens gesteld kunnen zijn met systemen waarbij de werkgever aandelen toekent om niet, of ze aanbiedt tegen een gereduceerde prijs. In zulk een geval zou men kunnen stellen dat het voordeel dat de werknemer geniet, in vergelijking met eventuele andere potentiële kopers van het aandeel, als een voordeel beschouwd moet worden waarop sociale-zekerheidsbijdragen verschuldigd zijn. Voor deze systemen moet inderdaad de vraag gesteld worden of het voordeel dat de werknemer verwerft, binnen het loonbegrip voor de sociale zekerheid en het arbeidsrecht valt. Ook voor de door artikel 52septies van de Vennootschappenwet geregelde uitgifte van aandelen voor het personeel moet deze vraag worden gesteld.

A. Kapitaalverhoging met uitgifte van aandelen bestemd voor het personeel – Algemene situering

De ingevoerde regeling werd door de minister van Justitie gezien als de klassieke regeling van een kapitaalverhoging. «Het is geenszins de bedoeling», zo stelde de minister, «om via het ontwerp het principe van een winstdeling voor de werknemers in de onderneming in te voeren¹⁶». Het gaat om de klassieke uitgaven, waarbij in het belang van de vennootschap, van het voorkeurrecht wordt afgeweken. Er wordt blijkbaar uitgegaan van het principe dat «een kapitaalverhoging die bestemd is voor de personeelsleden, strookt met het belang van de vennootschap¹⁷».

De uitgifte van dergelijke aandelen is aan beperkingen onderworpen.

1. Slechts vennootschappen die in de laatste drie boekjaren ten minste twee dividenden hebben uitgekeerd, kunnen tot een dergelijke kapitaalverhoging overgaan¹⁸.

2. De uitgifte moet geheel of gedeeltelijk bestemd zijn voor het personeel van de moeder- of dochtervennootschap¹⁹. Anciënniteitsvoorwaarden kunnen worden gesteld voor de werknemers die voor de inschrijving in aanmerking komen²⁰ (zie verder).

3. De (centrale) ondernemingsraad moet in beperkte mate in de procedure van uitgifte worden betrokken²¹ (zie verder).

4. Er is een maximumbedrag gesteld voor dergelijke kapitaalverhogingen. Het maximumbedrag van de verhogingen die tijdens het lopend boekjaar en de vier voorgaande boekjaren hebben plaatsgehad, mag niet meer bedragen dan 20%

⁸ Zie Pepper-rapport, *Social Europe*, 1991/supp. 3, 13.

⁹ Zie Pepper-rapport, *Social Europe*, 1991/supp. 3, 7.

¹⁰ Zie Pepper-rapport, *Social Europe*, 1991/supp. 3, 13-15.

¹¹ Zie Pepper-rapport, *Social Europe*, 1991/supp. 3, 185-490.

¹² *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1175/1.

¹³ Voor een korte bespreking zie POPPE, G. en VAN ROEVEN, W., «De sociaal-zekerheidsrechtelijke en de fiscale implicaties van de alternatieve loonvormen», *Or.*, 1991, 227, 232-233.

¹⁴ Zie o.a. VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en de sociale zekerheid», noot onder *Arbrb.* Antwerpen, 10 juni 1991, *T.R.V.*, 1991, 449, 450.

¹⁵ Zie o.a. DE SWERT, G., «Het sociale zekerheidsstatuut van aandelen en winstbewijzen voor werknemers. Een geval van juridische bisexualiteit», in *Aandelen delen de dividend kwestie*, Biblo Dossier Fiscaliteit, nr. 15, Kalmthout, Biblo, 1991, 77, 86. Zie ook verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitge-

bracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107, 3, 197.

¹⁶ Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 184.

¹⁷ Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 180. Zie ook HAELETERMAN, A., «Participatieschema's voor werknemers. Impact wijziging vennootschappenwet», in *Aandelen delen de dividend kwestie*, Biblo Dossier Fiscaliteit, nr. 15, Kalmthout, Biblo, 1991, 9, 22; LIEVENS, J., *De nieuwe vennootschapswet*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 81.

¹⁸ Artikel 52septies, § 1, eerste lid, Vennootschappenwet.

¹⁹ Artikel 52septies, § 1, eerste lid, Vennootschappenwet.

²⁰ Artikel 52septies, § 2, 1° Vennootschappenwet.

²¹ Artikel 52septies, § 1, tweede lid, Vennootschappenwet.

van het maatschappelijk kapitaal, rekening houdend met de voorgenomen kapitaalverhoging ²².

5. De aandelen moeten stemrecht geven, op naam zijn gesteld en kunnen niet worden overgedragen gedurende een periode van vijf jaar ²³. Overdracht is mogelijk in een beperkt aantal in de wet opgesomde gevallen ²⁴.

6. De algemene vergadering of de raad van bestuur bepaalt de termijn waarover de werknemers beschikken om op de aandelenuitgifte in te schrijven. Het moet gaan om een termijn die niet korter is dan drie dagen, en niet langer dan drie maanden ²⁵.

7. De volstorting van de effecten moet gebeuren binnen een termijn die door de algemene vergadering of raad van bestuur is vastgesteld en die niet meer dan drie jaar mag bedragen, te rekenen vanaf het verstrijken van de termijn waarbinnen op de aandelen moest worden ingeschreven ²⁶.

8. De personeelsleden moeten ten minste tien dagen voor de aanvang van de periode van inschrijving worden ingelicht omtrent de gestelde voorwaarden. Zij kunnen bepaalde vennootschapsdocumenten meegedeeld krijgen ²⁷.

9. Ook met betrekking tot de uitgifteprijs zijn bepaalde voorwaarden wettelijk opgelegd ²⁸ (zie infra).

B. Personeelsaandelen – Voor wie?

1. Het geheel van de personeelsleden

Artikel 52septies, § 1, eerste lid, van de Vennootschappenwet stelt dat het moet gaan om aandelen «die geheel of gedeeltelijk bestemd zijn voor het geheel van de personeelsleden van die vennootschappen of voor het geheel van de personeelsleden van hun dochtervennootschappen».

Uit deze bepaling volgt dat de uitgifte van aandelen niet mag worden gereserveerd voor een bepaalde categorie uit het personeelsbestand. Hiermee heeft de wetgever blijkbaar willen vermijden dat vennootschappen tot de uitgifte van personeelsaandelen overgaan alleen voor hun bedienden, of alleen voor hun werklieden. Het senaatsverslag merkt op dat de uitgifte weliswaar geheel of gedeeltelijk bestemd moet zijn voor het gehele personeel, maar dat aan deze voorwaarde ook voldaan is wanneer de «uitgiften om de een of andere reden *slechts voor een bepaalde personeelscategorie* zou zijn bestemd ²⁹». Deze verklaring kan slechts worden begrepen, en is slechts dan in overeenstemming met de tekst van de wet, indien men ze leest in samenhang met de mogelijkheid die de Vennootschappenwet biedt aan de algemene vergadering of aan de raad van bestuur om een anciënniteitsvoorwaarde op te leggen in verband met de mogelijkheid om in te schrijven op de aandelen ³⁰. Er kan namelijk als voorwaarde worden gesteld dat slechts personeelsleden met een be-

paalde anciënniteit voor de personeelsaandelen in aanmerking komen. Een minimumanciënniteit van zes maanden is vereist. De maximumanciënniteitsvoorwaarde die overeenkomstig de wet kan worden bepaald, bedraagt drie jaar. Het creëren van personeelscategorieën op basis van andere dan anciënniteitscriteria lijkt in strijd met de tekst van de artikel 52septies. De vermelding dat de uitgifte voor het *geheel* van de personeelsleden bestemd moet zijn, moet dus enigszins worden gerelativeerd ³¹.

Het zij verder nog opgemerkt dat de uitgifte van de aandelen voor een kapitaalverhoging ook *gedeeltelijk* kan worden gereserveerd voor het personeel. Ook aan andere personen kan dus gelijktijdig een inschrijvingsrecht voor een gedeelte van de aandelen worden toegekend. De tekst van de wet lijkt ook niet uit te sluiten dat een inschrijvingsrecht gelijktijdig wordt toegekend aan het geheel of een gedeelte van de personeelsleden van moeder- en dochtervennootschap samen.

2. Personeel zijn zij die door een arbeidsovereenkomst met de betrokken vennootschap zijn verbonden

De term «*personeel*» lijkt in zijn gebruikelijke betekenis van «*werknemers*» te zijn aangewend. In het gedeelte van de parlementaire voorbereiding dat handelt over de wetbepalingen die betrekking hebben op het toestaan van leningen en voorschotten met het oog op verwerven van aandelen van de vennootschap, wordt ook gesproken over de «*leden van het personeel van de vennootschappen*». Er wordt vermeld «de leden van het personeel zoals gedefinieerd in de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten ³²». Werknemers, voor de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, zijn zij die krachtens een arbeidsovereenkomst een arbeidsprestatie verrichten, in ruil voor loon, en in een band van ondergeschiktheid. Het is vooral met betrekking tot dit laatste vereiste, namelijk het bestaan van een band van ondergeschiktheid, dat er veel geschillen bestaan ³³.

De bestuurder als personeelslid

De bestuurder zal, als bestuurder, in de uitoefening van zijn bestuursmandaat, geen deel uitmaken van het personeel. Als bestuurder verricht hij zijn bestuurstaken, niet in het kader van een arbeidsovereenkomst. De regel van de herroepbaarheid van zijn mandaat verzet zich daartegen. De wet zelf kwalificeert de overeenkomst krachtens welke de bestuurder zijn mandaat vervult, als een lastgeving ³⁴.

Het feit dat de bestuurder zijn bestuursmandaat noodzakelijk als lasthebber vervult, neemt niet weg dat hij ook krachtens een arbeidsovereenkomst met de vennootschap

²² Artikel 52septies, § 1, derde lid, Vennootschappenwet.

²³ Artikel 52septies, § 1, in fine, Vennootschappenwet.

²⁴ Artikel 52septies, § 3, eerste lid, Vennootschappenwet.

²⁵ Artikel 52septies, § 2, 2°, Vennootschappenwet.

²⁶ Artikel 52septies, § 2, 3°, Vennootschappenwet.

²⁷ Artikel 52septies, § 3, tweede lid, Vennootschappenwet.

²⁸ Artikel 52septies, 4§ 2, 4°, Vennootschappenwet.

²⁹ Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 180.

³⁰ Artikel 52septies, § 2, 1°, Vennootschappenwet.

³¹ Zie o.a. LIEVENS, J., *De nieuwe vennootschapswet*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 82.

³² Ontwerp van wet tot wijziging van de wetten betreffende de handelsvennootschappen gecoördineerd op 30 november 1935, in het kader van een doorzichtige organisatie van de markt van de ondernemingen en van de openbare overnameaanbiedingen, Memorie van toelichting, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/1, 67.

³³ Zie ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 644 p.

³⁴ Zie de artikelen 53 en 129 van de Vennootschappenwet. Zie ook ENGELS, C., o.c., 334-342.

verbonden kan zijn. Zowel rechtspraak als rechtsleer aanvaardden unaniem deze mogelijkheid ³⁵. «Noch de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, noch de arbeidsovereenkomstenwet beletten zo'n combinatie ³⁶.»

Om door een arbeidsovereenkomst met de vennootschap verbonden te zijn moet de bestuurder aan een dubbele voorwaarde voldoen: 1. de bestuurder moet een van zijn bestuursmandaat onderscheiden taak vervullen, en 2. de vervulling van deze taak moet gebeuren in een band van ondergeschiktheid.

Algemeen wordt de dualiteit van functies aanvaard indien naast het bestuursmandaat andere activiteiten worden uitgevoerd die een technisch, administratief, boekhoudkundig of commercieel karakter hebben en die uitvoeringstaken behelzen ³⁷.

Een paar voorbeelden van taken die door de bestuurder in het kader van een arbeidsovereenkomst kunnen worden uitgeoefend ³⁸: technisch directeur belast met een taak met een «technisch karakter» ³⁹; commercieel directeur ⁴⁰; directeur belast met verkoop ⁴¹ of aankoop ⁴²; directeur sociale zaken ⁴³; boekhoudkundige taken ⁴⁴; magazijnmeester, expeditie ⁴⁵; tolk-vertaler ⁴⁶; werkleider ⁴⁷.

Indien de bestuurder een van zijn bestuursmandaat onderscheiden taak uitoefent, kan hij krachtens een arbeidsovereenkomst met de vennootschap verbonden zijn, op voorwaarde dat hij natuurlijk ook aan de tweede, bovengenoemde voorwaarde voldoet, d.w.z. dat hij de prestatie levert in een band van ondergeschiktheid. De algemene principes van het ondergeschikt verband gelden ook voor de situatie van de bestuurder. Het is dan ook niet vereist dat de bestuurder onder strikte leiding en toezicht staat. De gezagsuitoefening hoeft niet op een permanente, noch op een effectieve wijze te gebeuren. Wel moet het zo zijn dat de werkgever steeds over de effectieve mogelijkheid kan beschikken om over de betrokken bestuurder-werknemer gezag uit te oefenen. De werkgever moet het recht hebben dit te doen. Hij moet met andere woorden over de juridische mogelijkheid beschikken om ten alle tijde gezag te kunnen uitoefenen. Het gaat eerder om een mogelijke, dan wel om een effectieve gezagsuitoefening. Een grote vrijheid en een grote marge van initia-

tief sluiten het bestaan van een arbeidsovereenkomst niet uit. Toch blijft het zo dat de gezagsuitoefening effectief mogelijk moet blijven. Een louter fictieve band van ondergeschiktheid volstaat daarom ook niet. In elk geval apart zal men dus in concreto moeten onderzoeken of de prestatie in een band van ondergeschiktheid of onder gezag wordt geleverd ⁴⁸.

Uit dit alles blijkt dat de bestuurder die de facto een *dominante positie* in de onderneming inneemt, niet meer in diezelfde vennootschap, in het kader van een arbeidsovereenkomst een prestatie kan leveren, aangezien er feitelijk niemand, geen persoon, en ook geen orgaan, in staat zal zijn gezag over hem uit te oefenen. Wie volledig meester is van de zaak, kan niet tegelijkertijd ook nog werknemer zijn ⁴⁹.

Om te kunnen uitmaken of de bestuurder in de vennootschap daadwerkelijk een dominante positie inneemt, moet onder andere op de volgende aanduidingen worden gelet ⁵⁰:

- van welke gezaghebbende organen in de vennootschap maakt de betrokkene deel uit;
- familiërelaties met andere bestuurders, zodat eventueel op een informele manier een machtspositie wordt ingenomen;
- de bevoegdheden die aan de betrokken bestuurder zijn toegekend;
- het bezit van aandelen van de vennootschap.

De volgende aandelenpakketten werden o.a. voldoende geacht om het bestaan van een band van ondergeschiktheid uit te sluiten: 7500 / 8000 ⁵¹; 345 / 370 ⁵²; 54 + 40 / 100 ⁵³; 70% ⁵⁴; 50% ⁵⁵; van de 5000 aandelen, 1271 in eigen bezit en 1271 in bezit van de echtgenote ⁵⁶.

In het grensgeval, namelijk het geval waarin één persoon alle aandelen in handen heeft, kan er van een band van ondergeschiktheid dan ook geen sprake meer zijn. Zo zal in de eenpersoons-B.V.B.A. de enige aandeelhouder niet als een werknemer in dienst van die B.V.B.A. kunnen presteren ⁵⁷.

Het feit dat iemand aandeelhouder van de vennootschap is en tevens bestuurder sluit dus op zich het bestaan van een arbeidsovereenkomst niet uit. Anderzijds doet ook het feit dat de werknemer enkele aandelen verwerft, natuurlijk zijn bestaande arbeidsovereenkomst niet teniet. Uit het bezit van slechts één of een beperkt aantal aandelen vloeit geen dominante positie voort. Het enige dat hieruit kan worden

³⁵ Zie ENGELS, C., o.c., 342-346, en de daar geciteerde vonnissen, arresten en rechtsleer.

³⁶ Zie VANACHTER, O., «Het toepassingsgebied van de arbeidsovereenkomstenwet», in *Actuele problemen van het Arbeidsrecht*, RIGAUX, M. (red.), Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1987, 20, nr. 32; *Arbrb. Luik*, 3 mei 1976, *Pas.*, 1979, 14.

³⁷ Zie ENGELS, C., o.c., 346-356.

³⁸ Voor een meer volledig overzicht, zie ENGELS, C., o.c., 352-355.

³⁹ Cass., 12 november 1964, *Pas.*, 1965, 256; Cass., 4 maart 1965, *Pas.*, 1965, 675; Cass., 8 oktober 1979, *J.T.T.*, 1980, 59; *Arbh. Luik*, 28 oktober 1982, *J.T.T.*, 1984, 59.

⁴⁰ *Arbh. Luik*, 4 maart 1982, *J.T.T.*, 1983, 9; *Arbh. Bergen*, 27 februari 1984, *J.T.T.*, 1984, 389, n.

⁴¹ Cass., 11 januari 1982, *Arr.Cass.*, 1978, 588; Brussel, 4 januari 1985, *J.T.*, 1985, 285; *Arbrb. Brussel*, 12 februari 1982, *J.T.T.*, 1983, 11.

⁴² *Arbrb. Brussel*, 2 september 1983, *T.S.R.*, 1984, 76.

⁴³ *Arbh. Brussel*, 16 december 1983, *T.S.R.*, 1984, 82.

⁴⁴ Cass., 8 oktober 1979, *J.T.T.*, 1980, 59.

⁴⁵ Cass., 11 september 1959, *Arr.Cass.*, 1960, 25.

⁴⁶ Cass., 4 maart 1965, *Pas.*, 1965, 675.

⁴⁷ *Luik*, 11 juni 1968, *J.T.*, 1968, 595 en *Pas.*, 1968, 258.

⁴⁸ Zie ENGELS, C., o.c., 356-360.

⁴⁹ Zie LAGASSE, A., «Observations présentées sur les rapports de MM. Morgenthal et Bricout», *T.S.R.*, 1960, 201.

⁵⁰ Zie ENGELS, C., o.c., 379-393.

⁵¹ Zie RONSE, J., VAN HULLE, K., NELISSEN, J.M. en VAN BRUYSTEGEM, B., «Overzicht van Rechtspraak (1968-1977). Vennootschappen», *T.P.R.*, 1978, 805, nr. 172.

⁵² Cass., 14 juni 1957, *Arr.Cass.*, 1957, 862.

⁵³ *Wtr. Antwerpen*, 4 juni 1958, *B.T.S.Z.*, 1959, 305, n. WYNANTS, M., en *T.S.R.*, 1960, 270.

⁵⁴ *Arbrb. Luik*, 28 juni 1974, *Jur.Liège*, 1974-75, 207.

⁵⁵ *Arbh. Antwerpen*, 17 mei 1983, *Limb.Rechtsl.*, 1983, 106.

⁵⁶ *Arbh. Luik*, 26 november 1987, *J.T.T.*, 1988, 189.

⁵⁷ Zie o.a. RIGAUX, M., «De sociaalrechtelijke problematiek van de eenpersoonsvennootschap: een poging tot synthese», in *Eenpersoonsvennootschap*, BRAECKMANS, H., en WYMEERSCH, E. (red.), Antwerpen - Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1988, 225, nr. 4.

afgeleid, is dat de betrokkene niet in staat zal zijn, zijn wil aan de algemene vergadering op te leggen⁵⁸.

3. De vrijwillige inschrijving door de werknemers

Tijdens de parlementaire voorbereiding werd benadrukt dat de «werknemers vrij blijven om te beslissen of zij gebruik zullen maken van het voordeel van de opheffing van het voorkeurrecht⁵⁹». De werknemer kan dus niet verplicht worden om in te schrijven op een kapitaalverhoging⁶⁰. Een dergelijk verbod lijkt ook reeds vervat te zijn in artikel 24, 2°, van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978. Volgens dit artikel, dat trouwens geacht wordt van openbare orde te zijn⁶¹, zijn strafbaar met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en een geldboete van 26 tot 500 frank of met een van die straffen alleen: «2° zij als voorwaarde voor het begeven van een betrekking of zelfs voor het verlenen van kortingen of commissielonen, de verplichting opleggen aandelen, deelbewijzen of welkdanige obligaties aan te kopen, erop in te schrijven of te storten of geldsommen te overhandigen anders dan als borgstelling van de werknemer.»

De wet spreekt enkel uitdrukkelijk over het «begeven» of aangaan van de arbeidsovereenkomst. Wellicht moet dit verbod ook geacht worden een situatie te omvatten als die welke in het cassatiearrest van 25 september 1987 aan bod is gekomen⁶². In het genoemde geval ging het om een N.V. die acute betalingsmoeilijkheden had en die poogde nieuwe geldmiddelen te vinden. Aan de betrokken werknemer, die zich trouwens nog in zijn *proeftijd* bevond, werd de keuze gelaten: ontslag of inschrijving voor 357.000 fr. op de kapitaalverhoging van de vennootschap. Het arbeidshof stelde dan ook vast dat de inschrijving «niet gebeurde met speculatieve

doeleinden, maar een hem (de werknemer) gestelde voorwaarde was om zijn dienstbetrekking te kunnen behouden⁶³». De concrete omstandigheden van dit geval tonen duidelijk aan dat er geen zinnig onderscheid kan worden gemaakt tussen enerzijds het afhankelijk stellen van het *ontstaan* van de arbeidsovereenkomst, en anderzijds het voortzetten ervan. Het is best mogelijk dat de wetgever het tweede geval niet voor ogen had bij het opstellen van de tekst, en dus dat de vrij beperkende formulering ervan een loutere toevalligheid is. Als tegenargument kan men er dan weer op wijzen dat artikel 24, 2°, van de Arbeidsovereenkomstenwet in een strafsanctie voorziet en derhalve niet uitbreidend, maar eerder restrictief geïnterpreteerd moet worden⁶⁴.

C. Informatie en consultatie

Artikel 52septies, § 1, tweede lid, vermeldt dat over het *beginsel* van de uitgifte van personeelsaandelen overleg moet worden gepleegd in de *centrale ondernemingsraad* van de vennootschap. Over de *wijze van uitvoering*, in tegenstelling tot het *beginsel* zelf, moet diezelfde ondernemingsraad advies uitbrengen.

Overleg over het beginsel van de eventuele uitgifte van personeelsaandelen moet dus gebeuren in de ondernemingsraad, voorafgaand aan het nemen van die beslissing. Ook het advies van de ondernemingsraad aangaande de wijze van tenuitvoerlegging van de beslissing moet de eindbeslissing dienaangaande voorafgaan⁶⁵. Anders kan er immers van enig zinvol overleg of advies geen sprake zijn.

De parlementaire voorbereiding vermeldt dat het hier gaat om de *raadpleging* van de ondernemingsraad. «De raadpleging is geenszins bindend voor de raad van bestuur. Het gaat om een louter informatieve raadpleging⁶⁶». Er wordt geraadpleegd, zo gaat de parlementaire voorbereiding verder, maar er wordt *niet gestemd*⁶⁷.

Artikel 52septies spreekt over de *centrale ondernemingsraad* van de vennootschap. De centrale ondernemingsraad is als dusdanig geen juridische begrip dat in enige arbeidsrechtelijke reglementering terug te vinden is. Enig aanknopingspunt kan worden gevonden in de wet op de ondernemingsraden⁶⁸ en de C.A.O. nr. 9 gesloten in de Nationale Arbeidsraad.

Bij de wijziging van de wet op de ondernemingsraden in 1975 was er enige twijfel gerezen aangaande de juiste draagwijdte van de bepaling die voorschrijft dat de onderneming een ondernemingsraad opricht, als ze als juridische entiteit het vereiste aantal werknemers telt, «welke ook het aantal

⁵⁸ Zie o.a. R.v.St., 19 november 1964, *Arr.R.v.St.*, 1964, nr. 10890; Rb. Brussel, 23 juli 1963, *Pas.*, 1963, 81.

⁵⁹ Verslag namens de commissie belast met de problemen inzake handels- en economisch recht, uitgebracht door mevr. Merckx-Van Goey, *Gedr.St., Kamer*, 1990-91, nr. 1645/2, 23.

⁶⁰ Zie o.a. LIEVENS, J., *De nieuwe vennootschapswet*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 81.

⁶¹ Zie Brussel, 14 februari 1966, *Pas.*, 1967, 26; Arbh. Brussel, 13 december 1983, *Kron.*, 1985, 45, n.; Arbh. Brussel, 13 december 1983, *Soc.Kron.*, 1985, 45, n.: «... het vroegere artikel 33 van de gecoördineerde wetten op de bediendenovereenkomsten en dat als voorwaarde tot aanwerving de verplichting oplegt aandelen, deelbewijzen of obligaties aan te kopen of te sorten, *nietig* is; dat deze wetsbepaling van openbare orde is; dat de betaling gedaan in uitvoering van zulke nietige clause dan ook zonder oorzaak is en bijgevolg aan de werknemer moet terugbetaald worden, zelfs indien die storting of betaling vrijwillig door de werknemer voorgesteld werd...; dat voor de toepassing van voormeld artikel 24 A.O.W. het niet vereist is dat er voorafgaandelijk een strafrechtelijke vervolging zou dienen ingesteld te worden; dat de werknemer inderdaad moet beschermd worden, zowel tegen zichzelf als tegen de vennootschappen en leiders van ondernemingen die op zoek zijn naar fondsen...» Zie ook Brussel, 13 januari 1959, *Pas.*, 1960, 110; Kh. Brussel, 31 oktober 1964, *J.T.*, 1965, 270; Kh. Gent, 23 oktober 1956, *J.T.*, 1957, 27. Zie ook BOES, R., «De wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon», in *Arbeidsrecht*, BLANPAIN, R. (red.), Brugge, Die Keure, losbl., 51, nr. 32; WYCKAERT, M., «De gedwongen participatie van de werknemer in de vennootschap-werkgever», noot onder Cass., 25 september 1987, *T.R.V.*, 1988, 51, 52.

⁶² Cass., 25 september 1987, *T.R.V.*, 1988, 51, n, WYCKAERT, M.

⁶³ Cass., 25 september 1987, *T.R.V.*, 1988, 51, n, WYCKAERT, M.

⁶⁴ Staat een strikte interpretatie voor: Kh. Brussel, 31 oktober 1964, *J.T.*, 31 oktober 1964, *J.T.*, 1965, 270.

⁶⁵ Zie o.a. LIEVENS, J., *De nieuwe vennootschapswet*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 82.

⁶⁶ Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 21.

⁶⁷ Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 180.

⁶⁸ W. 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, *B.S.*, 27/28 september 1948, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

werknemers is tewerkgesteld in ieder van haar zetels⁶⁹.» Men kon zich dus afvragen of er een ondernemingsraad opgericht moest worden op het vlak van de juridische entiteit, zelfs indien er ondernemingsraden waren opgericht op het vlak van de technische bedrijfseenheden die deel uitmaken van die onderneming. Toen de minister geïnterpelleerd werd aangaande de verplichting om een gemeenschappelijke ondernemingsraad op te richten antwoordde hij dat hij dat *wenselijk* achtte⁷⁰. Dit houdt dus geen verplichting in⁷¹. «Het verplicht stellen van een gemeenschappelijke ondernemingsraad ook wanneer ondernemingsraden bestaan op het niveau van de verscheidene technische bedrijfseenheden, vereist», zo stelt professor Vanachter terecht, «een duidelijker wettekst. Het zou immers een fundamentele verandering betekenen⁷².»

Een verder aanknopingspunt met het begrip centrale ondernemingsraad uit artikel 52septies van de Vennootschappenwet kan worden gevonden in artikel 15 van de C.A.O. nr. 9⁷³. Artikel 15 voorziet in een procedure tot oplossing van de problemen die bestaan bij het behandelen van informatie die betrekking heeft op verschillende technische bedrijfseenheden van een onderneming, waarin verschillende ondernemingsraden zijn opgericht. Eén oplossing die werd voorzien om aan dit coördinatieprobleem het hoofd te bieden, is het overgaan tot *gemeenschappelijke vergaderingen* van de diverse betrokken ondernemingsraden, onder voorzitterschap van het hoofd van de onderneming, als geheel beschouwd⁷⁴. Men merke hierbij op dat de C.A.O. nr. 9 ook niet spreekt over een centrale of gemeenschappelijke ondernemingsraad, maar wel over een gemeenschappelijke *vergadering*.

Wellicht moet men ook de vermelding van centrale ondernemingsraad in artikel 52septies van de Vennootschappenwet in die zin begrijpen. Zoals professor Vanachter vaststelde, met betrekking tot de wijziging aan de wet op de ondernemingsraden, dat een duidelijker wetgevend ingrijpen vereist was alvorens men mocht aannemen dat een gemeenschappelijke ondernemingsraad moest worden opgericht, zo kan men ook hier stellen dat een onduidelijke bepaling van een artikel uit de Vennootschappenwet dat handelt over personeelsaandelen, onmogelijk tot gevolg kan hebben dat ondernemingen worden verplicht om een centrale of gemeenschappelijke ondernemingsraad op te richten.

Indien een praktijk van gemeenschappelijke vergaderingen zou bestaan, moet deze worden gevolgd in het kader van de uitgifte van personeelsaandelen. Indien een dergelijke

praktijk niet bestaat, lijkt het zo te zijn dat ook de raadpleging van elk van de ondernemingsraden in de verschillende zetels, aan het in artikel 52septies van de Vennootschappenwet gesteld vereiste voldoet⁷⁵.

In de ondernemingsraad moet overleg worden gepleegd, en advies worden gegeven. Artikel 52septies van de Vennootschappenwet bepaalt bovendien dat, ten minste tien dagen voor de opening van de inschrijving, de werknemers moeten worden ingelicht omtrent de voorwaarden ervan⁷⁶. Aangezien de wet geen middel oplegt, kan elk middel dat het personeel duidelijk op de hoogte brengt, hiervoor worden aangewend. Lievens vermeldt in dit verband dat een circulaire, een brief of in kleinere vennootschappen zelfs een aanplakking hiervoor dan ook in aanmerking kunnen komen⁷⁷. Artikel 52septies, in fine, vermeldt bovendien dat de werknemers die dit wensen, de mededeling kunnen verkrijgen van de in artikel 80 van de Vennootschappenwet vermelde bescheiden. Het betreft hier documenten zoals de jaarrekening, overzichten van bestemmingen van resultaten, schulden, enz. Aangezien de wet vermeldt dat de werknemers mededeling *kunnen* krijgen, moet hieruit dus worden afgeleid dat de in artikel 80 vermelde bescheiden *niet automatisch* aan de werknemers moeten worden meegedeeld.

In de kleine ondernemingen waarin er geen ondernemingsraad is opgericht, kan er natuurlijk ook geen worden geraadpleegd⁷⁸.

D. «Niet om niet»

Artikel 52septies van de Vennootschappenwet bepaalt uitdrukkelijk dat de uitgifteprijs van de aandelen die door de algemene vergadering of de raad van bestuur wordt vastgesteld, *niet meer dan 20% lager* mag zijn dan de prijs die gerechtvaardigd is overeenkomstig de bepalingen van artikel 34bis, §§ 3 en 4, van de Vennootschappenwet. Deze bepalingen handelen over de beperking of intrekking van het voorkeurrecht. Indien een dergelijke opheffing of beperking wordt verricht, dan moet deze handeling worden verantwoord «in een omstandig verslag, dat inzonderheid betrekking heeft op de uitgiftekoers en op de financiële gevolgen van de verrichting voor de aandeelhouders⁷⁹.»

De vraag wordt gesteld of de 20% décote die kan worden toegestaan aan de personeelsleden die op de uitgifte inschrijven, gezien moet worden als een voordeel dat de werkgever toekent aan de betrokken werknemers, en dat dus ook in aanmerking genomen zou moeten worden voor de berekening van de verschuldigde sociale-zekerheidsbijdragen. In de wet zelf is dienaangaande geen bepaling opgenomen. Het

⁶⁹ Art. 14, § 2, W. 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, B.S., 27/28 september 1948, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

⁷⁰ Gedr.St., Senaat, 1974-75, nr. 496/2, 6.

⁷¹ Zie VANACHTER, O., «Ondernemingsraad», in *Arbeidsrecht*, BLANPAIN, R. (red.), Brugge, Die Keure, losbl., 22-24, nrs. 21-23.

⁷² Zie VANACHTER, O., «Ondernemingsraad», o.c., 24, nr. 22.

⁷³ C.A.O. van 9 maart 1972 houdende ordening van de in de Nationale Arbeidsraad gesloten nationale akkoorden en collectieve arbeidsovereenkomsten betreffende de ondernemingsraden, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 12 september 1972, B.S., 25 november 1972, nadien herhaaldelijk gewijzigd. Zie ook LIEVENS, J., *De nieuwe vennootschapswet*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 82.

⁷⁴ Zie VANACHTER, O., «Ondernemingsraad», in *Arbeidsrecht*, BLANPAIN, R. (red.), Brugge, Die Keure, losbl., 135, nr. 166.

⁷⁵ Zie «Reservering van aandelen voor het personeel», B.B.O. Bulletin, 1991, afl. 6, 72, 73.

⁷⁶ Artikel 52septies, § 3, tweede lid, Vennootschappenwet.

⁷⁷ Zie LIEVENS, J., o.c., 83.

⁷⁸ Zie o.a. DUPLAT, J.-L. en LAMBRECHT, P., *Evolution récente du droit des sociétés*, 57, n. 79.

⁷⁹ De bepalingen in verband met de uitgifteprijs opgenomen in artikel 34bis, van de Vennootschappenwet, zijn niet van toepassing in het geval er van het voorkeurrecht wordt afgeweken voor de uitgifte van personeelsaandelen. Zie verslag namens de commissie belast met de problemen inzake handels- en economisch recht, uitgebracht door mevr. Merckx-Van Goey, *Gedr.St., Kamer*, 1990-91, nr. 1645/2, 17.

antwoord op de vraag of sociale-zekerheidsbijdragen verschuldigd zijn, is anders niet onbelangrijk. Zoals senator en professor Stroobant in zijn parlementaire vraag opmerkte: «In het licht van de gezondmaking en financiering van de sociale zekerheid krijgt dit probleem een bijzondere dimensie. Indien men de werknemers die het slachtoffer worden van sociale risico's wil blijven steunen in het raam van de sociale zekerheid, dan moet de financiering ervan gewaarborgd blijven ⁸⁰.»

De centrale vraag is dus of er hier een vorm van loon wordt toegekend

De inhoud van het sociaalzekerheidsrechtelijk loonbegrip is niet noodzakelijk dezelfde als die van het loonbegrip in het arbeidsrecht, waar er trouwens in verschillende wetten ook enigszins verschillende begrippen worden gehanteerd. De wet van 27 juni 1969 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders verwijst naar de Loonbeschermingswet, ter nadere bepaling van het loonbegrip: «Het begrip loon wordt bepaald bij artikel 2 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers ⁸¹.»

Dezelfde wet geeft echter de Koning de bevoegdheid om bij in de Ministerraad overlegd besluit het loonbegrip te beperken of te verruimen ⁸². Van deze bevoegdheid werd gebruik gemaakt door het K.B. van 28 november 1969 ⁸³. Dit K.B. voorziet echter niet in een uitdrukkelijke regeling van het aandelenprobleem.

Artikel 2 van de Loonbeschermingswet omschrijft het loon als:

«1° het loon in geld waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever;

2° de fooien of het bedieningsgeld waarop de werknemer recht heeft ingevolge zijn dienstbetrekking of krachtens het gebruik;

3° de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever ⁸⁴.»

De Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978 kent geen uitdrukkelijke omschrijving van het begrip loon. De rechtspraak heeft het begrip ruim geïnterpreteerd. In grote lijnen kan men stellen dat «alle krachtens de arbeidsovereenkomst verworven voordelen, toegekend als tegenprestatie voor de in het kader van de arbeidsovereenkomst geleverde prestatie» moeten worden aangemerkt als loon in de zin van de

wet van 3 juli 1978 ⁸⁵. Boes vermeldt dat er in de rechtspraak een tendens bestaat om een vermoeden te hanteren dat elk bedrag of sociaal voordeel dat door de werkgever wordt toegekend, als loon beschouwt ⁸⁶. Het bewijs van het tegendeel, namelijk dat de betaalde bedragen geen loon zijn, maar wel giften, kan door de werkgever worden geleverd ⁸⁷.

Op de bijzondere uitbreidingen en inkrimpingen na, heeft het loonbegrip in het arbeidsrecht en in de sociale zekerheid een gemeenschappelijke kern ⁸⁸. Elk voordeel dat de werkgever aan zijn werknemers toekent, dat in geld waardeerbaar is, en dat wordt toegekend in ruil voor het leveren van de arbeidsprestatie, kan, in het algemeen althans, als loon worden aangezien.

Indien de werkgever dus om niet of tegen een sterk gereduceerde prijs aandelen aanbiedt aan zijn werknemers, dan wordt hun in principe een voordeel toegekend waarop sociale-zekerheidsbijdragen betaald zouden moeten worden ⁸⁹. De minister van Sociale Zaken stelt, in zijn antwoord op de parlementaire vraag van senator Stroobant, dat «wat de waardering van het voordeel betreft, (hij) van oordeel is dat de sociale-zekerheidsbijdragen moeten worden berekend, hetzij op de volledige waarde, hetzij op het verschil tussen die waarde en de aan de werknemer aangerekende prijs ⁹⁰.»

Toegepast op de problematiek van de uitgifte van aandelen voor het personeel zou men dus kunnen stellen dat, indien de werkgever een décote toestaat van 20%, de maximaal wettelijk toegelaten décote, dan hierop een sociale-zekerheidsbijdrage moet worden betaald. Dit is echter niet de interpretatie die tijdens de parlementaire voorbereiding werd gegeven. De vertegenwoordiger van de minister van Justitie stelt dat de décote in geen geval als loon kan worden aangemerkt, omdat het gaat om «de prijs die betaald wordt voor het feit dat het effect gedurende een bepaalde tijd niet mag worden overgedragen ⁹¹.» De 20% wordt tevens aange-

⁸⁰ Vraag nr. 59 van de heer Stroobant van 15 maart 1991, *Vragen en Antwoorden*, 23 april 1991.

⁸¹ Art. 14, § 2, W. 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.

⁸² Art. 14, § 2, W. 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.

⁸³ K.B. van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.

⁸⁴ Art. 2, W. 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, *B.S.*, 30 april 1965, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

⁸⁵ Zie BOES, R., «De wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon», in *Arbeidsrecht*, BLANPAIN, R. (red.), Brugge, Die Keure, losbl., 20-21, nr. 10.

⁸⁶ Zie BOES, R., «De wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon», *o.c.*, losbl., 21, nr. 10.

⁸⁷ Zie o.a. Arbh. Brussel, 27 oktober 1982, *J.T.T.*, 1983, 56.

⁸⁸ Een uitzondering betreft natuurlijk de zogenaamde «kostenvergoedingen», zoals daar bijvoorbeeld zijn de maaltijdcheques, die in de verschillende wettelijke regelingen een onderscheiden behandeling kennen.

⁸⁹ Ontwerp van wet tot wijziging van de wetten betreffende de handelsvennootschappen gecoördineerd op 30 november 1935, in het kader van een doorzichtige organisatie van de markt van de ondernemingen en van de openbare overnameaanbiedingen, Memorie van toelichting, *Gedr.St.*, *Senaat*, 1990-91, nr. 1107/1, 27.

⁹⁰ Vraag nr. 59 van de heer Stroobant van 15 maart 1991, *Vragen en Antwoorden*, 23 april 1991. Zie ook POPPE, G. en VAN ROEYEN, W., «De sociaalzekerheidsrechtelijke en de fiscale implicaties van de alternatieve loonvormen», *Or.*, 1991, 227, 232; HAELTERMAN, A., «Participatieschema's voor werknemers. Impact wijziging vennootschappenwet», *Aandelen delen de dividend kwestie*, Biblio Dossier Fiscaliteit, nr. 15, Kalmthout, Biblio, 1991, 9, 26; HAELTERMAN, A., «Aandeelhouderschap van werknemers in de onderneming», *Jura Falc.*, 1988, 403, 411.

⁹¹ Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St.*, *Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 181; verslag namens de commissie belast

merkt als «een verzekeringspremie tegen het risico dat het onderliggend effect, na verloop van vijf jaar, een rendement zou hebben dat lager (is) dan de rendementswaarde van een risicovrije belegging»⁹²⁻⁹³.

Het argument als zou de décote een vergoeding zijn die niet ten laste is van de vennootschap-werkgever, maar van de algemene vergadering, omdat een dergelijke kapitaalverhoging een waardevermindering van de bestaande aandelen zou inhouden⁹⁴, is uiterst formalistisch. De aandeelhouders moeten wellicht niet als derden beschouwd worden in de relatie tussen werknemer en werkgever-vennootschap⁹⁵. Hetzelfde kan o.i. gezegd worden met betrekking tot de verhouding moeder/dochtervennootschap. De mogelijkheid die geboden wordt aan de werknemers van een dochtermaatschappij om tegen een voordelige prijs in te schrijven op de uitgifte van aandelen door de moeder uitgegeven, moet dan ook beschouwd worden als een voordeel ten laste van de eigenlijke werkgever, de moedermaatschappij, die wellicht de facto in belangrijke mate het reilen en zeilen in de dochteronderneming kan bepalen.

E. Leningen toegestaan aan het personeel

Hoewel het de N.V. in de regel verboden is middelen voor te schieten met het oog op de verkrijging van haar aandelen en winstbewijzen⁹⁶, is hierop een uitzondering gemaakt voor «de leden van het personeel van de vennootschap voor de verkrijging van aandelen van de vennootschap»⁹⁷.

met de problemen inzake handels- en economisch recht, uitgebracht door mevr. Merckx-Van Goey, *Gedr.St., Kamer*, 1990-91, nr. 1645/2, 24-25.

⁹² Verslag namens de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen uitgebracht door de heren Verhaegen en Bayenet, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/3, 181. Zie ook DE SWERT, G., «Het sociale zekerheidsstatuut van aandelen en winstbewijzen voor werknemers. Een geval van juridische bisexualiteit», in *Aandelen delen de dividend kwestie*, Biblio Dossier Fiscaliteit, nr. 15, Kalmthout, Biblio, 1991, 77, 83; «Dit argument mag politiek en financieel enige grond hebben, het zal de pleitbezorgers van het loonkarakter niet juridisch kunnen overtuigen. De status van de toegekende personeelsaandelen heeft voor de sociale zekerheid niets te maken met het karakter van de prijskorting die door de onderneming wordt toegestaan. M.a.w. de sociale zekerheid kan niet geacht worden de tijdelijke illiquiditeit van die aandelen te compenseren.»

⁹³ Principieel zijn de verkregen aandelen onoverdraagbaar gedurende een vijfjarige termijn. Een beperkt aantal uitzonderingen zijn hierop voorzien in artikel 52septies, § 3, eerste lid: «Een personeelslid kan de overdracht van zijn aandelen verkrijgen in geval van afanking of pensionering, zijn overlijden of dat van zijn echtgenoot, de invaliditeit van de betrokkene of zijn echtgenoot.»

⁹⁴ Advies van de commissie voor de sociale aangelegenheden aan de commissie «ad hoc» handelsvennootschappen, verslag uitgebracht door de heer Ottenbourg, *Gedr.St., Senaat*, 1990-91, nr. 1107/2, 6.

⁹⁵ Zie o.a. VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en de sociale zekerheid», noot onder Arbrb. Antwerpen, 10 juni 1991, *T.R.V.*, 1991, 449, 453.

⁹⁶ Artikel 52ter, § 1, Vennootschappenwet.

⁹⁷ Artikel 52ter, § 2, tweede lid, Vennootschappenwet.

F. Inkoop van eigen aandelen

In het algemeen is de wetgever uiterst terughoudend ten aanzien van de inkoop van eigen aandelen door een vennootschap. Deze terughoudendheid werd enigszins afgevlakt door de wet van 18 juli 1991⁹⁸. Wanneer die inkoop van eigen aandelen gebeurt met de bedoeling deze aandelen aan te bieden aan het personeel van de vennootschap, dan is daarvoor geen besluit van de algemene vergadering vereist⁹⁹.

II. EEN KORTE VERGELIJKING: WINSTBEWIJZEN, TE BESCHOUWEN ALS LOON? – WINSTBEWIJZEN – DE AGFA GEVAERT CASE¹⁰⁰

Winstbewijzen beogen een betere motivatie en beloning van de werknemers door hen te laten delen in de winst die de vennootschap maakt. De statuten kunnen vrij de omvang van de dividenden bepalen. Tenzij de statuten anders bepalen, kunnen winstbewijzen vrij worden overgedragen¹⁰¹.

Met betrekking tot de winstbewijzen, of/en de uitgekeerde dividenden zal weerom de vraag moeten worden beantwoord of ze een vorm van loon uitmaken die een bijdrageverplichting aan de sociale zekerheid meebrengt. Wat de problematiek van de winstbewijzen betreft, is er vooral een probleem aangaande de mogelijke geldelijke waardering ervan. Dit geldt zeker in de gevallen waarin beperkingen worden opgelegd met betrekking tot de overdraagbaarheid van deze winstbewijzen¹⁰². Men kan stellen dat het moeilijker wordt de geldelijke waarde van de winstbewijzen te begroten naarmate meerdere voorwaarden aan de overdraagbaarheid worden gesteld. Indien de winstbewijzen overdraagbaar en verhandelbaar zijn, wordt het makkelijker om tot een concrete geldelijke waardering over te gaan. Indien deze geldelijke waardering mogelijk wordt, zullen bijdragen op de uitkering ervan verschuldigd zijn¹⁰³.

Met betrekking tot de uitkering van de dividenden door Agfa Gevaert, besliste de Arbeidsrechtbank te Antwerpen op 10 juni 1991 dat op de uitbetaling van deze bedragen aan de werknemers sociale-zekerheidsbijdragen verschuldigd zijn¹⁰⁴. De rechtbank oordeelde: 1. dat de dividenden in geld waardeerbaar zijn op het ogenblik dat ze worden toegekend; 2. dat de werknemer er recht op heeft, zij het dan dat de raad van bestuur eenzijdig tot de toekenning ervan

⁹⁸ Zie o.a. LIEVENS, J., *De nieuwe vennootschapswet*, Gent, Mys & Breesch, 1991, 57.

⁹⁹ Artikel 52bis, § 1, Vennootschappenwet.

¹⁰⁰ Arbrb. Antwerpen, 10 juni 1991, *T.R.V.*, 1991, 525, n. VAN HOOGENBEMT, H.

¹⁰¹ Zie o.a. HAELTERMAN, A., «Aandeelhouderschap van werknemers in de onderneming», *Jura Falc.*, 1988, 403, 422-423.

¹⁰² Zie o.a. VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en de sociale zekerheid», noot onder Arbrb. Antwerpen, 10 juni 1991, *T.R.V.*, 1991, 449, 453.

¹⁰³ Vraag nr. 59 van de heer Stroobant, d.d. 15 maart 1991, *Vragen en Antwoorden*, 23 april 1991. Zie ook DE SWERT, G., «Het sociale zekerheidsstatuut van aandelen en winstbewijzen voor werknemers. Een geval van juridische bisexualiteit», in *Aandelen delen de dividend kwestie*, Biblio Dossier Fiscaliteit, nr. 15, Kalmthout, Biblio, 1991, 77, 86-88.

¹⁰⁴ Arbrb. Antwerpen, 10 juni 1991, *T.R.V.*, 1991, 525, n. VAN HOOGENBEMT, H.

besloten; 3. dat de dividenden worden toegekend ingevolge de dienstbetrekking; de rechtbank oordeelde dat het zeer duidelijk was dat de toekenning ervan niet geschiedt «ingevolge een *animus donandi*, maar ingevolge en wegens de arbeidsrelatie, die niet stoelt op liefdadigheid maar op economische beweegredenen»; en 4. dat de uitkering van de dividenden ten laste viel van de werkgever.

De beslissing van de Arbeidsrechtbank te Antwerpen verdient o.i. goedkeuring. Het argument dat het winstbewijs zich als vennootschapsrechtelijk instrument tussen de tewerkstelling en de dividenduitkering schuift en daardoor de causale relatie tussen beide verbreekt ¹⁰⁵, gaat niet op. Wanneer de winstbewijzen onoverdraagbaar zijn en slechts recht geven op uitkering van een dividend indien de houder ervan nog als werknemer in dienst is op het moment van de uitkering, kan in het winstbewijs niet veel meer gezien worden dan een formele poging om het causale verband tussen prestatie en beloning te doorbreken. Pas indien het winstbewijs verhandelbaar en overdraagbaar is, waardoor waarschijnlijk ook de geldelijke waardering ervan mogelijk zal worden, kan men aanvaarden dat de causale relatie tussen arbeid en loon is verbroken. In die omstandigheden zijn bijdragen verschul-

digd, niet op de uitgekeerde dividenden, maar wel op het verkrijgen van de winstbewijzen zelf.

Conclusie

De nieuwe Vennootschappenwet regelt de uitgifte van aandelen voor het personeel in haar artikel 52septies. Een aantal sociaalrechtelijke problemen die met participatie verband houden worden erin aangesneden.

Het kernprobleem van de meeste financiële participatievormen heeft echter betrekking op de vraag of de financiële voordelen die eruit voortvloeien, al dan niet als loon moeten worden aangemerkt voor het sociale recht. Artikel 52septies van de Vennootschappenwet zelf houdt geen uitdrukkelijke regeling in met betrekking tot het «loonaspect» van deze participatievorm.

In het algemeen zal het meestal duidelijk zijn dat de uitkeringen gebeuren ten gevolge van de arbeidsprestatie die de werknemer levert, en dat ze, al dan niet rechtstreeks, ten laste vallen van de werkgever. Problemen zullen zich echter vaak voordoen wanneer tot een concrete geldelijke waardering van het voordeel moet worden over gegaan. Deze concrete problemen zullen de R.S.Z. er vaak, maar niet altijd, van weerhouden bijdragen in te vorderen. Een hogere graad van zekerheid dienaangaande ware wel gewenst.

Chris ENGELS

Postdoctoraal onderzoeker
K.U. Leuven

¹⁰⁵ Zie HAELTERMAN, A., «Participatieschema's voor werknemers. Impact wijziging vennootschappenwet», in *Aandelen delen de dividend kwestie*, Biblo Dossier Fiscaliteit, nr. 15, Kalmthout, Biblo, 1991, 9, 45.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 3 APRIL 1992

Voorzitter: de h. Rauws

Rapporteur: mevr. Baeté-Swinnen

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaten: mrs. Nelissen Grade en Bützler

Voorrecht – Werk voor de Staat – Wegenfonds – Onderaannemer

De in art. 2, § 1, eerste, tweede en derde lid, van de wet van 9 augustus 1955 betreffende het Wegenfonds bedoelde werken aan autosnelwegen en rijkswegen die in opdracht van het Wegenfonds worden uitgevoerd, worden voor rekening van de Staat uitgevoerd.

De schuldvordering van de onderaannemer die een dergelijk werk heeft uitgevoerd waarvoor het Wegenfonds aan de hoofdaannemer opdracht had gegeven, is krachtens de wet van 3 januari 1958 bevoorrecht.

Faillissement B.V.B.A. De Z. t/ N.V. E.

Conclusie van advocaat-generaal M. De Swaef

De feiten en het procesverloop kunnen als volgt worden samengevat.

Verweerster in cassatie, de N.V. E., diende in het faillissement van de B.V.B.A. De Z. een schuldvordering in. Het bedrag van die schuldvordering werd niet betwist; wel het feit of de schuldvordering al dan niet een bevoorrecht karakter heeft. Dit voorrecht zou, aldus de schuldeiseres, gebaseerd zijn op de wet van 3 januari 1958 betreffende de cessies en inpandgevingen van schuldvorderingen op de Belgische Staat uit hoofde van werken en leveringen.

Hiertegen wordt aangevoerd dat het Wegenfonds, als bouwheer-opdrachtgever van het werk dat verweerster, de N.V. E., in onderaanneming voor de B.V.B.A. De Z. heeft uitgevoerd, niet gelijk te stellen is met de Belgische Staat, zodat geen voorrecht kan worden ingeroepen omdat aan de wettelijk gestelde voorwaarden niet is voldaan. De recht-

bank van Koophandel te Hasselt besliste op 31 maart 1989 dat de schuldvordering in het gewoon passief van het faillissement diende te worden opgenomen.

Op het hoger beroep van de N.V. E. oordeelt het bestreden arrest dat de schuldvordering wel bevoorrecht is met toepassing van de wet van 3 januari 1958.

De voorziening in cassatie komt op tegen deze beslissing van de appelrechters, omdat het Wegenfonds niet gelijk te stellen zou zijn met de Belgische Staat en de aannemer die met dat Wegenfonds heeft gecontracteerd, de werken aldus niet uitvoert voor rekening van de Staat. Hierdoor zou geen aanspraak gemaakt kunnen worden op het voorrecht dat de wet van 3 januari 1958 aan de onderaannemer toekent voor werken, uitgevoerd voor rekening van de Staat. Te dezen dienen dus in hoofdzaak twee vragen te worden behandeld.

1° Wat is de draagwijdte van de termen «werken voor rekening van de Staat» in de wet van 3 januari 1958 betreffende de cessies en inpandgevingen van schuldvorderingen op de Belgische Staat uit hoofde van werken en leveringen?

2° Wat zijn aanvullend de taak, de opdracht en het statuut van het Wegenfonds in verhouding tot de wet van 3 januari 1958 voor werken, uitgevoerd in opdracht van dat Wegenfonds?

De wet van 3 januari 1958 beoogde over te gaan tot een geactualiseerde lezing van de decreten van 26 pluviôse jaar II en 12 december 1806 (het zogeheten decreet van Posen; zie thans koninklijk besluit van 17 juli 1991 houdende coördinatie van de wetten op de Rijkscomptabiliteit, artt. 96 e.v.).

Deze decreten verboden aan de particulieren, behalve aan de arbeiders, leveranciers en onderaannemers, derdenbeslag te leggen op de sommen die de Staat aan de aannemers van openbare werken of op de leveringen ten behoeve van de landsverdediging verschuldigd is. Dit verbod werd ingegeven door het belang van de Staat (decreet van pluviôse) en van de landsverdediging (decreet van Posen); men wou beletten dat schuldeisers de gang van werken van openbaar nut of de uitvoering van leveringen zouden verhinderen (*Gedr.St., Senaat*, 1955-56, aanvullend verslag, 5 juni 1956, 240).

Wat het toepassingsveld van deze wetsbepalingen m.b.t. het begrip «werken voor rekening van de Staat» betreft, kan het volgende worden geput uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 3 januari 1958 die de voornoemde rechten en voorrechten van de arbeiders, leveranciers en onderaannemers heeft gehandhaafd.

In het verslag, uitgebracht namens de commissie voor de Financiën van de Kamer, wordt vermeld dat het door het ontwerp nagestreefde doel beperkt blijft tot de schuldvorderingen van de Staat, zonder enige bepaling voor de provincieën, de gemeenten, de verenigingen van gemeenten of de openbare instellingen. De verslaggever, dhr. Debunne, meende evenwel dat de eventuele verruiming van het toepassingsgebied van de decreten aan het oordeel van de rechter moest worden overgelaten. Een beperkende opsomming van de organismen die met de Staat moeten worden gelijkgesteld zou, aldus nog de verslaggever, een bijkomende bron van verwickelingen doen ontstaan en zou bovendien gevaar lopen onvolledig te zijn, al ware het slechts ten opzichte van de organismen die in de toekomst nog zullen worden opgericht. De verslaggever besloot dat het probleem van de toepassing van de wet op andere openbare instellingen afhan-

kelijk zou zijn van het standpunt dat de rechtspraak zou innemen t.a.v. de eventuele verruiming van het toepassingsgebied der basisdecreten (*Gedr.St., Kamer*, 1954-55, verslag, 15 maart 1955, 187 (1954-55), nr. 2, 3).

Tijdens de bespreking van het wetsontwerp in Kamer en Senaat werd de beperkte toepassing ervan op de werken voor rekening van de Staat gehandhaafd en beklemtoond (*Hand., Kamer*, 23 maart 1955, 3, en *Senaat*, 31 mei 1955, 1310).

In het aanvullend verslag van de commissie van Justitie van de Senaat werd wel de vraag gesteld of het niet gepast zou zijn, in navolging met wat in Frankrijk was gebeurd, de reglementering uit te breiden tot de werken voor de gemeenten en de provincieën. Nochtans werd vastgesteld dat de Regering die strekking niet aan het ontwerp had gegeven en dat dus elke bespreking over de schuldvorderingen, voortvloeiende uit openbare werken voor andere besturen dan de Staat in de debatten buiten beschouwing diende te worden gelaten (*Gedr.St., Senaat*, 1955-56, aanvullend verslag, 5 juni 1956, 240, 4).

Het lijdt dus weinig twijfel dat de wetgever m.b.t. de toepassing van de wet van 3 januari 1958 slechts een beperkt werkingsgebied voor ogen heeft gehad.

Deze vaststelling heeft het Hof er trouwens toe gebracht te oordelen dat de wet van 3 januari 1958 enkel toepasselijk is op werken en leveringen voor rekening van de Staat en dat de uitvoering van werken voor andere openbare instellingen, o.m. voor de gemeenten en provincieën, hiermee niet kan worden gelijkgesteld, zelfs al werden die werken gesubsidieerd door de Staat die uiteindelijk de financiële last ervan volledig of gedeeltelijk draagt (*Cass.*, 23 april 1981, *A.C.*, 1980-81, nr. 481). De reden hiervoor is dat voormelde wetsbepalingen afwijken van het gemene recht en dat ze derhalve strikt moeten worden geïnterpreteerd. Deze zienswijze is voor weinig of geen betwisting vatbaar. Te dezen dient aansluitend echter nagegaan te worden of werken, uitgevoerd in opdracht van het Wegenfonds, als werken voor rekening van de Staat kunnen worden aangemerkt. Wat zijn m.a.w. ter zake het statuut, de opdracht en de taak van het wegenfonds?

De parlementaire voorbereiding van de wet van 9 augustus 1955 tot instelling van een Wegenfonds verschaft desomtrent de volgende gegevens.

Het Wegenfonds werd opgericht om het wegennet in België doelmatig en op grote schaal te verbeteren. Het bestaan ervan beantwoordde aan een financiële en budgettaire behoefte; telkens als grote werken moesten worden uitgevoerd, heeft het Parlement zich verenigd met de comptabiliteitsformule van een Wegenfonds, om de problemen, voortvloeiende uit de annaliteit van de begroting, op te vangen. (*Les Nouvelles, Lois politiques et administratives*, IV, nr. 193).

Aan het Fonds werd uiteindelijk een eigen bestaan gegeven met rechtspersoonlijkheid en verlening van een gepersonaliseerd bestuur. Luidens de memorie van toelichting komt het Fonds onder het beheer van de minister van Openbare Werken te staan en kan het beschikken over de diensten, het materiaal en de installaties van de Staat. De midelen van het Fonds bestaan o.m. in door dit organisme zelf uitgeschreven leningen.

Het Fonds is belast met de uitvoering van wegenwerken, waarvan het programma door de Regering wordt vastgelegd.

(*Gedr.St., Kamer*, 1954-55, memorie van toelichting, 306 (1954-55), nr. 1, 2 e.v.).

De instelling van het Wegenfonds moest aldus de Regering de nodige middelen verschaffen om hier te lande een wegnnet aan te leggen. Het Fonds moet zorgen voor de coördinatie van de studies en de werken. Het zou financiële zelfstandigheid hebben en de geschillen met de aannemers die zouden rijzen naar aanleiding van die aannemingen zullen worden behandeld en beslecht op dezelfde wijze als die waarvoor de Staat rechtstreeks de opdrachtgever is (*Gedr.St., Kamer*, 1954-55, verslag namens de commissie voor de Openbare Werken, 306 (1954-1955), nr. 5).

Besluitend zou men hieruit kunnen afleiden dat het Wegenfonds a.h.w. de speerpunt en de plaatsvervanger uitmaakt van het Ministerie van Openbare Werken m.b.t. het wegenbeleid. Uit de wetten van 3 januari 1958 betreffende de cessies en inpandgevingen van schuldvorderingen op de Belgische Staat uit hoofde van werken en leveringen en van 9 augustus 1955 betreffende het Wegenfonds, gelezen in hun onderlinge samenhang, kunnen nu de volgende overwegingen worden ontwikkeld.

De wet van 3 januari 1958 kent zoals gezegd een voorrecht toe, o.m. aan de onderaannemers van de aannemers van *voor rekening van de Staat* uitgevoerde of uit te voeren werken.

Art. 2, § 1 van de wet betreffende het Wegenfonds, als gewijzigd bij de wet van 5 januari 1977, bepaalt o.m. dat het Fonds tot opdracht heeft de werken tot aanleg, verbetering, modernisering en onderhoud van de niet geconcessioneerde autosnelwegen en van de rijkswegen *voor rekening van het Rijk* te financieren en in samenwerking met de rijksdiensten uit te voeren. Het Fonds kan, bij een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit, belast worden met de verbetering, de modernisering en het onderhoud van de *geconcessioneerde autosnelwegen* en het *neemt te zijnen laste* het optrekken en het aankopen van gebouwen alsook het aankopen van de uitrusting, die nodig zijn voor de exploitatie en het onderhoud van de *rikswegen* en *autosnelwegen* die door het Fonds gefinancierd en aangelegd worden, evenals van de geconcessioneerde autosnelwegen waarvoor het Fonds met de verbetering, modernisering en onderhoud werd belast.

Het verricht *namens het Rijk* de aankopen en onteigeningen waartoe deze werken en opdrachten aanleiding kunnen geven. Niettegenstaande het Wegenfonds aldus een parastatale instelling is, d.i. een van de Staat onderscheiden administratie met rechtspersoonlijkheid (art. 1, wet 9 augustus 1955, als gewijzigd door de wet van 25 januari 1967), blijkt het zowel in feite als in rechte het Bestuur der Wegen in de mogelijkheid te stellen het moderniseringsprogramma van het wegnnet te verwezenlijken. De directeur-generaal van het Bestuur der Wegen is trouwens administrateur-generaal van het Fonds (art. 7).

Nu is bepaalde rechtsleer – hoe dan ook – de mening toegedaan dat de toepassing van het voorrecht van de onderaannemer zoals bepaald in de wet van 3 januari 1958, niet kan worden ingeroepen bij werken uitgevoerd in opdracht van het Wegenfonds (P. Heurterre, «Voorrechten en hypotheken. Overzicht van rechtspraak (1971-1976)», *T.P.R.*, 1978, 1211, nr. 110; M.A. Flamme, *Traité théorique et pratique des marchés publics*, II, nr. 1107; A.M. Stranart-Thilly, «Les sûretés réelles. Chronique de jurisprudence», *T. Bankw.*, 1975, 310, nr. 39).

De nadruk wordt hierbij gelegd op de beperkende uitlegging en draagwijdte van de wet van 3 januari 1958, zoals hierboven reeds is aangeduid. Anderen verdedigen daarentegen de stelling dat deze wet wel degelijk toepassing kan vinden op het Wegenfonds (R. Rasir, «Un arrêt de cassation aux motifs douteux et aux conséquences incalculables», *J.T.*, 1982, 72).

Het komt mij voor dat te dezen de appelrechters door te overwegen dat de wettelijke opdracht van het Wegenfonds er o.m. in bestaat voor rekening van het Rijk werken uit te voeren en dat het daarbij dus niet voor zichzelf optreedt, doch enkel in het belang van de Staat, hun beslissing naar recht voldoende verantwoorden. Het te hanteren doorslaggevende criterium is m.i. niet de rechtspersoonlijkheid van de bouwheer-opdrachtgever, maar wel voor wiens rekening de werken wezenlijk worden uitgevoerd. Uit het voorgaande lijkt mij inderdaad geenszins te kunnen worden afgeleid dat de wetsbepalingen op het Wegenfonds de toepassing van de wet van 3 januari 1958 zouden uitsluiten. Het Wegenfonds kan in ieder geval niet gelijkgesteld worden met gemeenten of provincies die tot de uitvoering van openbare werken overgaan (zie R. De Rijke, noot onder Gent, 9 maart 1965, *R.C.J.B.*, 1966, 36). Tevergeefs zou men tevens een beroep doen op het arrest van het Hof van 22 januari 1981 (*J.T.*, 1981, 517) om de thans door de bestreden beslissing gehuldigde zienswijze te betwisten en te verwerpen. Immers, in voormelde zaak had de feitenrechter weliswaar niet het voorrecht erkend van de onderaannemer van werken, uitgevoerd in opdracht van het Wegenfonds, en werd de voorziening in cassatie tegen deze beslissing verworpen, maar er dient onmiddellijk opgemerkt en toegevoegd te worden dat het middel tot cassatie, naast een schending van de wet van 3 januari 1958 betreffende de cessies en inpandgevingen van schuldvorderingen, enkel een schending van art. 14 van de wet van 9 augustus 1955 betreffende het Wegenfonds had ingeroepen.

Nu bepaalt laatstgenoemd artikel dat «alle overeenkomsten betreffende de werken, leveringen of diensten voor rekening van het Fonds zijn onderworpen aan de wetsbepalingen betreffende de overeenkomsten voor rekening van de Staat».

Het is duidelijk dat het middel, gestoeld op deze enkele wetsbepaling aangaande het Wegenfonds, geen kans tot slagen had, aangezien hierbij geen afdoende brug werd geslagen naar de wet van 3 januari 1958 en het begrip «werken voor rekening van de Staat».

Het arrest van 22 januari 1981 besluit dan ook terecht dat uit art. 14 van de Wegenfondswet de toepassing van de wet van 3 januari 1958 niet blijkt.

Te dezen is de situatie anders. De appelrechters hebben hun beslissing niet gebaseerd op dat art. 14, maar op art. 2 van de organieke wet betreffende het Wegenfonds. En deze wetsbepaling verzet zich geenszins, zoals hierboven reeds is aangehaald, dat zou worden afgeleid dat de werken, uitgevoerd in opdracht van het Wegenfonds, finaal werken zijn voor rekening van de Staat, zodat de wet van 3 januari 1958 wel toepassing kan vinden.

Het enig middel tot cassatie kan zodoende niet slagen.

Conclusie: verwerping.

Arrest

Gelet op het bestreden arrest, op 3 april 1990 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

...

Overwegende dat krachtens de bepalingen van de artikelen 1, 2 en 3, begrepen in het enig artikel van de wet van 3 januari 1958 betreffende de cessies en inpandgevingen van schuldvorderingen op de Belgische Staat uit hoofde van werken en leveringen, bevoorrecht zijn de schuldvorderingen voortkomende uit de lonen en bezoldigingen van de door de aannemers tewerkgestelde werknemers en de bedragen verschuldigd voor de leveringen van materialen en andere voorwerpen welke dienen voor de uitvoering van de «voor rekening van de Staat» verrichte of te verrichten werken of van de leveringen voor rekening van het Ministerie van Landsverdediging; dat dit voorrecht ten bate komt van de onderaannemers van de aannemers die voor rekening van de Staat werken uitvoeren en van de onderaannemers van leveranciers van het Ministerie van Landsverdediging voor de dienst van de strijdkrachten;

Overwegende dat uit de bepalingen van artikel 2, § 1, eerste, tweede en derde lid, van de wet van 9 augustus 1955 betreffende het Wegenfonds, als gewijzigd bij de wet van 5 januari 1977, volgt dat de aldaar bedoelde werken aan autosnelwegen en rijkswegen die in opdracht van het Wegenfonds worden uitgevoerd, voor rekening van de Staat worden uitgevoerd;

Overwegende dat uit het arrest volgt dat verweerster, in onderaanneming, voor de failliete hoofdaannemer, de B.V.B.A. De Z., een dergelijk werk heeft uitgevoerd waarvoor het Wegenfonds aan laatstgenoemde opdracht had gegeven;

Dat het arrest derhalve geen van de in het middel aangewezen wetsbepalingen schendt door te beslissen dat de schuldvordering van verweerster krachtens de wet van 3 januari 1958 bevoorrecht is;

...

NOOT – De wet van 3 januari 1958 en het Wegenfonds

1. Zoals bekend kunnen krachtens de wet van 3 januari 1958 schuldeisers van aannemers en leveranciers van de Staat geen beslag leggen op de vorderingen die hun debiteuren voor werken of leveringen hebben op de Staat. Deze schuldvorderingen kunnen evenmin worden overgedragen of in pand gegeven. Dit verbod geldt evenwel niet voor bepaalde schuldeisers. Zo blijft een beslag nog mogelijk door werknemers, onderaannemers en leveranciers en is een overdracht of een inpandgeving mogelijk voor geldschietters.

De overdracht of inpandgeving zal evenwel slechts uitwerking hebben nadat de werknemers, leveranciers en onderaannemers die verzet hebben aangetekend, werden uitbetaald (art. 3, tweede lid). Ook een verzet in handen van de Staat dat plaatsvond na overdracht of inpandgeving van de schuldvordering, zal aldus de rechten van de nog niet betaalde kredietverlener frustreren. Het verbod van derdenbeslag geldt evenwel niet meer na de oplevering der werken. Niettemin bepaalt art. 5 dat ook dan de vorderingen van de werknemers, onderaannemers en leveranciers, alsmede die van de kredietverleners eerst vereffend moeten worden. Deze

wet bouwt aldus een feitelijk preferentiesysteem op waarin drie categorieën van schuldeisers worden onderscheiden die achtereenvolgens moeten aantreden: 1) de werknemers, leveranciers en onderaannemers, 2) de geldschietters, 3) de overige schuldeisers (cf. Dirix, E. en De Corte, R., *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, 1989, 115, nr. 234).

De tekst van de desbetreffende wet is enige tijd terug opgenomen in de artt. 96 tot 99 van het K.B. van 17 juli 1991 houdende coördinatie van de wetten op de Rijkscomptabiliteit. In deze coördinatie is artikel 5 van de wet van 3 januari 1958 evenwel niet meer terug te vinden. De vergetelheid van de uitvoerende macht heeft gelukkig geen implicaties. Deze coördinatie, die uiteraard voor de praktijkjurist een handig werkinstrument is, voor zover zij een getrouwe weergave is van de oorspronkelijke teksten, heeft immers geen kracht van wet en laat dan ook de geldingskracht van de wet van 3 januari 1958 onverlet (zie over de coördinatie algemeen: Coremans, H., *Beginnelen van wetgevingstechniek in Administratief Lexicon*, Brugge, 1980, 47-48, nrs. 112-114; Lambotte, C., *Technique législative et codification*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 188).

2. In de rechtspraak bleef onzekerheid bestaan over het juiste toepassingsgebied van de wet. Op grond van het arrest van het Hof van Cassatie van 22 januari 1981 werd overwegend aangenomen dat de wet niet gold voor werken uitgevoerd in opdracht van het Wegenfonds, aangezien dit fonds over een van de Staat onderscheiden rechtspersoonlijkheid beschikte (Cass., 22 januari 1981, *J.T.*, 1981, 517; De Leval, G., *Traité des saisies*, 202; Dirix, E. en De Corte, R., *o.c.*, 115, nr. 223; Flamme, M.-A. e.a., *Praktische kommentaar bij de reglementering van de overheidsopdrachten*, 1986, 704, nr. 3091; Jaspas, J.L., «Questions pratiques posées par la liquidation pour cause de faillite des entreprises des travaux publics», *B.R.H.*, 1982, 377; t' Kint, Fr., *Sûretés*, 270, nr. 523). De beperkende interpretatie die bij voorrechten steeds voorop dient te staan, eiste klaarblijkelijk ook hier haar tol. Deze rechtspraak werd analogisch uitgebreid tot andere parastatale instellingen die eveneens, wegens hun onderscheiden rechtspersoonlijkheid, niet vereenzelvigd konden worden met de Staat (Luik, 23 mei 1986, *J.L.M.B.*, 1986, 640, *J.T.*, 1987, 44, *Rev.Rég.Dr.*, 1986, 264 met noot t' Kint; anders: Brussel, 13 april 1987, *T.B.B.R.*, 1989, 381, met afkeurende noot Grégoire).

Een minderheidsopvatting in rechtspraak en rechtsleer stelde evenwel de principiële waarde van het hierboven vermelde arrest ter discussie, nu zij overtuigd waren dat een betere formulering van het cassatiemiddel wellicht tot een andere oplossing had geleid (Rasir, R., «Un arrêt de cassation aux motifs douteux et aux conséquences incalculables», *J.T.*, 1982, 73; Kh. Verviers, 7 januari 1985, *J.T.*, 1985, 200, gewijzigd door Luik, 30 juni 1986, *J.L.M.B.*, 1986, 642, met noot Rasir; Kh. Namen, 16 januari 1992, *J.T.*, 1992, 370). Naar hun opvatting moet het Wegenfonds in zijn hoedanigheid van opdrachtgever als een lasthebber of uitvoeringsagent van de Staat beschouwd worden, zodat het Fonds uiteraard steeds handelt «voor rekening van de Staat» in de zin van de artt. 1 en 2 van de wet van 1958.

Deze stellingname werd evenwel op haar beurt op grond van een administratiefrechtelijke analyse van de verhouding tussen het Wegenfonds en de Staat bestreden. Zo zou het Wegenfonds niet optreden voor rekening van de Staat, maar slechts als vertegenwoordiger van de openbare dienst waar-

van dit fonds het beheer verzekert (Grégoire, M., noot onder Brussel, 9 oktober 1987, *T.B.B.R.*, 1990, 471; Velu, J., *Notes du droit public*, II, Les autres institutions, P.U.B., 840-841, nr. 1170).

3. Aan die controverse is thans een einde gekomen door het geannoteerde arrest. Ook werken uitgevoerd voor het Wegenfonds gelden voortaan als werken «voor rekening van de Staat». Belangrijk is ongetwijfeld de vaststelling dat het Hof van Cassatie zijn oplossing baseert op art. 2, § 1, van de wet van 9 augustus 1955 betreffende het Wegenfonds, als gewijzigd bij wet van 5 januari 1977. Uit deze bepaling wordt terecht afgeleid dat de door het Wegenfonds uitgevoerde werken verricht worden «voor rekening van de Staat».

4. Die beslissing van ons hoogste rechtscollege moet worden toegejuicht. Op deze wijze wordt ongetwijfeld meer recht gedaan aan de ratio legis van de wet, nl. de uitvoering van werken voor rekening van de Staat veilig stellen. Op deze ruimere interpretatie werd trouwens reeds lang door een gedeelte van de rechtsleer aangedrongen (Rasir, R., *l.c.*, 73; Caeymaex, J., *Handboek der roerende zekerheden*, hfdst. 80/4, § 4).

De ontbinding van het Wegenfonds bij K.B. van 28 november 1991 (*B.S.*, 18 januari 1992) doet geen afbreuk aan de belangrijkheid van het geannoteerde arrest. Deze rechtspraak zal immers bij wijze van analogie uitgebreid worden tot o.m. de Regie der Gebouwen. Artikel 2 van de wet van 1 april 1971 houdende oprichting van een Regie der Gebouwen is in dezen zeer duidelijk: de Regie voert haar werkzaamheden uit ten name en voor rekening van de Staat of van een instelling van openbaar nut. Wanneer de Regie der Gebouwen optreedt voor rekening van de Staat, moet de wet van 3 januari 1958 onverkort van toepassing zijn (in die zin reeds: Brussel, 13 april 1987, *gecit.*; Kh. Namen, 16 januari 1992, *gecit.*).

5. Het lijkt geen twijfel dat ook de gemeenschappen en gewesten onder het toepassingsgebied van de wet vallen (t' Kint, Fr. *Sûreté*s, 270, nr. 523). Net als alle wetten vóór de staatshervorming werd de wet van 3 januari 1958 immers impliciet gewijzigd door de bijzondere wetten tot hervorming van de instellingen, zodat thans het begrip «Staat» in die domeinen waarvoor gewesten en gemeenschappen bevoegd zijn, eventueel vervangen moeten worden door gewest of gemeenschap (Alen, A., *Algemene beginselen en grondslagen van het Belgisch publiek recht*, I, *De instellingen*, Gent, Story-Scientia, 1989, 286-287; Quertainmont, Ph., Uyttendaele, M. en De Bruycker, Ph., «Chronique de jurisprudence et de législation. La Cour d'Arbitrage, Ans III et IV (1987-1988)» *A.P.(T)*, 1989, 82-83).

De gemeenten en provincies blijven echter, ook na dit arrest, van het toepassingsgebied van de wet van 1958 uitgesloten. Wanneer zij optreden als opdrachtgevers, gebeurt dit voor eigen rekening van de Staat. De vaststelling dat de voor deze besturen uitgevoerde werken gesubsidieerd worden door de Staat, doet geen afbreuk aan deze algemeen aanvaarde oplossing (Cass., 23 april 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 959, *Bank.Fin.*, 1981, 511, met noot Stranart; Luik, 9 april 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 403).

6. Het nieuwe art. 20, 12°, Hyp.W. creëert ten voordele van alle onderaannemers, actief in de bouwsector, een voorrecht op de schuldvordering die de aannemer heeft op de opdrachtgever. Dit voorrecht kent aan de onderaannemer evenwel geen volgrecht toe (Bruls, J.P., «La loi du 19 février

1990, une réforme d'efficacité limitée», *Ann.Dr.*, 1991, 764; Delvaux, A., «Privilege, action directe et compensation dans le droit des marchés publics», *Ann.Dr.*, 1992, 249; Dirix, E., «Het voorrecht en de directe vordering van de onderaannemer», *R.W.*, 1989-90, 1233). Indien de gefailleerde hoofdaannemer zijn schuldvordering op een aan derden tegenwerpelijke wijze (cf. art. 1690 B.W.) heeft overgedragen, kan de onderaannemer, bij gebrek aan onderpand, zijn voorrecht niet meer uitoefenen. Een anterieure cessie maakt de uitoefening van het voorrecht verleend door art. 20, 12°, Hyp.W. dan ook onmogelijk. Bij werken uitgevoerd voor rekening van de Staat, zullen op de overnemer van de schuldvordering daarentegen steeds de overhand hebben die onderaannemers die tijdig verzet hebben aangetekend (art. 3, tweede lid, en art. 5 wet van 3 januari 1958).

Art. 20, 12°, Hyp.W. biedt echter ruimere toepassingsmogelijkheden bij sub-onderaanneming. Dit voorrecht kan immers op grond van art. 20, 12°, tweede lid, Hyp.W. ingeroepen worden door de onderaannemer van de onderaannemer. De sub-onderaannemer kan zich daarentegen niet beroepen op het voorrecht van de wet van 3 januari 1958 (Luik, 15 september 1987, *J.L.M.B.*, 1988, met noot Caeymaex, J.).

Terecht wordt aangenomen dat een onderaannemer die reeds het genot heeft van de door de wet van 3 januari 1958 verleende waarborgen, zich tevens op art. 20, 12°, Hyp.W. mag beroepen (t' Kint, Fr., *o.c.*, p. 271, nr. 525). De cumulatieve toepassing van beide voorrechten heeft natuurlijk een weerslag op de samenloop tussen de werknemers, leveranciers en onderaannemers. Terwijl vóór de invoering van art. 20, 12°, Hyp.W. tussen deze schuldeisers een ponsponsdsgewijze verdeling plaatsvond, zal thans eerst de bevoorrechte onderaannemer uitbetaald moeten worden (Lechien, D., noot onder Bergen, 28 juni 1989, *T.B.B.R.*, 1991, 164).

Geert Van Haegenborgh
Assistent K.U.Leuven

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 6 APRIL 1992

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Baltus en De Bruyn

Inkomstenbelastingen – Gezamenlijke aanslag van echtgenoten – Bericht van wijziging van aangifte

Wanneer de aanslag op naam van beide echtgenoten wordt vastgesteld, moet een bericht van wijziging van de aangifte voor beide echtgenoten op dezelfde wijze worden verstuurd.

C. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 12 maart 1991 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 73 (inzonderheid § 4, als gewijzigd bij artikel 16 van de wet van 8 augustus 1980), 251 en 256 (als voor het laatst gewijzigd respectieve-

lijk bij artikel 41 en bij artikel 44 van de wet van 3 november 1976) van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen,

doordat het arrest beslist dat de litigieuze aanslag, wegens het ontbreken van antwoord op het bericht van wijziging, op geldige wijze is vastgesteld overeenkomstig de in artikel 256 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen bepaalde procedure van de aanslag van ambtswege, en zulks hoewel dat bericht niet ter kennis van eiseres werd gebracht, op grond: «dat artikel 251 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen de belastingambtenaar niet de verplichting oplegt om, bij feitelijke scheiding, wanneer iedere echtgenoot een afzonderlijke aangifte heeft ingevuld, aan elke echtgenoot een bericht van wijziging ter kennis te brengen; dat het feit dat de belastbare grondslag de samengevoegde inkomsten van de echtgenoten omvat, geen invloed heeft op de mogelijkheid voor elke echtgenoot om alleen voor zijn eigen inkomsten verantwoording af te leggen; dat, aangezien de heer B. was opgetreden als gevolmachtigde van André L. (de feitelijk gescheiden echtgenoot van eiseres), kon worden volstaan met het toesturen aan laatstgenoemde op 30 juni 1982, van de wijziging van de aangifte en van de kennisgeving van de belasting van ambtswege van 16 augustus 1982, aangezien de belasting op grond van indicien gebeurde aan de hand van uitgaven van André L., zonder daarmee overeenstemmende inkomsten»,

terwijl, wanneer de inkomsten van de echtgenoten worden samengevoegd en de belasting, zoals te dezen, overeenkomstig artikel 73 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen op naam van beide echtgenoten moet worden vastgesteld, het in artikel 251 van dat wetboek bepaalde bericht van wijziging, in tegenstelling tot hetgeen het arrest beslist, aan beiden moet worden gestuurd, wat inzonderheid inhoudt dat, als dat bericht van wijziging slechts naar een van beide echtgenoten is gestuurd, het niet antwoorden op dat bericht de aanslag van ambtswege niet verantwoordt, althans niet ten aanzien van die echtgenoot die het bericht niet heeft ontvangen en die bijgevolg daarop niet hoefde te antwoorden:

Overwegende dat het arrest vaststelt dat het beroep van eiseres betrekking heeft op de aanslag in de personenbelasting voor het belastingjaar 1981;

Overwegende dat uit artikel 73 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, als gewijzigd bij artikel 16 van de wet van 8 augustus 1980, blijkt dat de inkomsten van de echtgenoten worden samengevoegd, ongeacht het aangenomen huwelijksstelsel, en dat de aanslag, in alle gevallen, op naam van beide echtgenoten wordt vastgesteld; dat daaruit volgt dat die echtgenoten, ten aanzien van het bestuur van de directe belastingen, gelijke rechten en verplichtingen hebben; dat aldus het versturen van een bericht van wijziging, als bepaald bij artikel 251 van dat wetboek, voor beide echtgenoten op dezelfde wijze moet gebeuren;

Overwegende dat het arrest, nu het vaststelt dat het litigieuze bericht van wijziging alleen is gestuurd naar de gevolmachtigde van de feitelijk gescheiden echtgenoot van eiseres, en beslist «dat kon worden volstaan met het sturen van het bericht van wijziging van de aangifte aan (die gevolmachtigde)», het geheel van de in het middel aangewezen bepalingen schendt;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 6 APRIL 1992

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Van Ommeslaghe en Simont

Ondernemingsraad — Veiligheidscomité — Sociale verkiezingen — Organisatie — Technische bedrijfseenheden — Beslissing werkgever — Beroep — Termijn — Ingang — Aard

Uit art. 9 K.B. 18 oktober 1991 blijkt dat de aanvang van de termijn om beroep in te stellen tegen de beslissing van de werkgever inzake het aantal technische bedrijfseenheden niet afhangt van de datum waarop die beslissing is genomen of meegedeeld, maar van de datum van aanplakking van het bericht dat de verkiezingsdatum aankondigt.

De bij art. 9 K.B. 18 oktober 1991 bepaalde termijn van beroep is een vervaltermijn.

N.V. A. e.a. t/ C.M.B.

Gelet op het bestreden vonnis, op 16 april 1991 in laatste aanleg gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Doornik;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 24 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, 6, 8, 9, 80 van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de Werkplaatsen, 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat de eiseressen, en vooral de eerste eiseres, voor de rechtbank in hun conclusie aanvoerden dat het beroep dat verweerster op grond van artikel 9 van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen had ingediend, tardief en bijgevolg niet ontvankelijk was, aangezien het verzoekschrift waarbij dat beroep is ingesteld, op 13 maart 1991 ter griffie van de rechtbank werd ingediend, hoewel de bij voormeld artikel 9 voor dat beroep voorgeschreven termijn ten laatste op 5 februari 1991 verstreek; het vonnis dat middel van niet-ontvankelijkheid verwerpt op grond: «dat uit de door de partijen (de eiseressen) overgelegde stukken niet blijkt, dat zij overeenkomstig de bepalingen van artikel 6 van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, tussen 4 januari 1991 en 5 maart 1991, aan de betrokkenen hebben meegedeeld dat het personeel van de N.V. Van C. niet in aanmerking kwam voor de sociale verkiezingen van 3 juni 1991; (...) dat de rechtbank van oordeel is dat de (eiseressen) eerst op 5 maart 1991 hun beslissing meedeelden in verband met het aantal juridische entiteiten of technische bedrijfseenheden, als bepaald bij voormeld artikel 8, 2°, van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 en dat de (verweerster) uiteindelijk op die datum met zekerheid kennis ervan kreeg dat de op 3 juni 1991 vastgestelde sociale verkiezingen alleen betrekking hadden op de A. en niet op de N.V. Van C. (verweerster) dus pas vanaf

die datum het beroep kon instellen, waarvan sprake is in voormeld artikel 9 van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990»,

...

Overwegende dat, krachtens artikel 9 van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, het eventueel beroep bij de arbeidsrechtbank van de betrokken representatieve werknemersorganisaties tegen de in artikel 8 van hetzelfde besluit vermelde beslissingen van de werkgever of tegen de afwezigheid van een beslissing van de werkgever, uiterlijk moet worden ingesteld op de zevende dag die volgt op de vijftiendertigste dag die voorafgaat aan de aanplakking van het bericht waarin de datum van de verkiezingen worden aangekondigd;

Overwegende dat uit die bepalingen blijkt dat de aanvang van de voorgeschreven termijn niet afhangt van de datum waarop de beslissing van de werkgever is genomen of aan de betrokkenen is meegedeeld;

Overwegende dat het vonnis vaststelt dat de datum van aanplakking van het bericht waarin de datum van de verkiezingen wordt aangekondigd, op 5 maart 1991 werd vastgesteld;

Dat het vonnis, doordat het de aanvang van de bij voormeld artikel 9 voorgeschreven termijn doet afhangen van de mededeling op 5 maart 1991 door de werkgever van zijn beslissing aangaande het aantal juridische entiteiten of technische bedrijfseenheden, die wettelijke bepaling schendt;

...

Over het tweede middel: schending van de artikelen 2, 860, tweede lid, 861, § 1, (1°), 863, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, 24 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, 9, 68 (c) en 80 (1°), van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen en 97 van de Grondwet,

doordat het vonnis het beroep dat door verweerster bij verzoekschrift is ingesteld na het verstrijken van de termijn van artikel 9 van het in het middel aangewezen koninklijk besluit van 18 oktober 1990 ontvankelijk verklaart op grond dat «dient te worden opgemerkt dat, als zonder voorbehoud toepassing wordt gemaakt van het schijnbaar formalisme van artikel 9, waarvan de termijnen niet op straffe van nietigheid of verval zijn voorgeschreven, — van die woorden is in de tekst geen sprake, terwijl artikel 860 van het Gerechtelijk Wetboek bevestiging inhoudt van de regel «geen nietigheid zonder tekst» en het tweede lid van dat artikel alleen betrekking heeft op de beroepen tegen de rechterlijke beslissingen (*R.C.J.B.*, 1983, 125) —, zulks tot gevolg zou hebben dat de uitvoering van de verplichting om verkiezingen te houden voor een ondernemingsraad wordt uitgesteld, (...)

Overwegende dat artikel 9 van het koninklijk besluit van 18 oktober 1990 bepaalt dat het beroep tegen een beslissing of de afwezigheid van een beslissing van de werkgever bij de arbeidsrechtbank beroep kan worden ingesteld «uiterlijk op de zevende dag» die volgt op de vijftiendertigste dag die voorafgaat aan de aanplakking van het bericht waarin de verkiezingen worden aangekondigd;

Dat uit die bepaling volgt dat bij de arbeidsrechtbank het beroep slechts rechtsgeldig aanhangig kan worden gemaakt, wanneer het binnen de voorgeschreven termijn is ingesteld; dat die termijn dus op straffe van verval is voorgeschreven;

Dat het vonnis, doordat het beslist dat de termijnen van artikel 9 niet op straffe van verval zijn voorgeschreven, die bepaling schendt;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 6 APRIL 1992

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Bützler en Van Ommeslaghe

Maatschappelijk welzijn — O.C.M.W. — Indeplaatsstelling — Voorschot kinderbijslag — Terugbetaling — Verjaring — Duur

De vordering die het O.C.M.W. krachtens indeplaatsstelling instelt tegen het kinderbijslagfonds, na voorschotten aan een op kinderbijslag gerechtigde te hebben toegekend, is geen vordering tot terugbetaling. Zij valt onder de verjaring van drie jaar bedoeld in de Kinderbijslagwet.

R.K.W. t/ O.C.M.W. Brussel

Gelet op het bestreden arrest, op 13 december 1990 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

...

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerder voorschotten op de kinderbijslag heeft toegekend en daarvan betaling vordert van eiser;

Overwegende dat luidens artikel 120 van de gecoördineerde wetten betreffende de kindertoeslag voor loonarbeiders de rechtsvorderingen waarover de personen beschikken, aan wie de kinderbijslag verschuldigd is of moet worden uitbetaald, tegenover eiser, binnen drie jaar ingesteld moeten worden;

Overwegende dat artikel 99, § 2, van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn bepaalt dat, met afwijking van artikel 1410 van het Gerechtelijk Wetboek, het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn dat een voorschot toekent op een pensioen of op enige andere sociale uitkering, van rechtswege en tot het bedrag van dat voorschot, in de rechten treedt op de achterstallen die de gerechtigde kan doen gelden;

Overwegende dat, nu de indeplaatsstelling tot gevolg heeft dat de schuldvordering van de gerechtigde overgaat op de in de plaats gestelde, tot beloop van het door deze laatste betaalde bedrag, het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn, wanneer het van eiser betaling vordert van de aan een gerechtigde toegekende voorschotten, diens rechtsvordering zelf instelt; dat die rechtsvordering geen vordering tot terugbetaling is in de zin van artikel 102, eerste lid, van de wet van 8 juli 1976 en valt onder de verjaring van drie

jaar als bedoeld in artikel 120 van de gecoördineerde wetten betreffende de kindertoeslag voor loonarbeiders;

...

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 5 MEI 1992

Voorzitter: de h. D'Haenens

Rapporteur: de h. Forrier

Openbaar ministerie: de h. D'Hoore

Advocaat: mr. De Gryse

Arbeidsongeval – Burgerlijke aansprakelijkheid – Lasthebber van werkgever – Dodelijk ongeval – Rechthebbenden – Schade – Vergoeding

Wanneer een lasthebber van de werkgever zonder opzet een dodelijk arbeidsongeval heeft veroorzaakt dat geen ongeval op de weg van of naar het werk is, hebben de rechthebbenden van het slachtoffer, buiten de schade aan goederen, geen aanspraak op vergoeding voor schadeposten die niet vergoedbaar zijn in het stelsel van de Arbeidsongevallenwet.

V. t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 november 1990 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 46, § 1, van de wet van 10 april 1971 over de arbeidsongevallen, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest de vordering tot schadevergoeding van eiseres afwijst op grond «dat, nu V. de lasthebber is van de werkgever B.V.B.A. E., het ongeval niet opzettelijk werd veroorzaakt en het zich evenmin voordeed op de weg van of naar het werk, hij zich terecht beroept op de door artikel 46, § 1 van de Arbeidsongevallenwet omschreven immuniteit. Deze geldt voor elk van de bestanddelen in de vorderingen van de onderscheiden burgerlijke partijen, ook voor de schadeposten die niet specifiek het voorwerp zijn van een schadeloosstelling krachtens de wet op de arbeidsongevallen»,

terwijl, overeenkomstig artikel 46 van de wet van 10 april 1971 over de arbeidsongevallen, in geval van een dodelijk ongeval de door de arbeidsongevallenverzekeraar aan de weduwe van het slachtoffer gestorte vergoeding op forfaitaire wijze het verlies vergoedt van het voordeel dat zij persoonlijk trok uit de inkomsten die aan de getroffen werden verschaft door de arbeidsovereenkomst; de forfaitaire vergoeding aldus enkel de materiële professionele schade dekt; de Arbeidsongevallenwet van het gemene recht afwijkt, zodat zij op beperkende wijze moet worden uitgelegd; de door artikel 46, § 1, van deze wet geregelde immuniteiten aldus op beperkende wijze moeten worden uitgelegd en restrictief moeten worden toegepast; de Arbeidsongevallenwet enkel het herstel behandelt van de schade voortspruitende uit een aantasting van de persoon van de werklieden en van de daarmee gelijkgestelde personen; eiseres bij conclusie vergoeding vorderde van de schade die haar werd veroorzaakt tengevolge van haar psychische situatie, dit is verlies aan huurgeld, verlies aan eigen inkomen; deze schade geenszins het

verlies van het voordeel dat eiseres trok uit de inkomsten die voor zijn overleden echtgenoot voortvloeiden uit de uitoefening van zijn arbeidsovereenkomst; de gevorderde schade aldus geenszins door de forfaitaire vergoeding van de arbeidsongevallenwet is gedekt, zodat eiseres overeenkomstig het gemene recht vergoeding kon vorderen zonder dat verweerder het voordeel van de door artikel 46, § 1, van de Arbeidsongevallenwet bedoelde immuniteit kon genieten; het arrest derhalve, door de vordering van eiseres af te wijzen op grond dat verweerder zich kan beroepen op de immuniteit van artikel 46, § 1, van de Arbeidsongevallenwet, dat volgens het arrest «ook voor de schadeposten die niet specifiek het voorwerp zijn van een schadeloosstelling krachtens de wet op de arbeidsongevallen» geldt, dit artikel schendt, alsook de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek volgens welke geheel de schade moet worden vergoed:

Overwegende dat, blijkens artikel 46, § 1, 3° en 5°, van de Arbeidsongevallenwet, het slachtoffer van een arbeidsongeval en zijn rechthebbenden van de lasthebber of aangestelde van de werkgever, op de schade aan goederen na, geen schadevergoeding kunnen vorderen tenzij de lasthebber of aangestelde van de werkgever het arbeidsongeval opzettelijk heeft veroorzaakt of wanneer het ongeval zich voordeed op de weg naar en van het werk;

Overwegende dat het arrest dat de vordering van eiseres tot vergoeding van schade, andere dan schade aan goederen, «ook voor de schadeposten die niet specifiek het voorwerp zijn van een schadeloosstelling krachtens de wet op de arbeidsongevallen», afwijst omdat verweerder, lasthebber van de werkgever van het slachtoffer, het arbeidsongeval niet opzettelijk heeft veroorzaakt en dit ongeval «zich evenmin voordeed op de weg van en naar het werk», artikel 46, § 1, van de Arbeidsongevallenwet niet schendt;

Dat het middel faalt naar recht;

...

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 12 MEI 1992

Voorzitter: de h. D'Haenens

Rapporteur: de h. Holsters

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaat: mr. De Groote

Wegverkeer – Vluchtmisdrijf – Zich onttrekken aan de dienstige vaststellingen

De in art. 33 van de Wegverkeerswet bedoelde «dienstige vaststellingen» zijn niet alleen de vaststellingen die nodig zijn om de verantwoordelijkheid voor het gebeurde ongeval te kunnen bepalen, maar ook de vaststellingen betreffende o.m. dronkenschap of alcoholintoxicatie, zelfs wanneer de bestuurder zich kenbaar heeft gemaakt aan de tegenpartij in het ongeval of aan andere aanwezige personen.

Een veroordeling wegens vluchtmisdrijf is niet onwettig alleen omdat de bestuurder zich nadien bij de politie heeft aangegeven.

Vande P.

Gelet op het bestreden vonnis, op 5 december 1990 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Gent;

...

Overwegende dat de in artikel 33 van de Wegverkeerswet bedoelde «dienstige vaststellingen» niet alleen «de vaststellingen (zijn) die nodig zijn om de verantwoordelijkheden voor het gebeurde ongeval te kunnen bepalen» in de in het derde middel bedoelde zin; dat de bewoordingen «om zich te onttrekken aan de dienstige vaststellingen» in artikel 33 ook bedoelen de vaststellingen betreffende onder meer dronkenschap of alcoholintoxicatie, zelfs wanneer de bestuurder zich kenbaar heeft gemaakt aan de tegenpartij in het ongeval of aan andere aanwezige personen;

Overwegende dat de feitenrechter, behoudens in zich te dezen niet voordoende uitzonderlijke gevallen, op onaanastbare wijze de bewijswaarde beoordeelt van de hem regelmatig voorgelegde gegevens waarover de partijen tegenspraak hebben kunnen voeren, waaronder de verklaringen van partijen en getuigen;

Overwegende dat de middelen in zoverre zij neerkomen op kritiek op de beoordeling van de feiten door de rechter of in zoverre het onderzoek ervan het Hof zou verplichten tot een onderzoek van feiten waarvoor het niet bevoegd is, niet ontvankelijk zijn;

Overwegende dat de appelrechters op grond van de feitelijke gegevens van de zaak vaststellen dat de andere in het ongeval betrokken partij niet akkoord was om de zaak in der minne te regelen;

Overwegende dat de appelrechters omtrent eisers aanvoering dat hij niet in de mogelijkheid was binnen een redelijke termijn de vaststellingen te laten verrichten door een bevoegde persoon, niet alleen zeggen dat die aanvoering niet dienend is, maar bovendien dat zij door geen geloofwaardig element wordt gestaafd; dat een veroordeling wegens vluchtmisdrijf niet onwettig is alleen omdat de bestuurder zich nadien bij de politie heeft aangegeven;

...

NOOT—Zie in dezelfde zin Hof Antwerpen, 15 april 1977, *R.W.*, 1979-80, 1294, met noot van A. Vandeplas. De beklaagde beriep zich op de veel te enge definitie die R. Poté aan het begrip «dienstige vaststellingen» heeft gegeven (*Handboek Verkeerswetgeving*, hfdst. 34; 10).

Onder de «dienstige vaststellingen» vallen o.m. het onderzoek betreffende de dronkenschap en de alcoholintoxicatie, ook het druggebruik, de oververmoeidheid of andere fysieke handicaps. Bepaalde gegevens zijn slechts overtuigend als ze heet van de naald zijn, andere bijzonderheden vergen een onmiddellijke controle door de verbalisanten. De afwezigheid van de beklaagde belemmert het onderzoek, verhindert de tegenspraak en bevordert de betwistingen. Achteraf kan een beklaagde steeds aanvoeren dat het onderzoek onvolledig, oppervlakkig of onnauwkeurig is verlopen, dat bepaalde sporen niet zijn onderzocht, bepaalde gegevens niet zijn vermeld of bijzonderheden niet zijn opgetekend. Van de beklaagde wordt verwacht dat hij meewerkt bij het onderzoek

en art. 33 van de Wegverkeerswet bestraft hij die deze medewerking weigert te verlenen.

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 18 MEI 1992

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: de h. Lenaerts, procureur-generaal

Advocaat: mr. Bützler

Ziekte- en invaliditeitsverzekering — Arbeidsongeschiktheid — Arbeid hervatten — Arbeid — Begrip

Voor de toepassing van de artt. 56, § 2, Z.I.V.-wet en 14 K.B. 31 december 1963, die de voorwaarden bepalen waaronder de gerechtigde die uitkeringen trekt, een vooraf toegelaten arbeid met toestemming van de adviserend geneesheer mag hervatten, wordt onder arbeid verstaan elke werkzaamheid met productief karakter die wordt verricht in het maatschappelijk verkeer, ook als zij niet tegen loon als vriendendienst wordt verricht.

Nationale Bond der Liberale Mutualiteitsfederatiën van België t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 december 1990 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

...

Overwegende dat het arbeidshof vaststelt dat verweerder in de periode van 15 oktober 1986 tot 8 december 1986 met zijn personenwagen mevrouw O. en haar kinderen vervoerde naar verschillende opvangtehuizen, over de vergoeding die verweerder daarvoor ontving beslist dat «moet worden aangenomen dat het hier niet gaat om een loon voor diensten of voor arbeid, maar om een matige vergoeding voor gemaakte kosten (benzine)», en oordeelt dat «activiteiten die behoren tot de privé-levenssfeer, zoals in casu kostendelend vervoer van bevriende personen-in-moeilijkheden, waaraan men een dienst wil bewijzen, in die omstandigheden niet als 'werkzaamheid' in de zin van artikel 56 van de Z.I.V.-wet kan beschouwd worden»;

Dat het arbeidshof oordeelt dat verweerder de betwiste werkzaamheid mocht verrichten zonder voorafgaande toelating van de adviserend geneesheer; dat het aldus toepassing maakt van artikel 56, § 2, van de Z.I.V.-wet en van artikel 14 van het koninklijk besluit van 31 december 1963;

Overwegende dat voormeld artikel 56, § 2, bepaalt onder welke voorwaarden de werknemer als arbeidsongeschikt wordt erkend, wanneer hij «een vooraf toegelaten arbeid hervat»; dat, krachtens artikel 14 van het koninklijk besluit van 31 december 1963, de gerechtigde die uitkeringen trekt, van de adviserend geneesheer toestemming kan verkrijgen «om een met zijn gezondheidstoestand verenigbare arbeid te hervatten»;

Dat voor de toepassing van deze bepalingen onder arbeid wordt verstaan elke werkzaamheid met productief karakter

die wordt verricht in het maatschappelijk verkeer, ook als zij niet tegen loon als vriendendienst wordt verricht;

Dat het arbeidshof zijn beslissing dat de door verweerder verrichte activiteit geen arbeid in de zin van voormelde bepalingen is, niet naar recht verantwoordt door de overweging dat het gaat om «kostendelend vervoer van bevriende personen-in-moeilijkheden, waaraan men een dienst wil bewijzen»;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

7e KAMER — 4 FEBRUARI 1992

Voorzitter: de h. Frère

Raadsheren: de hh. Van Gelder en Wetsels

Openbaar ministerie: mevr. Dekkers

Advocaten: mrs. Vaes loco Nieuwdorp en De Man

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — Vennootschap — Strafrechtelijke vervolging personeelslid — Morele schade

Door de ten laste gelegde misdrijven (valsheid in geschrifte en huisdiefstal) heeft de beklaagde het vertrouwen van het personeel in het organisatie- en wervingsbeleid van de burgerlijke partij, een winkelketen, ernstig geschokt en de reputatie van de burgerlijke partij bij haar personeel en bij haar clientèle aangetast. Door de schuld van beklaagde heeft de burgerlijke partij persoonlijke schade geleden in haar eer en goede naam, en wordt haar een morele schadevergoeding van 1 frank toegekend.

N.V. D. t/ D.

Overwegende dat de zaak ten laste van beklaagde definitief is afgehandeld op strafgebied door het vonnis van de Correctionele Rechtbank te Antwerpen van 9 april 1991, dat op strafgebied in kracht van gewijsde is gegaan;

Overwegende dat het geschil dat thans aan het Hof onderworpen wordt, nog uitsluitend betrekking heeft op de burgerlijke vordering;

Overwegende dat de burgerlijke partij in haar aanvullende beroepsconclusie en in termen van pleidooi haar vordering heeft beperkt tot een vergoeding van één frank wegens morele schade;

dat de eerste rechter ten onrechte deze vordering ongegrond heeft verklaard op grond dat de burgerlijke partij haar schade niet zou hebben aangetoond;

Overwegende dat te dezen vaststaat dat de burgerlijke partij door het ten laste van beklaagde bewezen feit morele schade heeft geleden;

Overwegende dat beklaagde door dat feit het vertrouwen van het personeel in het organisatie- en wervingsbeleid van de burgerlijke partij ernstig heeft geschokt;

dat in een winkelketen, zoals die van de burgerlijke partij, zowel de directie, als de clientèle, als de collegae-werknemers derwijze moeten kunnen betrouwen op de eerlijkheid van de kassierster in geldelijke zaken dat iedere oneerlijkheid, zoals te dezen het bewezen feit van de telastlegging,

het vertrouwen in het organisatie- en wervingsbeleid van de onderneming aantast;

dat, zelfs indien geen ruchtbaarheid werd gegeven aan de huisdiefstal, in redelijkheid wordt aanvaard dat de werknemers van de burgerlijke partij weet hadden van de huisdiefstal;

dat bijgevolg de reputatie van de burgerlijke partij bij haar personeel en bij haar clientèle, waartoe ook het tewerkgesteld personeel, dat naar in redelijkheid wordt aanvaard haar persoonlijke aankopen in de winkel van de burgerlijke partij verricht, behoort door het ten laste van beklaagde bewezen feit werd aangetast;

dat bijgevolg de burgerlijke partij te dezen door de schuld van beklaagde aan het feit van de telastlegging persoonlijk schade heeft geleden in haar eer en goede naam;

dat de vordering van de burgerlijke partij tot veroordeling van beklaagde tot betaling van een vergoeding wegens morele schade te dezen in redelijkheid gegrond is ten belope van één frank, zoals gevorderd;

...

NOOT — *Kan een handelsvennootschap morele schade lijden wegens aantasting van haar eer en goede naam?*

1. In het hier geannoteerde arrest kende het hof van beroep een schadevergoeding van 1 frank toe aan een handelsvennootschap die beweerde morele schade te hebben geleden. Eén van haar werknemers werd namelijk strafrechtelijk veroordeeld wegens huisdiefstal en valsheid in geschrifte, wat volgens eisers haar eer en goede naam aantastte, daar het personeel en de clientèle daardoor konden twijfelen aan haar organisatie- en wervingsbeleid.

Uitgaande van een omschrijving van het begrip morele schade (nr. 2), wordt achtereenvolgens onderzocht of een rechtspersoon in het algemeen morele schade kan lijden (nr. 3) en of een handelsvennootschap vergoeding voor extrapatrimoniale schade kan vorderen (nr. 4).

2. Er zijn verschillende benaderingswijzen mogelijk om tot een definitie van morele schade te komen (Tercier, P., «Les préjudices extra-patrimoniaux. Principes et normes de la réparation», *De Verz.*, 1981, 8).

Men kan het begrip in de eerste plaats zetten tegenover vermogensrechtelijke schade, maar omdat deze term niet gemakkelijk duidelijk te definiëren is, komt dit neer op een verschuiving van het probleem.

Vervolgens kan worden verwezen naar de aard van het aangetaste goed, waarbij morele schade dan ontstaat uit de aantasting van extrapatrimoniale rechten of persoonlijkheidsrechten (Marty, G. en Raynaud, P., *Les obligations, I, Les sources*, Parijs, Sirey, 1988, p. 463, nr. 430). Volgens Van Gerven zijn persoonlijkheidsrechten subjectieve rechten die ieder individu, door de enkele omstandigheid van zijn persoon-zijn, tegenover een ieder kan doen gelden en die ertoe strekken zijn fysieke, psychische en morele integriteit te beschermen (Van Gerven, W., *Algemeen deel*, in *Beginnelen van Belgisch privaatrecht*, Antwerpen, Standaard, 1973, p. 95, nr. 33). Ze belangen de persoon niet enkel als alleenstaande entiteit aan, maar ook als maatschappelijk wezen. Hun precieze inhoud ligt echter niet vast (Baeteman, G., *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Brussel, Story-Scientia, 1991, p. 70, nr. 103), en belangrijker i.c.: aantasting van dergelijke rechten kan zowel materiële als morele schade veroorzaken,

zodat dit zeker geen geschikt criterium is (De Page, H. en Masson, J.-P., *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, Brussel, Bruylant, 1990, p. 40, nr. 31; Ronse, J., *Schade en schadeloosstelling*, in A.P.R., Gent, Story-Scientia, 1957, p. 445, nr. 626; Mazeaud, H., L. en J., *Leçons de droit civil*, II, Parijs, Montchrestien, 1971, p. 355, nr. 417; Tercier, P., *l.c.*, 9). Zo berokkent een aantasting van de fysieke integriteit naast morele schade in de vorm van pijn en smarten ook materiële schade in de vorm van een vermindering van het inkomen. In dergelijke gevallen waar het moeilijk wordt om een nadeel als materieel of moreel te omschrijven, spreekt men vaak van gemengde schade die wordt vergoed door één alomvattende geldsom (Ronse, J., *o.c.*, p. 445, nr. 625).

Ten slotte kan men pogen morele schade te omschrijven vanuit het *soort schade* dat het slachtoffer lijdt, d.w.z. er wordt leed of beter nog een onlustgevoel veroorzaakt, dat in geen enkel opzicht kan worden ontleed als een aantasting of verarming van het vermogen. Daardoor is deze schade ook niet in geld waardeerbaar en moeilijk te begroten (Ronse, J., De Wilde, L., Claeys, A. en Mallems, I., *Schade en schadeloosstelling*, in A.P.R., Gent, Story-Scientia, 1984, p. 35, nr. 31; Dirix, E., *Het begrip schade*, in Reeks Aansprakelijkheidsrecht, Antwerpen, Kluwer, 1984, 62). Deze laatste benadering lijkt me de meest logische en krijgt hier de voorkeur.

3. Het spreekt voor zich dat rechtspersonen geen morele schade kunnen lijden in de betekenis van pijn en smarten, gevoelens die verbonden zijn aan het mens-zijn. Andere vormen van morele schade kunnen wel door rechtspersonen worden geleden, zo blijkt uit vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie (o.a. Cass., 9 februari 1948, *Pas.*, 1948, I, 88, en Cass., 7 oktober 1985, *J.T.*, 1986, 59). De eerste arresten hieromtrent handelden over de vraag of de Staat recht had op herstel van morele schade ten laste van personen die zich tijdens de tweede wereldoorlog schuldig hadden gemaakt aan misdrijven tegen de staatsveiligheid. Het Hof besliste uitdrukkelijk dat de beoordeling door derden van het gedrag van een rechtspersoon de houding van dezen ten opzichte van de rechtspersoon kan beïnvloeden, net zoals dat bij natuurlijke personen het geval is, en dat daardoor elke aantasting van de eer van de rechtspersoon deze een morele of materiële schade kan doen oplopen die dient te worden vergoed. Of er schade is en van welke aard die is, is een louter feitenkwestie waarvan de appreciatie van de feitenrechter afhangt, op voorwaarde dat deze geen wettelijk begrip mist. (Voor de beantwoording van de vraag of het overtreeden van de strafwet morele schade oplevert voor de overheid die de regel uitvaardigde, zie o.a. De Page, H. en Masson, J.-P., *o.c.*, p. 422-425, nr. 404; Ronse, J., *o.c.*, p. 528-536, nrs. 770-786; Dalcq, R.O., *Traité de la responsabilité civile*, II, in Les Nouvelles, Brussel, Larcier, 1962, p. 315, nrs. 3008 en 3009; en Dirix, E., *o.c.*, p. 102-103, nr. 154.)

4. Of ook rechtspersonen van handelsrechtelijke aard morele schade kunnen invoeren, valt uit de rechtspraak nauwelijks af te leiden: de meeste zaken waarin rechtspersonen morele schade beweerden te lijden, gingen uit van publieke rechtspersonen (Cass., 9 februari 1948, *Pas.*, 1948, I, 88, en de arresten i.v.m. overtreden van de strafwet vermeld bij Dalcq, R.O., *o.c.*, p. 315, nr. 3008, en Dirix, E., *o.c.*, p. 103, nr. 154) of particuliere rechtspersonen zonder handelskarakter (Cass., 29 april 1912, *Pas.*, 1912, I, 228 (professionele vereniging met rechtspersoonlijkheid conform de wet

van 31 maart 1898); Kh. Brussel, 11 mei 1951, *Pas.*, 1952, III; 72 (V.Z.W.)).

De meeste rechtsleer meent dat de schadevergoedingseis van vennootschappen moet stranden op het *specialiteitsbeginsel*, de regel volgens welke de rechtsbekwaamheid van een rechtspersoon beperkt is ingevolge het nagestreefde doel (Van Gerven, W., *o.c.*, p. 125, nr. 47). Handelsvennootschappen hebben nu eenmaal een van de deelgenoten afgescheiden eigen, *doelgebonden* vermogen en kunnen slechts geldig als rechtspersoon handelen in zoverre dat nodig is om dit economisch, op winst gericht doel te bereiken (Velghe, H., *Associations et fondations en Belgique*, Brussel, Bruylant, 1942, p. 106, nrs. 119-120; Ronse, J., «Vennootschappen. Overzicht van rechtspraak (1964-1967)», *T.P.R.*, 1967, 659, nr. 32; Van Rijn, J. en Heenen, J., *Principes de droit commercial*, I, Brussel, Bruylant, 1976, pp. 340-342, nrs. 354 en 355; Ballon, G., «De persoonlijkheidsrechten van de rechtspersonen», in *Liber amicorum J. Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 129; De Page, H. en Masson, J.-P., *o.c.*, p. 416, nr. 403). Daaruit wordt afgeleid dat handelsvennootschappen enkel een vermogensrechtelijk voorwerp hebben en daardoor geen zuiver morele schade kunnen lijden (Ronse, J., *o.c.*, p. 516-517, nr. 747). Deze stelling wordt bevestigd in sommige rechtspraak (Corr. Brussel, 29 april 1959, *R.P.S.*, 1959, 209; Comm. Paris (Fr.), 6 november 1979, *Dall.*, 1980, *Jur.*, 416), in andere uitspraken daarentegen werd dit bezwaar blijkbaar niet opgeworpen (Corr. Luik, 27 november 1963, *J.T.*, 1964, 169).

De auteurs die menen dat ook handelsvennootschappen morele schade kunnen lijden, voeren ter staving van hun visie aan dat de cassatierechtspraak in deze geen onderscheid maakt tussen rechtspersonen van publiek- of privaatrechtelijke aard (Ch. V.R., noot onder Corr. Brussel, 29 april 1959, *J.T.*, 1959, 440) en dat vennootschappen naast materiële elementen ook over morele elementen beschikken om hun statutair doel te bereiken (Coppens, P., noot onder Corr. Brussel, 29 april 1959, *R.P.S.*, 1959, 210; Ch. V.R., *o.c.*, 440).

Deze argumenten kunnen gemakkelijk weerlegd worden. Het Hof van Cassatie besliste dat zowel publiekrechtelijke als privaatrechtelijke rechtspersonen in het algemeen morele schade kunnen lijden, maar sprak zich niet specifiek uit over handelsvennootschappen, een vraag die het Hof blijkbaar nog niet werd voorgelegd. Het probleem is zoals hierboven gesteld (zie nr. 3), of schade aan een persoon met een louter commercieel, dus materieel doel, ooit moreel kan zijn.

Ten slotte kan erop gewezen worden dat om van morele schade te kunnen spreken de aard van de schade als het beste criterium dient te worden beschouwd, zoals hierboven (nr. 2) is uiteengezet, en niet het soort recht of belang dat wordt geschonden, zoals beide auteurs het doen. Toetsen we de voorbeelden die Coppens geeft, namelijk aantasting van de kredietwaardigheid en de reputatie van de handelsvennootschap (Coppens, P., *o.c.*, 441), aan dit voorgestelde criterium, dan moeten we m.i. besluiten dat ze materiële schade opleveren, omdat ze het vertrouwen van hun bestaande en potentiële clientèle kunnen schokken, waardoor de rechtspersoon minder omzet zal halen of die niet zoals verwacht zal kunnen vergroten (Passelecq, F., *Traité des sociétés commerciales*, in Les Nouvelles, Brussel, Larcier, 1934, 728; Ronse, J., *o.c.*, p. 516, nr. 747; Ballon, G., *l.c.*, 149; zie ook

Corr. Luik, 27 november 1963, o.c., 169, waar na geknoei met een merk m.i. ten onrechte tot morele schade besloten werd, en de noot onder Comm. Paris, 6 november 1979, o.c., 416, waar een vennootschap morele schade vergoed kreeg na het gebruik van haar merkkledij in een totaal andere (nl. erotische) film dan eiseres vermoedde bij het verlenen van haar toestemming voor het tonen van het merk). Dit is trouwens ook de enige schade die de distributieketen in het geannoteerde arrest inroept, wat duidelijk blijkt uit het stukje van het beschikkend gedeelte waarin personeel ook als clientèle wordt beschouwd, wat wijst op het gevreesde inkomstenverlies.

Hieruit kan worden besloten dat de aan eiseres in hoger beroep toegekende schadevergoeding ten onrechte als een vergoeding voor morele schade werd gekwalificeerd.

5. Op te merken valt dat de rechter ambtshalve een door de partijen verkeerd juridisch gekwalificeerd feit mag herkwaltificeren, ook al heeft hij niet te maken met het toepassen van wetten van openbare orde of van dwingend recht, maar zonder de feitelijke grondslag van de hem voorgelegde zaak te wijzigen (Herbots, J., «Recht, feit en cassatiemiddel», *T.P.R.*, 1971, 631; Van Quickenborne, M., *Feit en recht, of de rechter en de procespartijen*, in de reeks Prolegomena, Brussel, H. Swinnen, 1987, 154).

Het Hof van Cassatie oefent namelijk o.m. een kwalificatiecontrole uit door na te gaan of de abstracte noties (hier: morele schade) die de concrete situatie beschrijven, wel beantwoorden aan de wettelijke definitie van het door de rechter toepasselijk geacht rechtsbegrip, en waakt aldus over het juiste gebruik van deze begrippen (Herbots, J., *l.c.*, 632; Schuermans, L., Schrijvers, J., Simoens, D., Van Oevelen, A. en Schamps, H., «Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling (1977-1982)», *T.P.R.*, 1984, 602).

Ann Carette
Assistente U.I.A.

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e KAMER — 23 JANUARI 1992

Voorzitter: de h. Dooms

Raadsheren: de hh. Debruyne en Beaucourt

Openbaar ministerie: de h. Schins

Advocaten: mrs. Tytgat loco Beele, Van Haesebrouck loco Ingelbeen, Delagrange en Michiels

Verzekering — Motorrijtuigen — Art. 4 modelpolis — «Inwonen»

De bestuurder van een bromfiets die aan derde toebehoorde, veroorzaakte een ongeval waarbij een meisje dat op de bromfiets zat, gewond werd. De moeder van de bestuurder was eigenaar van een bromfiets waarvoor zij verzekerd was. De vraag is wat in art. 4 van de polis onder «inwonen» verstaan wordt.

Inwonen is een feitelijke toestand en betekent gehuisvest zijn bij iemand, met name als kostganger of als medelid van het gezin.

Daar te dezen blijkt dat de bestuurder aldus bij zijn moeder inwoonde, al was hij op een ander adres ingeschreven, is de ver-

zekeraar van de moeder in solidum met de bestuurder gehouden tot vergoeding van de schade.

V. e.a. t/ D. e.a.

Op 5 februari 1988 werd de rijkswacht van Kortrijk ingelicht over een verkeersongeval dat zich voorgedaan had te Kortrijk, Doorniksesteenweg, ter hoogte van de brandweerkazerne.

Patrick D. bestuurde een bromfiets Yamaha, klasse B, eigendom van Philippe Van L. Hij reed ongeveer 55 km/uur. Bij een lichte bocht naar links gleed hij weg en viel. Hij werd niet gewond. Zijn passagierster, Soetkin V. geboren op 17 april 1971 en derhalve minderjarig, werd wel zwaar gewond.

Op het verhoorblad van de verbalisanten werd als adres van Patrick V. vermeld «8500 Kortrijk, Z.straat, 31».

Bij nader onderzoek bleek dat de bromfiets een snelheid van 90 km/uur kon ontwikkelen, dat Patrick D. geen attest had om een bromfiets te besturen en ook geen verzekering en dat ook Philippe Van L. geen verzekering had.

Volgens de ouders van Soetkin V. woonde Patrick D. op het ogenblik van het ongeval samen met zijn moeder Jacqueline M. Deze was eigenares van een motorfiets Motobécane, verzekerd bij de N.V. A.. Volgens hen diende de N.V. A. derhalve op basis van artikel 4.1, b, van de modelpolis dekking te verlenen voor de geleden schade.

...

De hele discussie draait thans nog rond de interpretatie van het begrip «inwonen» in art. 4 van de modelpolis dat als volgt luidt:

«De dekking van dit contract strekt zich uit, zonder dat hiervoor een verklaring vereist weze, tot de burgerlijke aansprakelijkheid van de verzekeringsnemer alsmede van diens echtgenoot en kinderen, indien deze bij hem inwonen en de wettelijke leeftijd om een motorrijtuig te besturen bereikt hebben, als bestuurder of als burgerlijk aansprakelijk voor de bestuurder:

a) van een motorrijtuig, dat aan een derde toebehoort en tot hetzelfde gebruik bestemd is als het omschreven motorrijtuig, indien dat motorrijtuig gedurende niet langer dan een kalendermaand het omschreven motorrijtuig, dat om welke reden ook tijdelijk onbruikbaar zou zijn, vervangt;

b) van elk aan derden toebehorend motorrijtuig, dat zij toevallig zouden besturen, zelfs terwijl het omschreven motorrijtuig in gebruik is...»

De eerste vraag is wat in art. 4 onder «inwonen» verstaan wordt. Daarna dient aan de hand van de feitelijke gegevens getoetst te worden of Patrick D. op het ogenblik van het ongeval bij zijn moeder, Jacqueline M., inwoonde.

De klare omschrijving van de tekst van de modelpolis laat niet de minste twijfel bestaan nopens de inhoud die aan het woord «inwonen» dient te worden gegeven.

Inwonen is een feitelijke toestand en betekent gehuisvest zijn bij iemand met name als kostganger of als medelid van het gezin (zie Van Dale). Nergens wordt vereist dat men ook ingeschreven is of met andere woorden zijn wettelijke woonplaats heeft op het adres waar men inwoont. De Franse tekst is nog duidelijker en spreekt van «habiter», hetgeen betekent wonen, verblijf houden. Indien men onder «inwonen» bedoeld zou hebben dat men zijn wettelijke woonplaats

moet hebben op het adres van de ouder, dan zou er ongetwijfeld sprake geweest zijn van «ingeschreven (geregistreerd)» of «gedomicilieerd».

De wet stelt ook nergens dat het inwonend kind niet getrouwd mag zijn (zie Gent, 17 januari 1980, *R.W.*, 1981-82, 320).

Blijft dan nog de vraag of Patrick D. op 5 februari 1988 al dan niet inwoonde bij zijn moeder, in de zin zoals hierboven bedoeld.

Anders dan beweerd wordt door de N.V. A. bestaat er geen tegenstrijdigheid tussen de verschillende attesten en/of verklaringen in deze zaak.

Uit het attest van 8 april 1989 opgesteld op verzoek van het Gemeenschappelijk Waarborgfonds blijkt duidelijk dat Patrick D. en zijn moeder, Jacqueline M., op 5 februari 1988 samenwoonden.

Jacqueline M. had wel geargeld om het attest te ondertekenen, omdat zij bang was bepaalde vergoedingen te verliezen.

Aan de N.V. A. werden twee brieven geschreven, zonder de minste twijfel omdat hieromtrent verzocht werd door de N.V. A. Dit blijkt duidelijk uit de eerste niet gedateerde brief, volgens de N.V. A. verstuurd einde juni, begin juli 1989: «Ge heb U brief terug. ik stuur ze alle weer terug als ik nog ontvang».

Voor zover het antwoord betrekking heeft op de periode waarin de brief geschreven werd, namelijk eind juni, begin juli 1989, is de inhoud vanzelfsprekend niet tegenstrijdig met het attest, afgeleverd aan het Gemeenschappelijk Waarborgfonds.

Voor zover het antwoord betrekking heeft op de periode rond 5 februari 1988, is uit het inspectieverslag van het Gemeenschappelijk Waarborgfonds gebleken hoe argwanend Jacqueline M. was om een verklaring te tekenen. Wanneer zij opnieuw een verzoek ontvangt om een en ander te bevestigen, is het normaal dat zij ontkent dat haar zoon bij haar inwoont. Deze brief is dus, rekening houdend met hetgeen hier voorafgaat, zeker niet in strijd met de verklaring van 8 april 1989.

Wanneer M. op 7 maart 1989 bevestigt dat haar zoon op 5 februari 1988 ingeschreven stond te Kortrijk, Z.straat, 31, dan bevestigt zij gewoon hetgeen de burgerlijke stand bevestigt en inmiddels genoegzaam bekend is.

Uit de vaststellingen van de verbalisanten van 11 mei 1989 blijkt dat het adres Z.straat, 31 een fictief adres was en dat hij in de periode meestal bij zijn moeder M. verbleef.

Ten onrechte probeert de N.V. A. ook hier weer het aanvullend onderzoek in twijfel te trekken, door te beweren dat er geen controle mogelijk is van wie de zogenaamde inlichtingen afkomstig zijn. Uit de opdracht van de procureur des Konings blijkt duidelijk dat de verbalisanten geen kennis hadden van de problematiek van deze zaak. Hun taak bestond er alleen in informatie in te winnen nopens hetgeen de procureur des Konings gevraagd had. Indien de inlichtingen afkomstig zouden zijn van de moeder zelf, dan bestond er geen enkel probleem om dit te vermelden. Waren de inlichtingen daarentegen afkomstig van derden, dan is begrijpelijk waarom een derde niet altijd graag heeft dat men zijn naam vermeldt in een P.V. Het gaat anderzijds ook niet op insinuaties te maken maar toch niet voor te stellen om de wachtmeester die het P.V. heeft opgemaakt te ver-

horen, hetgeen het Gemeenschappelijk Waarborgfonds wel voorstelt.

Er is echter nog een belangrijk element dat alleen maar bevestigt dat Patrick P. op het ogenblik van het ongeval bij zijn moeder inwoonde. Aan de tweede conclusie van het Gemeenschappelijk Waarborgfonds, die op 9 oktober 1989 neergelegd werd ter zitting van de correctionele rechtbank, is een stuk gehecht, uitgaande van de N.V. A., Patrick D. bevestigt hierin dat zijn eigen bromfiets Motobécane snorfiets *thuis* stond in goede staat. Uit het samenleggen van de verschillende elementen van het onderzoek is gebleken dat met deze snorfiets bedoeld wordt de bromfiets Motobécane, waarvan M. in feite de eigenares was en waarvoor zij verzekerd was bij de N.V. A. Het is ook gebleken dat het adres waar Patrick D. ingeschreven stond in feite een logementshuis was en dat hij geen attest had om een bromfiets te sturen. Uit de combinatie van deze elementen kan, tevens rekening houdend met alle andere feitelijke elementen zoals hierboven uiteengezet, afgeleid worden dat hij op 5 februari 1988 bij zijn moeder is vertrokken, waar zijn «thuis» was en waar hij aldus inwoonde. Dat hij blijkbaar al eens een dag niet naar huis gekomen zou zijn, is best mogelijk, doch verandert niets aan de inhoud van het begrip inwonen.

Het verslag van het Gemeenschappelijke Waarborgfonds van 27 februari 1991 bevestigt nogmaals hetgeen hierboven is aangetoond.

De eerste rechter heeft dan ook volledig terecht beslist dat Patrick D. en de N.V. A. op basis van artikel 4 van de modelpolis in solidum gehouden zijn tot betaling van de geleden schade.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

20e KAMER – 4 JUNI 1992

Voorzitter: de h. Vanderwegen

Advocaten: mrs. Thiry en Steghers

Huwelijksvermogensrecht – Scheiding van goederen – Gezinswoning – Preferentiële toewijzing

De preferentiële toewijzing van de gezinswoning met toepassing van art. 1447 B.W. is niet mogelijk in het stelsel van scheiding van goederen.

H. t/ V.

Overwegende dat de appellant op 5 januari 1990, bij verzoekschrift dat behoorlijk ter kennis is gebracht van de geïntimeerde, hoger beroep heeft ingesteld tegen het vonnis dat op 9 januari 1987 werd uitgesproken door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leuven;

Overwegende dat dit rechtsmiddel regelmatig is ingesteld naar de vorm en binnen de wettelijke vervalltermijn;

Overwegende dat de omstandigheid dat de appellant in eerste aanleg geen gebruik heeft gemaakt van het middel dat hij kon putten uit de tekst van de artt. 1446 en 1447 B.W., en volgens hetwelk de toewijzing bij voorrang slechts zou kunnen worden gevraagd «wanneer het wettelijk stelsel eindigt», niet tot gevolg heeft dat hij dit middel niet voor het eerst in hoger beroep kan aanvoeren;

dat er bijgevolg een voldoende belang was voor de appellant om op dit punt hoger beroep in te stellen (vergelijk Cass., 13 december 1989, *Bull.*, 1990, 466, en de in noot 2 vermelde rechtspraak);

Overwegende dat niet blijkt dat de partijen de eerste rechter hebben verzocht akte te nemen van hun overeenkomst omtrent de toepasselijkheid van de artt. 1446-1447 B.W. op echtgenoten die gehuwd waren onder een stelsel van scheiding van goederen (art. 1043 Ger.W.; Cass., 3 september 1988, *R.W.*, 1989-90, 187, en *Bull.*, 1989, 34, en 19 oktober 1989, *R.W.*, 1989-90, 1027, en *Bull.*, 1990, 203);

dat uit de hierboven beschreven feiten en akten niet kan worden afgeleid dat de appellant uitdrukkelijk of stilzwijgend afstand heeft gedaan van het middel dat gebaseerd is op de niet-toepasselijkheid van de artt. 1446-1447 B.W. in geval van scheiding van goederen;

dat het immers niet voor de deskundige was, of voor de notaris of bij gelegenheid van de op het deskundigenonderzoek en de voorstellen van de notaris volgende betwistingen, dat de appellant dit middel moest voordragen;

dat bovendien nergens uit blijkt dat in die periode, voor de deskundige en voor de notaris, het genoemde probleem ooit ter sprake is gekomen, zodat uit de houding die de appellant aldaar, meestal via zijn raadsman, heeft aangenomen geen conclusie in de zin van art. 1045, derde lid, Ger.W. kan worden getrokken;

dat de omstandigheid dat de appellant zeer snel hoger beroep heeft ingesteld na het schrijven van 16 november 1989 van notaris V. eerder wijst op het niet berusten in de zin van de artt. 1044 e.v. Ger.W.;

Overwegende dat het hoger beroep bijgevolg ontvankelijk is en toelaatbaar;

Over de toewijzing bij voorrang

Overwegende dat ieder huwelijk voor de echtgenoten vermogensrechtelijke gevolgen heeft;

dat een aantal daarvan gelden voor alle huwelijken en volgens het zogenaamde «primair stelsel» geregeld worden in de artt. 212 e.v. B.W., terwijl de overige vermogensrechtelijke gevolgen vrij gekozen kunnen worden door de echtgenoten volgens de regels van het secundair huwelijksvermogensrecht in de artt. 1387 e.v. B.W.;

dat in deze secundaire huwelijksvermogensstelsels o.m. een onderscheid gemaakt kan worden tussen enerzijds het wettelijk, aanvullend opgelegde stelsel en de daarvan afgeleide varianten, alle met een «gemeenschappelijk vermogen», en anderzijds dat andere, bedongen of soms gerechtelijk opgelegde stelsel van de scheiding van goederen, waarin geen plaats is voor een gemeenschappelijk vermogen;

Overwegende dat, terwijl er in het wettelijk gemeenschapsstelsel slechts een onverdeeldheid ontstaat bij de ontbinding van het stelsel (art. 1427 B.W.), er bij een stelsel van scheiding van goederen nog tijdens het stelsel onverdeeldheden kunnen ontstaan doordat de echtgenoten bijvoorbeeld besluiten in medeëigendom een onroerend goed aan te kopen;

dat aan die medeëigendom tussen van goederen gescheiden echtgenoten «te allen tijde» (art. 1469 B.W.) een einde gemaakt kan worden, ook tijdens het huwelijk, onder voorbehoud evenwel van de regels uit het primair stelsel van art. 215, § 1, B.W. omtrent de gezinswoning en de regels omtrent de voor een bepaalde tijd bedongen medeëigendom (art. 815, tweede lid, B.W.);

dat zelfs toegelaten werd dat de van goederen gescheiden echtgenoten elkaars aandelen in een goed, dat tussen hen in medeëigendom is, «inkopen», zij het onder de strikte voorwaarden van art. 1469, tweede lid, B.W.: hetzij op een openbare verkoop, hetzij met machtiging van de rechtbank;

Overwegende dat, terwijl in een stelsel met een gemeenschappelijk vermogen voorzien werd in een bijzondere wijze van verdeling wanneer aan dit stelsel een einde werd gemaakt (artt. 1446-1447 B.W.), nl. door toe te laten dat sommige goederen met een bijzondere bestemming bij voorrang aan een der echtgenoten worden toegewezen, eventueel met betaling van een opleg, er in het stelsel van de zuivere scheiding van goederen, zoals het geregeld wordt in de artt. 1466 e.v. B.W., geen plaats is voor deze toewijzing bij voorrang;

dat er in dit laatste huwelijksvermogensstelsel immers geen onverdeeldheid ontstaat doordat een aantal goederen, die voordien niet onverdeeld waren maar tot het gemeenschappelijk vermogen behoorden plots in gewone medeëigendom aan de (gewezen) echtgenoten gaan toebehoren;

dat in het stelsel van de conventionele zuivere scheiding van goederen de echtgenoten integendeel gekozen hebben, vanaf het begin, voor twee gescheiden massa's;

dat deze echtgenoten, wanneer zij toch een goed verwerven in onverdeeldheid, daardoor niet onderworpen worden aan de doelgebonden bevoegdheid van de echtgenoten, gehuwd onder het wettelijk gemeenschapsstelsel, die hun gemeenschappelijk vermogen steeds moeten besturen «in het belang van het gezin» (art. 1415, tweede lid, B.W.);

dat de bescherming die de wetgever heeft ingevoerd voor de onverdeelde gezinswoning van echtgenoten, gehuwd met een scheiding van goederen, een bescherming is die voortvloeit uit art. 215, § 1, van het B.W. en bijgevolg slechts geldt zolang er een huwelijk bestaat;

dat, zodra deze bescherming is weggefallen, niets eraan in de weg staat dat de gewone regels van de artt. 815 e.v., en meer bepaald die van de artt. 826 e.v. B.W. hun volle uitwerking hebben (verg. W. Delva, «De contractuele en de gerechtelijke scheiding van goederen», *T.P.R.*, 1978, 544-545, nr. 34; Baeteman-Engels, Gerlo, «Overzicht», *T.P.R.*, 1982, 1083, nrs. 151-152; Renard e.a., «Examen de jurisprudence», *R.C.J.B.*, 1983, 439, nr. 20; De Wulf, «De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap: enige actuele problemen», *T.P.R.*, 1985, 467; Baeteman, Gerlo, Guldix, De Mulder, Luypaers, «Overzicht», *T.P.R.*, 1990, 314-315, nrs. 278-279; H. De Decker, «De vereffening en verdeling van het huwelijksvermogen in het kader van de echtscheidingsprocedure, enkele actuele problemen», *R.W.*, 1987-88, 313; zie ook Th. Van Sinay, «Over de gevoeglijke verdeling in natura en artikel 832 B.W.», noot onder Cass., 11 januari 1985, *R.W.*, 1985-86, 654);

dat het hoger beroep bijgevolg gegrond is;

NOOT—Zie H. Casman, «L'attribution préférentielle», in *15 Années d'application de la réforme des régimes matrimoniaux*, *Patrimoine*, XV, Louvain-la-Neuve/Brussel, Academia/Bruylant, 1991, pp. 105 e.v., vooral p. 113; G. Suetens-Bourgeois, «De vereffening-verdeling vanuit de gerechtelijke praktijk bekeken», in W. Pintens (red.), *Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap*, Antwerpen, Maklu, 1987, p. 137, nr. 210.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN*8e KAMER — 25 JUNI 1992*

Voorzitter-rapporteur: de h. Vandeplas

Raadsheren: de hh. Luyckx en Michielsens

Openbaar ministerie: mevr. Van Leuven

Advocaten: mrs. Timmerman loco Orij en Renwart loco Carlier

Strafvordering — Strafdossier — Art. 132 Sv.

Overeenkomstig art. 132 Sv. is het openbaar ministerie in strafzaken gehouden de stukken, na ze genummerd te hebben, te doen toekomen op de griffie van de rechtbank die uitspraak moet doen. Dit voorschrift evenals dat van art. 423 Sv. heeft een algemene draagwijdte.

De nummering van een strafdossier veronderstelt dat elk stuk van een nummer wordt voorzien.

V. e.a. t/ Van C.

Overwegende dat, overeenkomstig artikel 132 van het Wetboek van Strafvordering, het openbaar ministerie in strafzaken gehouden is de stukken, na ze genummerd te hebben, te doen toekomen op de griffie van de rechtbank die uitspraak moet doen; dat deze voorschriften een algemene draagwijdte hebben, evenals artikel 423 van het Wetboek van Strafvordering;

Overwegende dat de nummering van een strafdossier veronderstelt dat elk stuk van een nummer wordt voorzien; dat deze werkmethode niet alleen onontbeerlijk is voor het opstellen van een degelijke inventaris, maar eveneens voor het verwijzen naar de processtukken die de verklaringen van de partijen, de vaststellingen van de verbalisanten of andere nuttige gegevens bevatten;

Overwegende dat het overgelegde strafdossier méér dan honderd stukken bevat waarvan slechts een kleine hoeveelheid is genummerd zodat de wettelijke voorschriften in dezen niet zijn nageleefd; dat dit verzuim een behoorlijke behandeling van de strafzaak belemmert zodat deze zaak moet worden geacht niet in staat van wijzen te zijn;

...

NOOT — Zie ook G. Le Poittevin, *Code d'instruction criminelle annoté*, art. 132, nrs. 2-3; *Pand.B.*, v°, «Dossier», nrs. 25, 35-36; *Pand.B.*, v° «Inventaires administratifs et réglementaires», nrs. 14-15.

Zie bovendien art. 124 van het K.B. van 28 december 1950 houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken.

ARBEIDSHOF TE GENT*3e KAMER — 25 MAART 1992*

Voorzitter: de h. Ampe

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Nimmegeers en Van Hecke

Advocaten: mrs. Deben, Lethé en De Bruyn

1. Arbeidsovereenkomst — Begrip — Ondergeschiktheid — Criteria — Filiaalhouder — 2. Taalgebruik — In sociale zaken — Taaldecreet 1973 — Toepassingsfeer — Nietigheid — Nadeel voor werknemer

1. Als elementen ter beoordeling van het bestaan van ondergeschiktheid in de relatie opdrachtgever/filiaalhouder moeten in aanmerking worden genomen: de organisatie van de arbeid, inzonderheid de arbeidstijdregeling en de materiële inrichting van de zaak, de aard van de werkzaamheden, de economische en financiële organisatie, en daarin de financiële verhouding tussen de partijen en de last van het bedrijfsrisico.

2. Wanneer de exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied is gelegen, vindt het Taaldecreet 1973 ook toepassing op het personeel dat in een ander taalgebied is tewerkgesteld. De nietigverklaring van stukken of handelingen wegens strijdigheid met het taaldecreet kan de werknemer geen nadeel berokkenen.

V. t/ B.V.B.A. V.

A. Het decreet van 19 juli 1973 regelt het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen.

Wat de arbeidsverhouding betreft tussen werkgevers en werknemers, is het dus o.a. toepasselijk op arbeidsovereenkomsten, en op de opzeggingsbrief.

Er dient dus vooraf te worden nagegaan of de rechtsverhouding die bestond tussen partijen een arbeidsovereenkomst was of niet.

Ten einde dit na te gaan heeft de eerste rechter terecht gesteld dat de stukken opgesteld in een andere taal dan het Nederlands voorlopig aanvaard dienen te worden totdat dit rechtspunt opgelost is.

B. De arbeidsovereenkomst onderscheidt zich van andere overeenkomsten die een arbeidsprestatie tegen betaling tot voorwerp hebben, door de aanwezigheid van het ondergeschikt leidsverband.

De aanwezigheid van het ondergeschiktheidsverband blijkt uit de combinatie van een aantal elementen; slechts het samenspel van elementen die eerder wijzen in de richting van ondergeschiktheid (Cox, G., *Arbeidsovereenkomstengids*, 1991, nr. 5, blz. 15) kan de balans doen overhellen in die richting.

Als elementen ter beoordeling van het bestaan van ondergeschiktheid zijn ongetwijfeld de organisatie van de arbeid, inzonderheid de arbeidstijdregeling en de materiële inrichting van de zaak in acht te nemen, en in de tweede plaats ook de aard van de werkzaamheden. Verder zijn daar de economische en financiële organisatie van het bedrijf, als ook in hetzelfde verband de financiële verhouding tussen partijen, waarbij o.a. in acht dient te worden genomen of de financiële regeling erop gericht is dat de filiaalhouder zelf ook enig bedrijfsrisico draagt en dus als ondernemer optreedt of niet (zie advies O.M. voor Cass., 16 januari 1978, A.C., 1978, 571).

Tevens mogen twee aspecten daarbij niet uit het oog verloren worden, nl. enerzijds de bepalingen van de arbeidsovereenkomst zelf en anderzijds de reële uitvoering van het werk zelf.

C. Vooraf dient te worden opgemerkt dat het contract van 1 oktober 1983 betiteld is als «contrat», terwijl dat van 25 augustus 1985 als «contrat d'emploi» wordt betiteld en in de opzegging van 24 mei 1985 eveneens gewag gemaakt wordt van een «contrat d'emploi» en van een «préavis».

De rechter is echter niet gebonden door de benaming die partijen geven aan de overeenkomst (Cass., 10 maart 1980, *T.S.R.*, 1980, 250). Hij is gehouden de juridische toestand door te lichten en de feiten boven de schijn te verkiezen.

Desalniettemin kan de benaming die partijen geven aan de overeenkomst een bewijselement zijn nevens de andere.

D. a) Als eerste element ter beoordeling van de vraag of er een band is van ondergeschiktheid, is er de organisatie van de arbeidstijdregeling, en de materiële inrichting van de zaak.

In artikel 3 van het contract en in het bijvoegsel wordt gesteld dat de openingsuren van 9 tot 18 uur 30 zullen zijn, alle weekdays, met een uur om te eten volgens dit past.

Er wordt wel gesteld dat dit werkrooster in gemeen overleg werd opgesteld.

Appellant voert aan dat de werkroosters in werkelijkheid onveranderlijk waren en vastgesteld door geïntimeerde.

Geïntimeerde betwist zulks niet *ad rem* en beperkt er zich toe in algemene termen te stellen dat appellant in gebreke blijft te bewijzen dat hij gepresteerd heeft onder haar leiding en toezicht. Hij voert bijvoorbeeld niet aan dat in de loop van al de jaren die appellant bij haar gepresteerd heeft, het werkrooster ooit veranderd werd na onderling overleg.

In artikel 4 van het bijvoegsel wordt bepaald dat appellant zijn wekelijkse verlofdag op dinsdag zal hebben, waaronder verstaan wordt dat deze op een andere dag gebracht kan worden, zonder aanduiding wie zulks bedingt of bepaalt, zodat uit dit artikel geen besluit kan getrokken worden.

In artikel 7 van het bijvoegsel wordt bepaald dat appellant een maand vakantie zal hebben per jaar, genomen na overleg met geïntimeerde.

Op te merken valt dat deze bepaling een toepassing is van artikel 63, tweede lid, *in fine*, van het koninklijk besluit van 28 juni 1971 houdende aanpassing en coördinatie van de wetsbepalingen betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers.

Ook wat de duur en de beëindiging van het contract betreft wordt toepassing gemaakt in artikel 8 van de terminologie en beëindigingstechniek eigen aan de arbeidsovereenkomsten, waar bepaald wordt dat het contract van onbepaalde duur zal zijn en steeds een einde zal kunnen nemen met een opzegging van drie maanden door de twee partijen, terwijl een lastgeving principieel *ad nutum* kan worden beëindigd.

Zoals de eerste rechter terecht opmerkt, beweert geïntimeerde ten onrechte dat het contract geen gewag maakt van de term lasthebber en lastgever, maar wordt voor de aansprakelijkheid wel verwezen naar artikel 1922, tweede lid, B.W. — terwijl het feitelijk artikel 1992, eerste lid, B.W. moet zijn — dat de aansprakelijkheid van de bezoldigde lasthebber regelt.

Wellicht heeft geïntimeerde deze termen lastgeving niet uitdrukkelijk in het contract willen zetten, om appellant niet af te schrikken van het te ondertekenen waartegenover het contract betiteld werd als «contrat d'emploi» en er sprake was van een «préavis».

Luidens artikel 9 blijkt appellant aansprakelijk voor alle personen die hij in dienst zal nemen of die hem zullen vervangen tijdens de uitvoering van zijn functie.

Er wordt niet gesteld dat appellant deze clausule ooit toegepast heeft en zelf personeel in zijn dienst heeft genomen.

De loutere contractuele mogelijkheid echter om personeel in dienst te nemen is niet voldoende om het ondergeschiktheidsverband uit te sluiten (zie Cox, G., *Arbeidsovereenkomstengids*, uitgave 1991, nr. 15, blz. 20; Arbh. Brussel, 18 januari 1983, *R.W.*, 1982-83, 2821; Arbh. Brussel, afdeling Antwerpen, 8 april 1974, *R.W.*, 1975-76, 238).

b) Wat de materiële inrichting van de zaak betreft, blijkt dat geïntimeerde de bedrijfslokalen en de bedrijfsuitrusting ter beschikking stelde van appellant, die zelf de etalages mocht verzorgen en de lokalen onderhouden.

c) Wat de aard van de werkzaamheden betreft, bepaalt artikel 1 dat appellant voor geïntimeerde, voor haar rekening en in haar naam de artikelen zal verkopen die hem toevertrouwd zijn in de winkel.

Tot de opdracht van appellant behoorden dus ook rechtshandelingen, nl. verkopen.

Dit is echter geen bezwaar om appellant als werknemer te beschouwen.

De handelingen van het verkopen maken immers deel uit van het geheel van de werkzaamheden die het drijven van een zaak vormen. Ook al treedt de filiaalhouder bij het sluiten van verkoopcontracten op als lasthebber, dan belet zulks niet dat hij toch als bediende in dienst van zijn opdrachtgever kan zijn.

Artikel 1 bepaalt ook nog dat het appellant verboden is andere koopwaren te verkopen dan die voortkomende van geïntimeerde.

Deze exclusiviteit is op zichzelf geen determinerend element, maar het geeft toch enige aanwijzing in de richting van een grotere afhankelijkheid in de uitvoering van het werk en brengt uiteraard een nauwer toezicht teweeg van de kant van de opdrachtgever op de uitvoering van de werkzaamheden.

Luidens artikel 1 zal appellant alle dagen de verkopen in-tikken op de registreerkassa die te zijner beschikking is gesteld in de winkel, en luidens artikel 2 zullen de koopsommen dagelijks gestort worden op de rekening van geïntimeerde of in haar handen worden afgegeven.

Dit betekent dus dat appellant dagelijks gecontroleerd werd door geïntimeerde qua aantal verkopen en qua dagelijkse opbrengst, en het bevestigt de bewering van appellant dat mevrouw V. dagelijks aanwezig was in de winkel vóór geïntimeerde, wat deze niet betwist.

Deze dagelijkse controle van zeer nabij wordt nog bevestigd door de omstandigheden van de afdanking: op 19 mei 1987 verkocht appellant na de openingsuren een jeansrok voor 795 fr. aan een buurvrouw en reeds 's anderendaags op 20 mei 1987 had geïntimeerde dit ontdekt.

Het blijkt dus dat appellant gedurende zijn hele tewerkstelling dagelijks van zeer dichtbij gevolgd en gecontroleerd werd, wat zeker wijst op een band van ondergeschiktheid.

d) Wat de economische en financiële organisatie betreft, blijkt dat geïntimeerde de produkten aankoopt en levert en de prijs ervan bepaalt rekening houdende met de suggesties van appellant, wat niet wegneemt dat zij aldus een groter gezag heeft over geïntimeerde dan wanneer deze daarover zelf zou beslissen.

Wat de financiële verhouding betreft tussen partijen, blijkt het dat appellant betaald werd naar rata van 10% commissie op de verkoopprijs, met een minimum van 25.000 fr.

Daaruit blijkt dat geïntimeerde het risico van de exploitatie droeg en zij alleen de ondernemer was, terwijl appellant alleen de medewerker was om een gunstig bedrijfsresultaat te helpen realiseren, waarbij zijn verdiensten in verhouding staan tot de door hem bereikte resultaten, wat verwoord wordt in zijn commissieloon.

Op zichzelf is dit geen bewijs van ondergeschiktheid maar het wijst erop dat appellant geen financieel risico draagt en dus geen ondernemer is maar enkel medewerker van een ondernemer.

Dit is in het onderhavige geval des te meer waar daar hem een minimumloon van 25.000 fr. per maand gewaarborgd werd en zijn 10% commissie doorliep ook tijdens de periode dat hij vakantie nam.

Geïntimeerde voert aan dat 10% commissie vrij hoog is voor een filiaalhouder-werknemer. Dat is juist maar het kan uitgelegd worden, omdat geïntimeerde verkeerdelijk meende dat het om een lastgeving ging, wat niets afdoet aan de hierboven uiteengezette redenering.

In zoverre geïntimeerde stelt dat appellant zich nooit beroepen heeft op een arbeidsovereenkomst, bewijst dit op zichzelf niets, daar hij in dwaling geweest kan zijn of verkeerd ingelicht over zijn juiste arbeidsrechtelijke toestand, of eenvoudigweg niet durfde te spreken uit vrees zijn werk te verliezen.

Wat het louter formalistische aspect betreft, namelijk dat appellant voorts aangesloten was voor het sociaal statuut van de zelfstandigen en dat aan hem overhandigd werd een fiscale fiche 281.50 commissieloonmakelaarsloon waarop geen afhouding krachtens de belastingswetgeving voorkomen, is dit geen bewijs van afwezigheid van een band van ondergeschiktheid.

Een persoon die arbeidsprestaties levert voor een ander tegen betaling van een beloning, wordt immers geen zelfstandige of loontrekkende «gemaakt» door het feit dat hij gesteld wordt in een geheel van administratieve en sociaalrechtelijke maatregelen maar door het feit dat hij in werkelijkheid niet of wel werk in ondergeschiktheid, wat een kwestie is van een geheel van feitelijke gegevens.

In zoverre appellant aanvoert dat hij twee verkooppunten heeft opgericht, belangrijke verantwoordelijkheden draagt ter zake van het beheer van de boekhouding, de voorraden, de inkleding van de etalages en het contact met het publiek, stelt de eerste rechter ten onrechte dat dit eerder wijst op een zelfstandige activiteit dan op een gezagsverhouding in ondergeschikt verband.

...

Uit de C.A.O. van 30 oktober 1978 blijkt duidelijk dat het personeelslid belast met financiële verantwoordelijkheid bij voorraad- en kastekorten of de verantwoordelijkheid over het administratief en verkooppersoneel evengoed als werknemer beschouwd kan worden; het feit dat er niet dan wel continu toezicht was van de werkgever, heeft alleen belang om te weten of hij filiaalhouder was of gewone bediende, maar doet niets af van het ondergeschikte verband.

Hoe dan ook, het jarenlang toegepaste systeem van dagelijkse overschrijving of storting of afgifte van de ontvangsten, wat een volgehouden controle van zeer dichtbij impli-

ceert qua verkochte koopwaren (cf. afdanking om een jeansrok) en qua inkomsten, alsmede de wijze van bezoldiging die aantoonde dat hij geen enkel bedrijfsrisico liep, maar steeds van zijn loon zeker was en dus geen ondernemer was, zijn doorslaggevend om te besluiten tot een band van ondergeschiktheid, terwijl alle andere hierboven aangehaalde aspecten van de arbeidsrechtelijke relatie, waarvan van meerdere tevens niet blijkt dat ze ooit toegepast werden (bv. verandering van werkrooster, indienstneming door appellant van eigen personeel) dit niet zijn in deze of gene zin.

Aangezien aanvaard wordt dat appellant als werknemer arbeidsprestaties heeft geleverd in ondergeschiktheid bij geïntimeerde, dient aanvaard te worden dat het Taaldecreet van 19 juli 1973 toepasselijk is.

Op te merken valt dat dit decreet toepasselijk is op de ondernemingen die hun exploitatiezetel in het Nederlands taalgebied hebben, zelfs ten opzichte van het personeel dat tewerkgesteld is in een ander taalgebied, daar dergelijke tewerkstelling op zichzelf geen onderscheiden exploitatiezetel kan uitmaken (zie Arbh. Luik, afd. Namen, 29 oktober 1991, J.T.T., 1992, 30-33).

Daar de exploitatiezetel van geïntimeerde zich in Aalst bevond en appellante tijdens de duur van zijn eerste contract tewerkgesteld was te Brussel, is het Taaldecreet ook toepasselijk daarop.

Gelet op de bepalingen van het Taaldecreet zijn zowel beide arbeidsovereenkomsten van 1 oktober 1983 als die van 25 augustus 1985, de opzegging van 24 mei 1985 en de ontslagbrief van 2 juni 1987 nietig.

Deze nietigheid kan echter de werknemer geen nadeel berokkenen (art. 10, vijfde lid, eerste zin, Taaldecreet), zodat alle bepalingen van beide overeenkomsten die voordelig zijn voor appellant als werknemer onverkort blijven bestaan en uitwerking dienen te hebben.

Gelet op de nietigheid van de afdankingsbrief werd appellant op onregelmatige wijze afgedankt en dient hem een opzeggingsvergoeding te worden toegekend.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

38e KAMER – 23 APRIL 1992

Beslagrechter: mevr. Vanderhoecht

Advocaten: mrs. Roosendaal en Theunissen

Beslag en executie – Bewarend beslag – Verzoekschrift – Vermeldingen – Recht van verdediging

Met het oog op de vrijwaring van het recht van verdediging moet het eenzijdig verzoekschrift strekkende tot de machtiging voor het leggen van een bewarend beslag alle gegevens bevatten die de beslagene in staat moeten stellen zijn verweer te voeren.

N.V. C. t/ Vennootschap naar Braziliaans recht V. e.a.

Overwegende dat de vordering van de eisende partij ertoe strekt nietig te horen verklaren het inleidend verzoekschrift van 8 april 1992 uitgaande van de verwerende partijen en strekkende tot het verkrijgen van een machtiging tot het leggen van bewarend beslag onder derden ten laste van de eisende partij in handen van de N.V. K. en de N.V. I. te Ant-

werpen; dientengevolge de intrekking te horen bevelen van de daarop gewezen beschikking houdende machtiging van de verwerende partijen tot het leggen van bewarend beslag onder derden ten laste van de eisende partij; bijgevolg de opheffing te horen bevelen van het bewarend beslag onder derden gelegd krachtens bovenvermelde beschikking bij exploot van 10 april 1992; (...);

Overwegende dat de partijen het debat beperkt hebben tot de nietigheid van het verzoekschrift en dat de eisende partij in haar conclusie van 16 april 1992 akte vraagt van haar voorbehoud, indien dit noodzakelijk moest blijken, nog nader conclusie te nemen omtrent het zeker, vaststaand en opeisbaar karakter van de beweerde vordering van de verwerende partijen, en de door hen beweerde urgentie;

Overwegende dat verlof om bewarend beslag te leggen niet mag worden verleend dan wegens een schuldvordering die zeker en opeisbaar is, en die vaststaande is of vatbaar voor een voorlopige raming (artikel 1415 van het Gerechtelijk Wetboek); dat, teneinde het de beslagrechter mogelijk te maken daarover te oordelen, de schuldvordering van de vertogende partij volledig moet worden uiteengezet in het eenzijdig verzoekschrift; dat dit niet met zich meebrengt dat de hoedanigheid van de vertogende partij(en) duidelijk beschreven moet zijn, evenals die van de schuldenaar; dat ingevolge artikel 1447 van het Gerechtelijk Wetboek het verzoekschrift onder meer moet aangeven de oorzaken van de schuldvordering;

Overwegende dat de verwerende partijen, oorspronkelijke verzoekende partijen, zich in het eenzijdig verzoekschrift van 8 april 1992 omschrijven als «belanghebbenden bij de lading van 112.000 mt Brazilian Iron Ore, geladen aan boord van het schip Karadiniz S.», dat op 1 april laatstleden zonk op 300 mijl ten zuiden van Gibraltar, en dat zij stellen dat de F.O.B.-waarde van deze goederen 2.362.401,66 U.S.-dollars bedroeg;

Overwegende dat het begrip «ladingbelanghebbende» een vage omschrijving is, die nergens in enige wettekst voorkomt of nader bepaald is, en geen duidelijkheid schept over de juiste juridische hoedanigheid van de verwerende partijen;

Overwegende dat vervolgens de verwerende partijen, oorspronkelijk verzoekende partijen op eenzijdig verzoekschrift, stellen dat de N.V. C., hun vermeende schuldenaar, als belanghebbende bij het schip is opgetreden bij de charter party van 9 maart 1991, dat zij manifest aansprakelijkheid oploopt en de vordering gevaar loopt;

Overwegende dat de omschrijving van de hoedanigheid van de schuldenaar eveneens zeer vaag is en hieruit evenmin het rechtsverband dat zou bestaan tussen de eisende partij en de verwerende partijen, oorspronkelijk verzoekende partijen, duidelijk blijkt; dat over de redenen van de beweerde urgentie met geen woord wordt gerept; dat het nochtans de verzoekende partij op eenzijdig verzoekschrift is die moet bewijzen dat zij over een zekere, vaststaande en opeisbare vordering beschikt, en dat deze vordering gevaar loopt; dat uit het verzoekschrift zelfs niet blijkt welke documenten de verwerende partijen, oorspronkelijk verzoekende partijen, met hun verzoekschrift neerlegden ter staving van hun verzoek tot beslag; dat nochtans ingevolge artikel 1027, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek de verzoeker onderaan op

het verzoekschrift de inventaris dient over te schrijven van de genummerde en gebundelde stukken die hij erbij voegt;

Overwegende dat de vermelding van de juiste rechtsverhouding tussen de beslaglegger en de schuldenaar, hun hoedanigheid in het geschil, en de stukken die door de beslaglegger worden overgelegd aan de beslagrechter bij de aanbidding van het eenzijdig verzoekschrift het de beslagene, geallegeerde schuldenaar van de beslaglegger, mogelijk moeten maken eventueel een goed gemotiveerd derdenverzet in te stellen tegen het op eenzijdig verzoekschrift verkregen verlof tot beslag, dit teneinde een vlotte en spoedige contradictoire procedure mogelijk te maken; dat de nadere uiteenzettingen over de hoedanigheid van partijen, zoals ze gedaan worden in de conclusies van de verwerende partijen, over de gronden van de vordering van de verwerende partijen ten laste van de eisende partij, over de eventuele aansprakelijkheid van de eisende partij voor het verlies van de lading, en over de elementen die duiden op een mogelijke insolventie van de eisende partij en het vereiste spoedeisend karakter van de zaak de tekortkomingen van het eenzijdig verzoekschrift niet kunnen opvangen, daar zij pas vermeld zijn in het kader van de contradictoire procedure;

Overwegende dat, in het belang van de rechtszekerheid, en met het oog op de vrijwaring van de rechten van de beweerde schuldenaars, erop moet worden toegezien dat het eenzijdig verzoekschrift alle elementen bevat die noodzakelijk zijn om de schuldenaar in staat te stellen ten spoedigste en grondig zijn verweer tegen de te zijnen laste getroffen bewarende maatregel te voeren; dat, hoewel deze nalatigheden geen nietigheid met zich brengen (artikelen 860 en 861 van het Gerechtelijk Wetboek); zij in ieder geval de ongegrondheid van het verzoekschrift met zich meebrengen, en bijgevolg tot de intrekking van de beschikking leiden;

...

VREDEGERECHT TE IEPER

2e KANTON — 3 APRIL 1992

Rechter: de h. Vandenbulcke

Advocaten: mrs. Ascrwat en Boedts

Pacht — Eerste gebruiksperiode — Begrip — Verlenging

Wanneer de pachter het verpachte goed voor het eerst in gebruik heeft genomen in 1957, kan de enkele pachtovereenkomst die hij in 1963 met de nieuwe eigenaar van het goed heeft gesloten, niet aangemerkt worden als een beëindiging van de lopende pachtovereenkomst en dient die overeenkomst van 1963 beschouwd te worden als een conventionele verlenging van de eerste pacht- of gebruiksperiode.

B. en V. t/ R. en V.

Eisers verpachten aan verweerders een hofstede met gebouwen, schuur, stallingen, erf, boomgaard, zaai-, wei- en hooiland, voor een totale oppervlakte van 12 ha 28 a en 71 ca.

Hetzelfde goed werd bij notariële akte van 5 november 1963 door de ouders van eerste eiseres verpacht aan ver-

weerders voor de duur van 28 opeenvolgende jaren vanaf 1 oktober 1963.

Bij aangetekend schrijven van 17 april 1991 werd aan verweerders meegedeeld dat de pachtprijs, verschuldigd per 1 oktober 1991, 173.652 fr. beliep. Bij aangetekend schrijven van 18 juni 1991 verklaarden verweerders dat zij hiermee niet akkoord konden gaan. Per 18 juli 1991 werd opgeroepen tot minnelijke schikking en naderhand werd een P.V. van niet-verzoening opgemaakt.

Ten gronde

Eisers steunen zich op art. 4 van de wet op de beperking der pachtprizen om, rekening houdende met een eerste gebruiksperiode van meer dan 25 jaar, de pachtprijs te verhogen met 25% voor de gebouwen en 50% voor de landerijen tot respectievelijk 51.525 fr. en 122.127 fr., samen 173.652 fr.

Verweerders stellen dat één der twee voorwaarden van art. 4 van bedoelde wet niet is vervuld aangezien het te dezen niet om een eerste gebruiksperiode gaat daar waar zij (verweerders) reeds het goed in pacht hadden sinds 1957 van de Coppieters de Gibson en deze pacht nooit formeel werd beëindigd, zodat de pachtovereenkomst van vijf november 1963 niet tot gevolg had dat een nieuwe eerste gebruiksperiode begon per 1 oktober 1963.

De eerste pacht- of gebruiksperiode is de eerste periode van vestiging van een bepaalde persoon op het verpachte goed in zijn hoedanigheid van pachter (Cass., 28 november 1979, *Arr. Cass.*, 1979-80, 402).

Te dezen kan aan deze lopende eerste pachtperiode die een aanvang nam in 1957 voor een minimumduur van negen jaar, slechts een einde worden gemaakt door een onderling akkoord, vastgesteld bij authentieke akte of voor de vrede-rechter (art. 14, tweede lid, Pachtwet) een pachtontbinding (artt. 29, Pachtwet en 1741 B.W.) of ten gevolge van het door toeval geheel tenietgaan van het gepachte goed (art. 1722 B.W.).

Te dezen kan de pachtovereenkomst van 5 november 1963 niet aangemerkt worden als een beëindiging van een lopende pachtovereenkomst (art. 14, tweede lid, Pachtwet), terwijl de overige mogelijkheden tot pachtbeëindiging te dezen niet van toepassing zijn.

De overeenkomst van 5 november 1963 dient derhalve beschouwd te worden als een conventionele verlenging van de eerste pachtperiode of gebruiksperiode (*De Pachtovereenkomst*, d'udekem en Snick, nr. 163).

Derhalve zijn de voorwaarden tot verhoging, bepaald in de artt. 4 en 4bis op de beperking van de pachtprizen vervuld.

Tevens is duidelijk dat de pachtprijs volgens de plaatselijke gebruiken steeds per 1 oktober wordt voldaan voor het verlopen pachtjaar, zodat per 1 oktober 1991 de pacht verschuldigd was voor de periode van 1 oktober 1990 tot 30 september 1991.

Ten slotte wordt de berekende, aangepaste pachtprijs (173.652 fr.) cijfermatig niet betwist.

Verweerders betaalden lopende de procedure 127.718 fr., zodat verschuldigd blijft $173.625 - 127.718 = 45.934$ fr.

NOOT – Zie ook Cass., 19 september 1991, *R.W.*, 1991-92, 825.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 16 maart 1992

Minder-validen – Tegemoetkomingen – Integratietegemoetkoming – Betaling – Opschorting – Verblijf in instelling – Begrip

Tegen het bestreden arrest (Arbh. Gent, afd. Brugge, 8 april 1991), dat de beslissing bevestigt waarbij de betaling van de integratietegemoetkoming voor een derde wordt opgeschort omdat de gehandicapte in een instelling verblijft, wordt in het cassatiemiddel aangevoerd dat «de gehandicapte echter niet opgenomen wordt en zijn integratietegemoetkoming niet voor een derde opgeschort wordt wanneer die gehandicapte in de instelling verblijft zonder dat hij, door dit verblijf, zijn zelfstandigheid verliest en zonder dat hij afhankelijk is van de hulp of het toezicht van de instelling en wanneer hij zelf beroep doet op bijzondere voorzieningen om zich, buiten de instelling om en met de hulp van derden, te integreren op eigen kosten». De voorziening wordt verworpen:

«Overwegende dat, luidens de te dezen toepasselijke tekst van artikel 12, § 1, van de wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten, de uitbetaling van de integratietegemoetkoming bij opname van de gehandicapte in een instelling, geheel of gedeeltelijk op kosten van de overheid, een openbare dienst of een sociale-zekerheidsinstelling, voor een derde wordt opgeschort, onder de voorwaarden die de Koning bepaalt;

«Overwegende dat voor de toepassing van deze wetsbepaling de gehandicapte wordt geacht in de instelling te zijn opgenomen, wanneer hij er verblijft onder de voorwaarden bepaald bij artikel 28 van het koninklijk besluit van 6 juli 1987; dat niet vereist is dat hij door dat verblijf zijn zelfstandigheid geheel of gedeeltelijk verliest of dat hij afhankelijk is van hulp of toezicht van de instelling;

«Dat deze wetsbepaling bovendien als enige voorwaarde stelt dat de kosten van het verblijf geheel of gedeeltelijk worden gedragen door de overheid, een openbare dienst of een sociale-zekerheidsinstelling; dat het verblijf in de instelling wordt geacht tot de zelfredzaamheid van de gehandicapte bij te dragen en zijn integratie te bevorderen; dat de voormelde wetsbepaling ook toepassing vindt wanneer de instelling niet verplicht is op eigen kosten bijzondere integratie bevorderende diensten te verlenen of wanneer de gehandicapte voor zijn integratie op eigen kosten een beroep doet op bijzondere voorzieningen buiten de instelling om en met behulp van derden;

«Overwegende dat, voor de opschorting van de uitbetaling van de integratietegemoetkoming voor een derde, geen andere voorschriften gelden dan dat de gehandicapte in een instelling verblijft onder de voorwaarden bepaald bij artikel 28 van het koninklijk besluit van 6 juli 1987, en dat de overheid, een openbare dienst of een sociale-zekerheidsinstelling de kosten van het verblijf geheel of gedeeltelijk draagt.»

(Voorzitter: de h. Marchal – Rapporteur: de h. Boes – Openbaar ministerie: de h. Lenaerts, procureur-generaal – Advocaat: mr. Houtekier – In de zaak: B. t/ Belgische Staat)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 23 april 1992

Inkomstenbelastingen — Art. 220bis W.I.B. — Roerende voorheffing op niet aangegeven inkomsten — Definitief verworven — Ook al is het niet-aangegeven aan een vergissing te wijten

Het bestreden arrest (Hof Luik, 23 januari 1991) wordt om de volgende redenen vernietigd :

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat de aan de personenbelasting onderworpen verweerder, voor het aanslagjaar 1987 nagelaten heeft aangifte te doen van de roerende inkomsten waarvan de aangifte krachtens artikel 220bis van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen niet verplicht was ; dat het op dat punt het beroep van verweerder gegrond verklaart, hoofdzakelijk op grond dat dit verzuim te wijten is aan een materiële vergissing bij de opmaak van de aangifte ;

«Overwegende dat luidens artikel 220bis van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen de roerende voorheffing definitief door de Schatkist is verworven, wanneer de aan de personenbelasting onderworpen belastingplichtige gebruik gemaakt heeft van de mogelijkheid om de in die wetbepaling bedoelde inkomsten niet te vermelden in zijn jaarlijkse aangifte ; dat uit de opzet van die bepaling blijkt dat zij op een beperkende wijze moet worden uitgelegd, zodat de belastingplichtige, die gebruik gemaakt heeft van de in dit artikel 220bis geboden mogelijkheid, achteraf de roerende voorheffing niet kan terugkrijgen, ook al wijt hij het niet-aangegeven aan een vergissing, zelfs al is die van materiële aard.»

(Voorzitter-rapporteur : de h. Sace — Openbaar ministerie : de h. Piret — Advocaat : mr. Sablon — In de zaak : Belgische Staat t/ D.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 30 april 1992

Wetten, decreten en besluiten — Bescherming van de gezondheid van de verbruiker — Water — Verpakking van mineraal en bronwater — K.B. van 11 oktober 1985 — Niet vooraf overlegd in ministerraad — Geen verbindende kracht

Eiseres had tegen verweerster een vordering tot staking ingesteld op grond dat verweerster, in strijd met art. 5 van het K.B. van 11 oktober 1985, het geëxploiteerde water niet op de winningsplaats verpakt en in bulk vervoert. Het bestreden arrest (Hof Luik, 13 juli 1990) beslist dat het koninklijk besluit onwettig is. Het eerste daartegen gerichte middel wordt als volgt verworpen :

«Overwegende dat artikel 20, § 1, van de wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de verbruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere produkten bepaalt dat de Koning, bij een in ministerraad overlegd koninklijk besluit, binnen het toepassingsgebied van deze wet alle vereiste maatregelen kan treffen ter uitvoering van de verplichtingen die voortvloeien uit de internationale verdragen en de krachtens die verdragen tot stand gekomen internationale akten, welke maatregelen de opheffing en de wijziging van wetbepalingen kunnen inhouden ;

«Overwegende dat naar luid van artikel 5 van het koninklijk besluit van 11 oktober 1985 betreffende natuurlijk mineraal water en bronwater, 'het verboden is natuurlijk mineraal water of bronwater in de handel te brengen : 3° dat niet op de winningsplaats is verpakt in gesloten recipiënten. De recipiënten moeten gesloten blijven tot het aan de verbruiker wordt aangeboden ; 4° dat verpakt is in recipiënten met een inhoud van meer dan twee liter ; 6° waarvan de exploitatie niet voldoet aan de in bijlage, punt V, bij dit besluit gestelde eisen' ;

«Dat in de aanhef van dat koninklijk besluit inzonderheid wordt gewezen op de richtlijn 80/777/EEG van 15 juli 1980 van de Raad van de Europese Gemeenschappen betreffende de onderlinge aanpassing van de wetgevingen der Lid-Staten inzake de exploitatie en het in de handel brengen van natuurlijk mineraal water en op de richtlijn 880/778/EEG van 15 juli 1980 van dezelfde Raad betreffende de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water, en wordt overwogen 'dat het noodzakelijk is om zonder uitstel de reglementaire bepalingen inzake natuurlijk mineraal water en bronwater met de voornoemde richtlijnen in overeenstemming te brengen' ;

«Overwegende dat het arrest vaststelt 'dat de Commissie van de Europese Gemeenschappen op 5 januari 1984 de Belgische Staat, overeenkomstig artikel 169 van het E.E.G.-Verdrag, heeft aangemaand om zijn wetgeving onverwijld in overeenstemming te brengen met de bepalingen van het gemeenschapsrecht en hem ter kennis bracht dat zij anders een procedure wegens tekortkoming van de Staat bij het Hof van Justitie aanhangig zou dienen te maken ; dat de Belgische Staat in die omstandigheden dringend maatregelen hoorde te nemen om de nationale wetgeving in overeenstemming te brengen met de richtlijnen van de Gemeenschap, hetgeen hij heeft gedaan door inzonderheid het koninklijk besluit van 11 oktober 1985 uit te vaardigen' ;

«Overwegende dat het koninklijk besluit van 11 oktober 1985 niet vermeldt dat het in ministerraad is overlegd, als vereist bij artikel 20, § 1, van de wet van 24 januari 1977 ;

«Overwegende dat het weglaten van dat substantieel vormvereiste tot gevolg heeft dat de aangevoerde bepaling van dat besluit geen verbindende kracht heeft ; dat het arrest bijgevolg, zonder de in het middel aangewezen wettelijke bepalingen te schenden, bepaalt dat artikel 5 van het koninklijk besluit geen uitwerking kan krijgen ;

«Dat het middel faalt naar recht.»

In antwoord op het tweede middel beslist het hof :

«Overwegende dat uit het antwoord op het eerste middel blijkt dat het overleg in ministerraad een substantieel vormvereiste uitmaakt.»

(Voorzitter : de h. Sace — Rapporteur : de h. Parmentier — Openbaar ministerie : de h. Velu, eerste advocaat-generaal — Advocaten : mrs. Kirkpatrick en Bützler — In de zaak : N.V. S. t/ N.V. V.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 14 mei 1992

Inkomstenbelastingen — Onroerende voorheffing — Terugbetaling na bezwaar — Geen moratoire interest verschuldigd

Het bestreden arrest (Hof Bergen, 17 mei 1991) wordt om de volgende redenen vernietigd :

«Overwegende dat, wanneer, zoals te dezen uit de vaststellingen van de bestreden beslissing blijkt, een onroerende voorheffing ten gevolge van een bezwaar aan de belastingplichtige wordt teruggegeven, die teruggave geen aanleiding kan zijn tot het toekennen van moratoire interest krachtens artikel 308 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen ;

«Dat het hof van beroep, door aan verweerder moratoire interest toe te kennen op de teruggave van de onroerende voorheffing, zijn beslissing bijgevolg niet naar recht verantwoordt.»

(Voorzitter-rapporteur : de h. Sace — Openbaar ministerie : mevr. Liekendael — In de zaak : Belgische Staat t/ C.)

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van het departement Rechten van de U.I.A.

Aan het nazien van het Belgisch Staatsblad van maart en april 1992 verleenden hun medewerking : William Lambrechts en Ilse Weynants.

Regering : ontslag en benoemingen

Koninklijke besluiten van 7 maart 1992 hebben het ontslag van de vorige regering aanvaard en de leden van de nieuwe regering benoemd.

De uitbreiding van de bevoegdheden van de Gemeenschappen en de Gewesten heeft logischerwijze geleid tot een beperking van het aantal regeringsleden tot dertien.

Verdragen : Eumetsat, Inmarsat en Intelsat

Drie wetten houdende goedkeuring van een protocol betreffende voorrechten en immuniteiten van de vermelde organisaties werden in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd :

1. de wet van 29 november 1991 houdende goedkeuring van het protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese organisatie voor de exploitatie van meteorologische satellieten (Eumetsat), opgemaakt te Darmstadt op 1 december 1986 (B.S., 6 maart 1992);

2. de wet van 29 november 1991 houdende goedkeuring van het protocol betreffende de voorrechten en immuniteiten van de internationale organisatie voor maritieme satellieten (Inmarsat), opgemaakt te Londen op 1 december 1981 (B.S., 27 maart 1992 ;

3. de wet van 5 december 1991 houdende goedkeuring van het protocol betreffende de voorrechten, vrijstellingen en immuniteiten van de internationale organisatie voor telecommunicatiesatellieten (Intelsat), opgemaakt te Washington op 19 mei 1978 (B.S., 6 maart 1992).

Deze drie protocols verlenen een aantal voorrechten en immuniteiten aan de personeelsleden, vertegenwoordigers en experts van de drie organisaties om de continuïteit en behoorlijke uitoefening van de activiteiten van deze organisa-

ties te waarborgen. Fiscale, gerechtelijke, monetaire en sociale drempels worden zo veel mogelijk uit de weg geruimd.

Eumetsat beoogt het onderhoud en de exploitatie van Europese stelsels van operationele meteorologische satellieten, met het oog op het verschaffen van meteorologische gegevens die voor het Europese continent noodzakelijk zijn en niet door enige andere nationale of internationale organisatie worden doorgegeven.

De doelstelling van Inmarsat is te voorzien in een ruimtesector die een betere maritieme communicatie zal bewerkstelligen en die aldus een bijdrage wil leveren tot de verbetering van de nood- en veiligheidscommunicatie, de efficiëntie en het management van de schepen, de maritieme diensten voor publieke correspondentie en de mogelijkheden van radiopeiling.

Intelsat heeft zich tot doel gesteld het ontwerpen, het ontwikkelen, de bouw, de totstandbrenging, de exploitatie en het onderhoud in de ruimtesector van het commercieel wereldstelsel van communicatiesatellieten, op het internationaal vlak mogelijk te maken en te bevorderen.

Verdrag over natuurlijke rubber

De wet van 31 oktober 1992 bevat de goedkeuring van de internationale overeenkomst betreffende de natuurlijke rubber en van de bijlagen opgemaakt te Genève op 20 maart 1987 (B.S., 21 maart 1992). De overeenkomst van 1987 is bestemd om de overeenkomst van 1979 te vervangen die voor een bepaalde tijd was gesloten.

Na vier onderhandelingsgronden bereikten de producenten- en consumentenlanden een akkoord over de tekst van een nieuwe overeenkomst. Deze tweede overeenkomst mag worden beschouwd als een vergelijk tussen de stellingen van de producentenlanden enerzijds, met Maleisië aan het hoofd, en van de consumentenlanden anderzijds.

Met de overeenkomst wil men een evenwichtige groei bereiken tussen de vraag naar en het aanbod van natuurlijke rubber, het bereiken van stabiliteit van de handel in natuurrubber, het bevorderen van internationale samenwerking en overleg enz.

Ontbinding van het Parlement — Gevolgen voor vroeger ingediende wetsontwerpen

Als regel geldt dat door de ontbinding van het parlement ook alle hangende wetsontwerpen en wetsvoorstellen vervallen zijn.

Om te vermijden dat tonnen papier moeten worden aangewend om een reeks wetsontwerpen of wetsvoorstellen opnieuw te drukken, kan volgens de wet van 3 maart 1977, na elke parlementsontbinding een wet bepalen welke wetsontwerpen en wetsvoorstellen bij de Kamers aanhangig blijven.

De wet van 28 maart 1992 (B.S., 31 maart 1992) bevat de lijst van de afwijkingen van artikel 1 van de wet van 3 maart 1977. De publikatie biedt een goed overzicht van de uitgebreide lijst van hangende problemen.

BOEKEN

F. STEVENS en D. VAN DEN AUWEELE (red.), «**Houd voet bij stuk**», **Xenia iuris historiae G. van Dievoet oblata**, Leuven, K.U.Leuven, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Afdeling Romeins Recht en Rechtsgeschiedenis, 1990, 624 pp.

Prof. dr. Guido van Dievoet is een eminent jurist en historicus. Zijn veelzijdige wetenschappelijke activiteit richt zich op diverse componenten van zijn dubbele opleiding. Het huldeboek dat hem bij zijn promotie tot het emeritaat werd aangeboden, draagt dan ook een duidelijk rechtshistorisch profiel. Naast de gebruikelijke huldeblijken (pp. 19-22) en een bio-bibliografische inleiding (pp. 23-32) bevat het boek dertig wetenschappelijke artikelen, samengebracht onder vier rubrieken. Deze staan voor de thema's die in het wetenschappelijk werk van de emeritus het sterkst naar voren treden. De helft der artikelen is gesteld in het Frans. Verder zijn er hoofdzakelijk Nederlandstalige, maar ook enige Duits- en Engelstalige bijdragen.

Het eerste thema, de «Geschiedenis van de rechtsfaculteiten en van het onderwijs in de rechten», wordt behandeld in zeven bijdragen. G. Fransen (pp. 33-54) en A. Gouron (pp. 55-66) belichten onder de respectieve noemers *Canonistica minora* en *Quaestiones reportatae* enige handschriften uit de late twaalfde eeuw. M. Magits (pp. 64-74) bespreekt de invoering van praktische oefeningen in het rechtsonderwijs. J. Roegiers (pp. 75-103) toont het uitzonderlijk belang aan van de briefwisseling die Josse Leplat, de om zijn jansenistisch ideeëngoed en jozefinistische houding omstreden Leuvense hoogleraar, voerde met de leiders van de Jansenistische Internationale te Utrecht. D. Van den Auweele en M. Oosterbosch (pp. 105-148) onderzoeken aan de hand van drie dossiers, grotendeels uit de tweede helft van de 15e eeuw, in hoeverre de Leuvense professoren-juristen zich toentertijd inlieten met het verstrekken van juridische adviezen. De bijdrage van R. Verstegen (pp. 149-192) is gewijd aan de Belgische onderwijswetgeving in de 19e en 20e eeuw. L. Waelkens (pp. 193-208) heeft het over de invloed van de School van Orléans op de Bolognese rechtsleer op het einde van de 13e eeuw. Meer specifiek belicht hij de rol van Cynus van Pistoia in de receptie van de Franse rechtsleer in Italië.

Het tweede thema, «Rechtsboeken in de middeleeuwen en de nieuwe tijd», wordt uitgewerkt in eveneens zeven bijdragen. J.-M. Cauchies (pp. 209-223) onderzoekt de verhouding tussen rechtsleer en wetgeving in de Nederlanden in de 14e en 15e eeuw. De bijdrage van J.H. Herbots (pp. 225-251) is gewijd aan de bespreking van de rechterlijke controle op de redelijkheid van de rechtsgewoonte. Als uitgangspunt van deze uiteenzetting weidt de auteur uit over de wetigheid van de gewoonte die aan de afgaande pachter oplegt sleutelgeld te betalen. G. Macours (pp. 253-289) schetst de resultaten van een verkennend onderzoek naar het doorleven van het oudere recht, met name het Romeinse recht, in de Belgische rechtspraktijk na de invoering van de *Code civil* (1804). De, overigens weinig coherente, theorieën die J. de Damhouder en F. Wielant erop nahielden over hekserij worden belicht door J. Monballyu (pp. 291-313). R. Opsommer (pp. 315-325) biedt een vergelijking tussen de theoretische voorstelling van een rechtsprobleem in een rechtsboek en de praktische toepassing ervan in akten. Concreet toetst hij de opvattingen van eerder genoemde Wielant aangaande de leenrechtelijke «bijleving» van de man aan de bepalingen van het 15e-eeuwse Vlaamse leenrecht. C. Van De Wiel (pp. 327-340) analyseert een handgeschreven canoniekrechtelijk repertorium van ca. 1700. De bestraffing van valsmeunterij tijdens het Ancien Régime komt aan bod in de bijdrage van F. Vanhemelryck (pp. 341-360). Boeiend is ook hier het plaatsen van de opvattingen der rechtsleer tegenover de rechtspraktijk, gebaseerd op wetgeving en gewoonterecht.

Drie artikelen zijn gewijd aan het derde thema, de «Geschiedenis van het notariaat». Ph. Godding (pp. 361-385) bestudeert de notariële praktijk inzake testamenten en schenkingen in een deel van Waals Brabant tijdens de tweede helft van de 18e eeuw. P.L. Neve (pp. 387-403) schenkt aandacht aan de *comites palatini* en de apostolische *protonotarii*, belast met de uitoefening van de keizerlijke en pauselijke bevoegdheden inzake vrijwillige rechtspraak. F. Stevens (pp. 405-424) schetst de ontwikkeling, tijdens de 19e en vroege 20e

eeuw, van de in onze gewesten toepasselijke wetgeving aangaande de territoriale bevoegdheid van de notaris.

Niet minder dan dertien bijdragen zijn gewijd aan het vierde en laatste thema van dit huldeboek «Recht en taal in historisch perspectief». M. Boulet-Sautel (pp. 425-430) onderzoekt de rechtsgeldigheid van contractbepalingen ten opzichte van gewoonterechtelijke normen op het einde van de 14e eeuw. J.P.A. Coopmans (pp. 431-453) belicht de afkondiging van wetten volgens het Nederlands constitutioneel recht. De bijdrage van R. Feenstra (pp. 455-470) is gewijd aan de betekenis van de begrippen «inschuld», «schuld» en «verbintenissen» bij Hugo de Groot. Enige beschouwingen over de waarde van vonnis- en rechtsboeken voor rechtstaalhistorisch en -geografisch onderzoek worden verstrekt door G. Gudian (pp. 471-480). A. Laingui (pp. 481-502) analyseert de moraaltheologische grondslag van de strafrechtelijke procedure in de *Somme Théologique* van Thomas van Aquino. A. Lefèbvre-Teillaerd (pp. 503-510) staat stil bij de gevolgen van de laïcisering van de (Franse) staat op het einde van de 18e eeuw voor de terminologie inzake naam en voornaam. De bijdrage van P. Lemmens (pp. 511-521) handelt over het beginsel van de eentaligheid van akten van rechtspleging, verwoord in de *Taalwet Gerechtszaken* van 1935. O. Moorman Van Kappen (pp. 523-539) weidt uit over een 18e-eeuws Gelders handboek van verouderde rechtstermen, samengesteld door J.K. Copes van Hasselt. W. Pintens (pp. 541-560) bespreekt de evolutie van de positie van het Duits als rechtstaal in België. R.C. Van Caenegem (pp. 561-572) belicht een aantal gegevens inzake strafrechtelijke procedure en geplogenheden, verstrekt door Orderic Vitalis, een 12e-eeuws Normandisch kerkhistoricus. J. Van Den Broeck (pp. 573-585) gaat nader in op de betekenis van de term «geschreven recht» in de Zuidnederlandse rechtsleer van de 18e eeuw. In zijn bijdrage kuiert H. Van Goethem (pp. 587-599) door de problematiek van de Nederlandse rechtstaal en haar ontwikkeling vanaf de Franse annexatie (1795) tot de Gelijkheidswet (1898). In het laatste artikel schetst J. Van Haver (pp. 601-620) de werking van de «Commissie belast met de voorbereiding van de Nederlandse tekst van de Grondwet, de wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten». De verdiensten van de emeritus, sinds de instelling (1954) een der secretarissen en sinds 1967 voorzitter van deze Wetboekencommissie, alsook die van zijn vader, prof. dr. E. van Dievoet, worden hier nogmaals onderstreept.

Zoals uit bovenstaande bespreking blijkt, kenmerkt dit fraai uitgegeven huldeboek zich door een uitgesproken inhoudelijke verscheidenheid. Deze manifesteert zich trouwens ook op het materiële vlak (onder meer in de verwijzingswijzen van de diverse auteurs). Deze veelzijdigheid verwijst niet alleen naar de uitgebreidheid van het wetenschappelijke werktein van de emeritus, maar illustreert daarenboven treffend de diversiteit van onderzoekscomponenten die onder de noemer «Rechtsgeschiedenis» te vatten zijn.

Kortom, een verzameling bijdragen die voor de rechtshistoricus een boeiende kijk levert op onderzoeksterrein, -methode en -resultaten van zijn collegae, en voor de niet ingewijde lezer een onthullende kennismaking betekent met een te weinig bekende tak van wetenschap.

Koen Breugelmans
Assistent U.F.S.I.A.

J.-Y. CARLIER en M. VERWILGHEN (red.), **Le statut personnel des Musulmans. Droit comparé et droit international privé**, Brussel, Bruylant, 1992, 407 pp., voorwoord van F. Rigaux, nr. 5 in de reeks «Travaux de la Faculté de Droit de l'Université Catholique de Louvain», ISBN : 2-8027-0577-6.

Het boek dat op initiatief van dr. Carlier en van professor Verwilghen tot stand kwam, biedt een voortreffelijke verzameling van uiteenzettingen over het islamitisch recht. Het werk zal een zeer welkome hulp zijn voor de praktijk in een tijd dat er behoefte is aan technische rechtskennis en vooral aan inzichten rond de verwachtingen en de gewoonten van het mohammedaanse gedeelte van de immigrantenpopulatie.

Het departement internationaal recht van de U.C.L. te Louvain-la-Neuve heeft met steun van de Franse Gemeenschap een programma van universitaire samenwerking afgewerkt met universiteiten van Algerije, Egypte, Marokko en Tunesië. Het project is zonder

twijfel een uniek succes geworden. Het wetenschappelijk produkt dat gepubliceerd wordt en waaraan zeer gevestigde «namen» meewerkten – te veel om hier te noemen – kent mijns inziens zijn gelijke niet.

Ik beveel dit boek warm aan voor advocaten, al worden ze maar één enkele keer per jaar met een islamitische cliënt of tegenpartij geconfronteerd. De eenvoudige reden is dezelfde als die waarom het boek voor iedere verdergaande studie onontbeerlijk is. In het vergelijkend recht worden detailbeschrijvingen gegeven van het recht van de personen, de familie en de afstamming, zelfs van het huwelijksgoederenrecht en erfrecht zowel van Egypte («Le berceau de droit musulman classique»), van Marokko, van Algerije als van Tunesië (dat tussen traditie en modernisme hinkt en waarvan de jurisprudentiële ontwikkelingen, zelfs praeter legem, worden weergegeven). Van dezelfde landen wordt ook het internationaal privaatrecht gezaghebbend op schrift gesteld – wat voor ons de zeldzame bronnen aanvult van een essentieel element voor de praktische rechtstoepassing bij ons. Men weet immers dat in de aangelegenheden van personen- en familierecht onze verwijzing naar de nationale wet van vreemdelingen getemperd wordt door de eventuele terugwijzing indien wij ze vinden in het vreemd conflictenrecht.

De toegang tot die bijdragen wordt voor practici vergemakkelijkt door de gedetailleerde inhoudstafel achteraan in het boek. Er is aandacht gegeven aan werkelijk vele vragen en de fijn aangelegde mozaïek laat een cultuur kennen in haar detaillistische zorg voor recht, voor balans van recht en voor moderne problemen en zorgen van familierechtelijke relaties. Vergelijken met ons recht en vergelijkingen onderling laten een evoluerend islamitisch recht zien. Spanningen komen bloot. Met het voorbeeld van het Algerijnse recht, beschreven in een tijd van maatschappelijk debat maar nog vóór de tragiek van februari en juni 1992, is de gevoeligheid en de belangrijkheid van de hier gerapporteerde materies geïllustreerd.

Het werk laat nog de ruimere context van de sociale vragen van onze eigen confrontatie met de mohammedaanse rechtswereld zien: de rechtsvergelijkende bijdragen zitten gevat in een kader van beschouwing. Koninklijke Commissaris voor het migrantenbeleid mevrouw Paula D'Hondt-Van Opdenbosch gaf haar stellingname in een colloquium gehouden met de auteurs van de artikelen. Zij geeft haar denkschema in zover het de confrontatie van rechtsstelsels betreft en zij stelt daarbij duidelijk de grenzen van tolerantie van eigenheid en -aardigheid. De sociologische context van de integratiemodellen wordt eveneens vakkundig besproken met Engeland, Duitsland en Frankrijk als voorbeelden. Meer juridisch-theoretisch worden de meer algemene vragen gesteld rond onze openstelling voor buitenlands recht van de landen van herkomst. Aan de situatie van de kinderen in de ontmoeting van diverse rechtsculturen wordt een afzonderlijke bijdrage gewijd.

Dit werk is alles bij elkaar, maar dan in alles en bij elkaar een geslaagde en een belangwekkende bijdrage voor de rechtspraktijk in Europa en voor de verbetering van het begrip van de islamitische wereld buiten ons en onder ons.

J. Eraww
R.U.G.

J.-Y. CARLIER, *Autonomie de la volonté et statut personnel. Etude prospective de droit international privé*, Brussel, Bruylant, 1992, voorwoord van F. Rigaux, nr. 4 in de reeks «Travaux de la Faculté de droit de l'Université Catholique de Louvain», ISBN: 2-8027-0568-7, 2980 fr.

Wij passen in België op rechtsvragen die het personen- en familierecht betreffen, de nationale wet toe van de persoon wiens status ter discussie staat. Wij baseren dat op artikel 3, derde lid, van ons Burgerlijk Wetboek, waarvoor wij ons internationaal privaatrecht construeerden. Een historische grondslag had die keuze nochtans aanvankelijk niet. Toch werd de nationale wet een goede – in de zin van het best aanvaarde – sleutel voor rechtskeuzevragen tussen 1860 en 1960. Totdat het paradigma uitgehold werd.

De rechtspraak moet geregeld de moeilijkheden van de zo strakke regel constateren. De rechtsleer, inclusief de eigen Belgische auteurs, heeft al herhaaldelijk voor de verschuiving naar een toepassing van de wet van de verblijfplaats van de betrokken personen be-

pleit. In de verdragen van de Haagse conferentie is dat lang ingeburgerd. Ik heb ook bij gelegenheid geargumenteerd dat een versoepeling via het eerbiedigen van de keuzevrijheid van partijen inderdaad zelfs in de materie van het «personeel statuut» nu op zijn plaats is (mijn inaugurale les, 1983 en elders).

Nu krijgen we de publikatie van het met het grootste succes te Louvain-la-Neuve verdedigde doctorale proefschrift van Jean-Yves Carlier. Daarin onderneemt hij met methode en doortastendheid het werk van overtuiging dat het anders kan en moet met de kern van ons Belgisch internationaal privaatrecht. Het werk is belangrijk. De gaven van eruditie en van overtuigingskracht van dr. Carlier zijn aanzienlijk.

Het proefschrift begint met een filosofische situering van de vrije wilsuiting in het recht en m.n. in het conflictenrecht. De uitingen ervan in België worden aangehaald maar niet alle.

Het concept van het personeel statuut wordt vervolgens ontleed en daaraan wordt dan, in een zeer mooie gestoffeerde verhandeling (waaruit mindere vertrouwdheid met Nederlandstalige Belgische geschriften blijkt) verbonden de theoretische zowel als praktische beschrijving van alle punten waarin rechtskeuze in familieaangelegenheden kan voorkomen.

Persoonlijk ben ik al lang overtuigd van het zinvolle van de proposities. Het werk is hier in de breedte en in de diepte uitgevoerd en het resultaat zal in de toekomstige evolutie van het Belgisch i.p.r. tot referentie dienen. Carlier heeft alvast de verdienste om ook aan François Rigaux (in zijn voorwoord) klare uitspraken te hebben ontlokt over de noodzaak van vernieuwing (niet nieuw voor Rigaux) in de richting van de invoering van het optionele model, waarbij een vreemde persoon zelf de toepassing van zijn nationale wet vraagt of niet vraagt.

Ik vind dat in België in de rechtspraak en bij wetgevende initiatieven de verworvenheden van deze nuttige en pacificerende nuancering in het sociale debat over de integratie van vreemdelingen bevestiging moeten krijgen. Een wetsvoorstel van senator Lallemand over de internationale echtscheiding, waarin kortweg Belgisch recht wordt voorgesteld ook voor scheidingen onder vreemdelingen, zou bijvoorbeeld beter kunnen zijn indien het voor wilsautonomie plaats zou maken.

Het werk van dr. Carlier mag ondertussen niet alleen geprezen worden voor de geleerdheid en de fraaie, humanitaire zorg voor de personen in het juridische steekspel. Het werk heeft een merkwaardige doctrinale, informatieve en dus praktische uitbouw. Mij valt op de analyse van het i.p.r. van het familierecht en een merkwaardig stuk rechtsvergelijking waarnaar gemakkelijk gegrepen kan worden door de syntheses en de tabellen achteraan in het boek.

Het door Carlier gedane persoonlijke voorstel voor een regeling van dit grote stuk van het i.p.r. in de vorm van een ontwerp van verdragsregeling (in annex) is voortreffelijk.

J. Eraww
R.U.G.

AANGEKONDIGD

P.W.C. AKKERMANS en A.K. KOEKOEK (red.), *De Grondwet. Een artikelsgewijs commentaar* (tweede druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 1252 p., 115 fl.

R. HOLTMAAT, *Met zorg een recht? Een analyse van het politiek-juridisch vertoog over bijstandsrecht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 408 p., 85 fl.

E.M. PEETERS, *Deregulering in de volkshuisvesting. De herziene Woningwet en de Huisvestingswet*, Zwolle, Tjeenk Willink, 374 p., 78,50 fl.

CENTRUM VERZEKERINGSWETENSCHAP K.U. LEUVEN, *Het Europa van de verzekeringen. De richtlijnen van de derde generatie*, Antwerpen, Maklu / Louvain-la-Neuve, Academia / Brussel, Bruylant, 384 p., 2.450 fr.

M. FAURE, *De strafrechtelijke toerekening van milieudelicten*, Antwerpen / Apeldoorn, Maklu, 152 p., 975 fr.

P. DENIS, *Droit du travail*, Brussel, Larcier, 370 p., 2.780 fr.

M.V.C. AALDERS en R.J.J. VAN ACHT (red.), *Afspraken in het milieurecht*, (Inleidingen op en verslag van de studiedag georganiseerd door het Centrum voor Milieurecht van de Universiteit van Amsterdam), Zwolle, Tjeenk Willink, 162 p., 41 fl.

R.J. VERSCHOOF, *Het nieuwe faillissementsrecht* (Serie praktijk-handleidingen), Zwolle, Tjeenk Willink, 118 p., 32,50 fl.

T.J. VAN DER PLOEG (red.) e.a., *Nieuw vennootschaps- en rechts-personenrecht*, (Serie praktijkhandleidingen), Zwolle, Tjeenk Willink, 160 p., 47,50 fl.

E.H. HONDIUS e.a., *Kroniek van het privaatrecht over 1991* (Molengraaffinstituut voor Privaat-recht te Utrecht nr. 17), Zwolle, Tjeenk Willink, 200 p., 40 fl.

E.A.A. LUITEN, *Het Nederlandse personen- en familierecht - Deel II*, Zwolle, Tjeenk Willink, 230 p., 53 fl.

MEDEDELINGEN

Studiedag «Regulering van de Beroepsuitoefening in de Gezondheidszorg 1967-1992»

Het Centrum voor Bio-medische Ethiek en Recht van de K.U.Leuven organiseert een studiedag op 13 november 1992 in het Huis van Chièvres, Groot Begijnhof Leuven, met als thema: «Regulering van de beroepsuitoefening in de gezondheidszorg 1967-1992. Terugblik en perspectieven».

Programma:

- 9u30 Onthaal en opening door prof. P. Schotsmans, directeur Centrum Biomedische Ethiek en Recht K.U.Leuven en prof. H. Nys, voorzitter van de studiedag.
- 9u45 Het K.B. 78 van 10 november 1967 en de uitoefening van de geneeskunde door prof. R. Dillemans, rector K.U.Leuven.
- 10u15 De uitoefening van de verpleegkunde. Een terugblik op de ontstaansgeschiedenis van de wet van 1974 door de heer R. Vermaerke, Caritas Catholica Vlaanderen.
- 11u15 De uitoefening van de paramedische beroepen door senator A. Diegenant.
- 11u45 De patiënt in de gezondheidswetgeving door de heer M. Justaert, Landsbond C.M.
- 14u00 De ziekenhuisarts in wetgeving en medische deontologie door prof. K. Schutyser, K.U.Leuven.
- 14u40 De Orde der Geneesheren en het medisch tuchtrecht door de heer D. Holsters, raadsheer in het Hof van Cassatie.
- 15u45 De wetgeving beroepsuitoefening in de gezondheidszorg in Nederland 1967-1992 door prof. W.B. Van der Mij, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- 16u30 Slottoespraak door mevrouw W. Demeester, gemeenschapsminister voor Gezondheidsinstellingen.
- 17u00 Slotwoord door prof. H. Nys.

Inlichtingen: Centrum voor Bio-medische Ethiek en Recht, Kapucijnenvoer 35, 3000 Leuven (tel. 016/21.69.51).

Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht - Jaarvergadering

De jaarvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht vindt plaats op zaterdag 7 november 1992 in het Pullman Hotel, Stationsplein 14, Breda.

Op de vergadering zullen de preadviezen worden besproken van prof. mr. P.A.M. Meijknecht en dr. H. Duintjer Tebbens over «Europees bevoegdheids- en executierecht op weg naar de 21ste eeuw».

Inlichtingen: T.M.C. Asser Instituut, Postbus 30461, 2500 's-Gravenhage (tel. 070-3420300).

Het Verdrag van Maastricht - De financiële aspecten en de toekomstige Europese Centrale Bank

A.E.D.B.F.-Belgium organiseert een lezing over «Het verdrag van Maastricht. De financiële aspecten en de toekomstige Europese Centrale Bank», op 12 november 1992 om 10u45 in het Sint Anna Kasteel, Oude Molenstraat 103, 1160 Brussel.

Inlichtingen: A.E.D.B.F.-Belgium, A. Reyerslaan 103, 1040 Brussel (tel. 02/732.28.52).

Studiedag «Landbouw en milieu»

De Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht organiseert een studiedag over «Landbouw en milieu», op 17 november 1992, in het Pand, Onderbergen 2, Gent.

Programma:

- 9u30 Verwelkoming en inleiding door prof. dr. em. R. De Meyer, voorzitter Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht.
- 9u45 Huidige stand en evolutie van het milieurecht door de heer L. Lavrysen, referendaris bij het Arbitragehof.
- 10u45 De betrokkenheid van de landbouwsector door de heer R. Gotzen, secretaris Bestuur Belgische Boerenbond
- 14u15 De milieuvergunningen door de heer J. Bouckaert, Instituut voor Milieurecht, K.U.Leuven.
- 15u00 De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade in de landbouwsector door prof. dr. A. Van Oevelen, U.I.A. en U.F.S.I.A.

Inlichtingen: B.V.A.R., p/a Vlaamse Landmaatschappij, Guldenvlietlaan 72, 1060 Brussel (tel. 02/538.81.60; fax: 02/538.84.26).

Symposium «Bescherming van vormgeving in Europa»

De Stichting Auteursrechtmanifestaties organiseert op 18 november 1992 in de «Burgerzaal» van het Stadhuis van Rotterdam, Coolsingel 40, een symposium over de «Bescherming van vormgeving in Europa».

Op het symposium worden ook twee prijzen uitgereikt. De tweejaarlijkse «Auteursrechtprijs» van de Vereniging voor Auteursrecht aan de Stichting Beeldrecht vanwege de dikwijls principiële zaken die deze collectieve belangenorganisatie van beeldende kunstenaars de afgelopen jaren aan de rechter heeft voorgelegd en de «Theo Limpergprijs» voor originaliteit in verband met industriële vormgeving aan de Gemeenteraad van Rotterdam.

Studiedag: «Certaines questions relatives à l'urbanisme à Bruxelles»

De Conférence du Jeune Barreau de Bruxelles organiseert op 4 december 1992 in de Facultés Universitaires Saint-Louis, Auditorium 1, Kruidtuinlaan 43 te Brussel een studiedag over «Certaines questions relatives à l'urbanisme à Bruxelles».

Inlichtingen: Conférence du Jeune Barreau de Bruxelles, tel.: 02/508.66.43 van 10u00 tot 12u00.

Seminarie «Les ventes internationales et les transports - Les nouveaux incoterms»

Het Département de Droit International van de Université Catholique de Louvain, organiseert een seminarie over «Les ventes internationales et les transports. Les nouveaux incoterms», op 10 december 1992 in de Faculté de Droit, Collège Thomas More, Place Montesquieu 2, Louvain-Neuve.

Programma:

- 9u15 Verwelkoming door prof. J. Putzeys (U.C.L.)
- 9u30 Groupe I: Interprétation des Incoterms - Débat
- 11u20 Groupe II: Accords de communication - Débat
- 14u15 Groupe III: Les assurances - Débat
- 15u45 Conclusies door prof. em. F. Rigaux (U.C.L.)
- 16u40 Slotwoord door prof. J. Verhoeven, voorzitter van het Département de Droit International

Inlichtingen: mevr. M.A. Rosseels, Sint-Bernardstraat 98, 1060 Brussel (tel. 02/536.59.47; fax: 02/536.58.58).